مناجات

ئەسیر وبەند ودیلی نەفسی زالّم
بەزەی نایە بەحالّم نەفسی زالّم

خودایەا رۆژی رەشی چارەڕەشی وشەوی تەنیایی و بێ بەشی سەرتاپای تەمەنی دوور و درێژی داگرتووم و رەوڕەوەی بەختەوەری راگرتووم.

وەرە هانای دلّی گڕگرتووم. کە کەسم نیە وبەرجی تۆ فەریادڕەسم نیە.

خودایە! سەرەڕۆیی دەورەی خاویم وتاوانی لاویم و نافەرمانی پیاویم بەگەورەیی خۆت ببوورە ، چاوم لە بەرگرین سوورە و هەورازی بە تۆ گەیشتنم لەلا دوورە. وەرە هانام با قەرەبوو کەمەوە هەلی لە دەستچووم و ئاخ هەڵنەکێشم بۆ تەمەنی رابردووم.

خودایە! باری تاوان و هەڵەم ئەوەندە قورس و گرانە شانی چەماندوومەوە. بەم هەموو ئاکارە شوومەوە هاوارم هێناوەتە بەر دەرگات ،ناهومێد وبێ هومێد لە دەرگات شەیتانە و بەس . هومێدم زۆرە چون ئەوەندەی دەفتەری کردەوەم رەش وبۆ رەحم وبەزەیی تۆ هەزار بەرامبەری گوناهی منە و چاوپۆشیت دەریایەکی بێ بنە.

خودایە! بۆ خاتری ئەوانەکەم لە دارەتی دە دنیایە قەتیان بێ ئەمری نەکردووی ،قەتیان ناو لەبیر نەبردووی، بۆ خاتری ئەوانەکەم شەو بەیادی تۆ تا بەیان ناخەون و بێخەون و بەیانی بەناوی تۆ رۆژی نوێ دەست پێدەکەنەوە لە هەموو تاوان و سووچی تاوانباران خۆش بە. دنیا بۆ هەموو لایەک پڕ لە خێر و خۆشی و بەرەکەت بکە! هەموان لە بەڵای زالّم و شەڕی شەیتان بەدوور بکە. هەموان بەرەو سەلاح و خێر و چاکە رێنوێنی بکە منی هەژار و بێ هانا و چارەڕەش و بێ بەشیش لە پەنای ئەوان!

ئامین یارب العالمین

ناوەڕۆک

سەروتار	دەستەی نووسەران	٣
ئەمر بەچاکە	ساحێب یۆسفی (ورمێ)	٧
ئەدەبی فەلەستین	ڕەحیم لوقمانی (سەقز)	١٠
سەیدی هەورامی	محەممەد عارف پەنا (سنە)	١٣
مێژوونووسین	عومەر فارووقی (سەقز)	١٦
کەویار	سوارە ئیلخانی زادە (بۆکان)	٢٢
شەخس	حاجی ڕئووف سەلیمی (بانە)	٢٤
جەوادقازی	محەممەد قازی (تاران)	٢٦
ڕاو	گوزارشت (شنۆ)	٣٢
ئاگری	فۆلکلۆر (شیمال)	٣٦
تاق وەستان	ئەحمەد شەریفی (کرماشان)	٣٨
هونەرمەندان	گوزارشت (سەقز)	٤٢
بەسەرهات	گولاب ئاغایی (شنۆ)	٤٥
تەنز	قازی ئەحمەد (مەهاباد)	٥٢
زانستی	ڕەسووڵ وەیسی (ورمێ)	٥٥
بەرەوزمانی یەکگرتوو	دەستەی نووسەران	٦٢
کرمانج کینە	پەرویز جیهانی (شیمال)	٦٣
ئەنجومەنی ئەدەبی	فەرهاد شێخەل ئیسلامی (سنە)	٦٧
جەدوەل	فارووق کەیخوسرەوی	٧١
فەرهەنگۆک	دەستەی نووسەران	٧٤
دیاری وێنە		٧٥

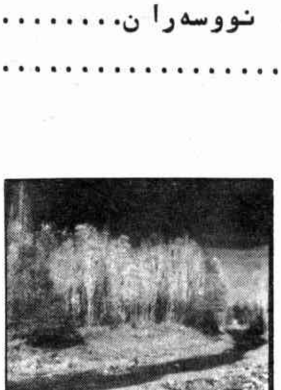

بە ناوی خودا

سەروتار

سڵاو لەخوێنەرانی بەڕێز

گوتمان کە ڕەخسانی دەرفەتی بەوەج بۆ ژیانی خاوێن وبەشەرەف تەنیا بە خەباتی ڕاستەوخۆ دژی زوڵم و دامودەزگای سەرەڕۆی چەوسێنەران مەیسەر* دەبێ.

بەخۆت نیە ، ئەگەر بتەوێ ڕزگار وسەربەخۆ و بێ دەربەستی بژی وبەکورتی ئینسان بی وتەنیا پاڵ وەسرشت وخولقانی ئازادی خۆت بدەی لەگەڵ زوڵم و حاکمەتی زوڵم وچەوساندنەوە تێک هەڵدەچی، کە لە وتارەکانی پێشوودا بەوردی لەسەری دواوین بەڵام ئەوی گرینگ شێوەی خەباتە کە دەبێ چۆن خەبات بکەین .

" ڕوونە کە خەبات دژی چەوسێنەرانی جیهانی بەسەرکردایەتی ئامریکا کردەوەی دەوێ وگاڵتە نیە. هەروەک بەداخەوە لەئێرانی دەوری تاغووت وحوکمەتە سەرسپێراوەکانی ئێستای ناوچە ،،چەوسێنەری» وەها

تان وپۆی ئابووری وسنعەتی
و سیاسی وفەرهەنگی وکۆمە
لایەتی یان تان و پۆی
چەوسێنەری وەها ئابووری و
سیاسەت وفەرهەنگ و باری
کۆمەلایەتی تەنیون کە
بەراستی وەلابردن وچاوپۆشی
لە سەرسپێراوی ئەوان زۆر
ئەستەمە وسانینیە"

ئەنگوست لەسەر روالەت
دانانی ئەم خەباتە چ بە
قسە وچ بەنووسین خۆفریو
دانی نەزانانە و کەم
برستی مندالانەیە و هیچی
دی !

بناخە، مەرجی سەرکەوتنی
هەر شەڕ و خەباتێکە.
بناخەیەک کە بتوانێ هانەی
پێویست بۆخەباتی درێژخایەن
و بە تاووتین لە ورەی
گەلدا پێک بێنی و روحی
بەرگری و خۆڕاگری وئیمان
بە نەفس وبە سەرکەوتنی
یەکجاری لەدل باوێ. لە
پێوەندی لەگەل بناخەدا لە
سایەی حەمدی خوداوە هێز و
ورەیەکی زۆر دەبیندرێ کە
وەبیرهێنانەوەی هێندیکان
لێرەدا بەپێویست دەزانین.

١- دژایەتی زاتی :

وەک پێشان گوتمان
باسی نێوان ئێمەوچەوسێنەر
بەهۆی زێدەویستی وانیەکە
بتوانین بلێین لە جێیەک
دەستەودەیارەی چەوسێنەران
وگەلانی رزگار و سەربەخۆ
یەک دەگرنەوە. هەرکات
ئەم مەبەستەش پێک بۆ
قەت چەوسێنەر دانی پێدا
نایەنێ.

جائەگەر قەرارە بژین
و سەرەتایی ترین مافی
ئینسانیمان ببێ دەبێ
لەگەل کفر وشیرک وزولم
خەبات بکەین.

● بائەوەش روون بکەینەوە کەقسەمان لەگەل خۆفرۆشان وسەرسپێراوانی بێگانەو ئەوانە کەروحی تەسلیم وسووکایەتی وژێرچەپۆکەیی لە دل خەلک داوێن نیە.چون ئەوانەبۆخۆیان کایەی دەستی، کولەدارن وملۆزمی رێگەی گەلانن و بوونە ئاوبەندی رێبازی ئەوان. جا ئەم ئاوبەندەش دەبێ لەسەر رێ هەلگیرێ ●

با ئەوەش روون بکەینەوە
کە قسەمان لەگەل خۆفرۆشان
و سەرسپێراوانی بێگانە و
ئەوانە کە روحی تەسلیمو
سووکایەتی وژێرچەپۆکەیی لە
دلی خەلک داوێن نیە.چون
ئەوانە بۆخۆیان کایەی
دەستی کولەدارن وملۆزمی
رێگەی گەلانن و بوونە
ئاوبەندی رێبازی ئەوان.
جا ئەم ئاوبەندەش دەبێ
لەسەر رێ هەلگیرێ.

بەکوردی هەستی رزگار-
یخوازی وسەربەستی و رێز
بۆ مافی تاک وگەل دانان
لەگەل بیروبڕوای دڕندانە
و ملهوڕانەی چەوسێنەران
یەک ناگرێتەوە و یەک
بوونی ئەم دووە مەحالە و
بەربەرەکانی ودژایەتییان
بەردەوام درێژەی هەیە.

" ئەگەر سپی پۆشانی
ئازادە خۆیان بۆ خەباتی
چارەنووس ساز تەیار نەکەن
دەبێ چاوەڕوانی دەستەلاتداری
رۆژ لە رۆژ پتری بەلەک
پۆشان وتاریکان پەرستان
بن و فەوتانی گەلی
خۆیان بە چاوی خۆیان
ببینن"

جا ئەوە دەتوانێ بۆ
خۆی بناخەی قایم و پتەو
و هانەی گەل بۆ بۆخەبات
دژی ویست وقازانجو،
نابەجێی کولەدار و
چەوسێنەران.

بایەخی گەل ونەتەوە :

بۆ شک هەر نەتەوەیەک
بەزمان ورەنگ و رەگەزی
تایبەتی خۆیەوە لە چوار
چێوەیەکی دیاری کراوی جیهان
دەژین وخوویان بەبەشێک
لە گۆشی زەوی گرتووە و
بەدرێژایی ژیانی پرهەلس
وکەوتیان فەرهەنگیان لەگەل
باری جوغرافیایی ونژادی و
...رێک کەوتووە و ئەم
مەبەستە بۆتە هۆی ئەوە

تا هێندێک لەباری هەست و روحەوە دڵبەندی پێ پەیدا بکا وبەم پێیە بە زۆر شت دڵبەند دەبێ و لە زۆر شت دڵمەند دەبێ. ئەم بەرزینەهەستە بەراستی چەشنە هەڵوێست گرتنێکە و دەتوانێ لەزۆر دەرفەتدا هانەی بەربەرەکانێ لەگەڵ هێرش گەلێک بێ کەبەمەبەستی فەوتاندنی فەرهەنگ و دڵبەندی گەلی ونەتەوەیی و رەگەزی گەلانی جۆربەجۆر دەکرێ.

ئیمڕۆ چەوسێنەری، جیهانی وێڕای ئەو جووڵانەوە رواڵەت هەڵخە- ڵەتێنە وچاوڕاوە درۆ بۆ بناخەیە، کە بە قسەی خۆی پارێزگاری لە مافی گەلان دەکا بەڵام بەپێچەوانە تەنیا لە موعادەلەی سیاسیدا کەڵک لە مافی نەتەوەکان وەردەگرێ، حەول دەدا خەڵک لە فەرهەنگی ریشەدار و رەسەنی خۆی دەست هەڵبگرێ وفەرهەنگی خۆ دوڕاندن و کشانەوە وەربگرێ.

بەم شێوەیە پارێزگاری لە هەموو فەرهەنگ و داب و رەسم و نەریتی گەلی و نەتەوەیی و دڵبەندی بە ئاوو گڵ و نیشتمان لەجێی خۆی هانەیەکی بەوەج و بەرچاوە کە گەل لە بەرامبەر شەپۆلی هەراوی تەیار دەکا و لێبراویان دەکا خۆراگر بن. ئەم خۆ راگری یە شەرێکی بەربڵاوو هەمەلایەنەی بەدواوە

بنام خدا

سرمقاله

با سلام بەخوانندگان محترم

گفتیم که دستیابی به شرایط مناسب برای حیاتی طیبه و شرافتمندانه راهی جز مقابلەای جدی با اساس ظلم ودستگاه خودکامه استکبار ندارد. این مبارزه امری اختیاری نیست و چنانچه بخواهیم آزاد، مستقل خودکفا و خلاصه انسان بمانیم و بر آزادگی خود در خلقت تکیه و تاکید داشته باشیم، لاجرم با عاملین جور و حاکمیت ظلمت و استثمار درگیری جدی خواهیم داشت و این مطلبی است که در بحث گذشته تاحدودی تعیین گردیده است.

نکته مهمی کەمطرح میشود اینست که این مبارزه چگونه صورت میگیرد ؟

"روشن است که مبارزه با استکبار جهانی بسرکرد- گی آمریکا درعین عملی بودن بهیچ وجه شوخی بردار نیست، چه با نهایت تاسف در زمان حاکمیت طاغوت درایران وحکومتهای وابسته فعلی منطقه تسلط عینی وذهنی استکبار در تاروپود بافت اقتصادی، صنعتی واز آنها مهمتر اجتماعی، سیاسی وفرهنگی ملتهای تحت ستم بگونه‌ای جا باز کرده است که بطور حتم نمیتوان حذف پارامترهای وابستگی را امری ساده وآسان تلقی کرد.

تکیه بر ظواهر امر و محدودیت دراین مقابله در نوشتار و گفتار نیز جز سادەاندیشی کودکانه وخود فریبی جاهلانه چیز دیگری نخواهد بود، هر مبارزه و جنگ پیروزی،نخست نیازمند مبنا است مبنایی که قادر باشد انگیزەهای لازم را برای یک مبارزه دراز مدت وداغ در آحاد یک ملت ایجادوروح سلحشوری و استقامت واعتماد بنفس وایمان بەپیروزی نهائی را درآنان بدمد. در رابطه با مبنا بحمدا... قوت و استواری بسیار دیده میشود کەبرخی از ابعاد آنرا یادآور میشویم.

۱- تزاحم ذاتی

چنانکه پیشتر یادآور شدیم بحث ما بااستکبار (بدلیل زیادەطلبیش)

بگونه‌ای نیست که بتوان مرحله‌ای را که در آن عوامل استکبار و ملتهای آزاد ومستقل باشند ،متصور شد. و چنانچه این تصور بوجود آید هرگز مورد تصدیق او واقع نخواهد شد...

بنابراین اگر قرار است زنده واز حداقل حقوق انسانی بهره‌مند باشیم هیچ راهی جز مصاف با قوای کفر وشرک و ستم نخواهیم داشت .

"البته روشن است که خودفروختگان و وابستگان به اجانب و آنانکه آگاهانه روح تسلیم و ذلت را درمردم میدمند مورد نظر و خطاب نیستند چه اینان خود به عنوان ملعبه‌های استعمار ازآنجا که سد راه ملتها هستند باید از سرراه برداشته شوند."

● " البته روشن است که خودفروختگان و وابستگان به اجانب و آنانکه آگاهانه روح تسلیم و ذلت را در مردم میدمند موردنظر و خطاب نیستند چه اینان خود به‌عنوان ملعبه‌های استعمار از آنجا که سدراه ملتها هستند باید از سدراه برداشته شوند." ●

بطورخلاصه روح استقلال طلبی و آزادگی و احترام به حقوق فردی و اجتماعی انسانها باتفکر ددمنشانه و قلدرانه مستکبرین تزاحم ذاتی دارد وجمع‌این دومحال وتقابل وستیزشان اجتناب ناپذیر است .

"اگر سفیدپوشان آزاده خود را برای نبردی سرنوشت ساز وجدی مهیا نسازند باید در انتظار تسلط روزافزون سیاهپوشان وظلمت پرستان و نابودی مردم خود باشند" واین خود میتواند مبنایی استوار و انگیزه‌ای قوی برای تهاجم به منافع نامشروع استعمار واستکبار باشد.

۲- ارزشهای قومی وملی

بی شک هر ملتی با هر زبان ورنگ ونژادی که دارد در محدوده معینی ازجهان می زید وبابخشی ازاین کره خاکی انس گرفته ودر طول زندگی پر فراز ونشیبش فرهنگی متناسب با مختصات جغرافیایی ، نژادی و.... پیدا کرده ، همین امر موجب میگردد تا برخی وابستگی های روحی وعاطفی در وی پدیدار گشته وبر آن اساس به برخی مسائل دل بسته وازبرخی دیگر احساس تنفر کند .این احساس ولاء یا برائت که درحقیقت خود نوعی موضع ـ گیری است نیز میتواند دربعضی ازشرائط انگیزه مقابله با تهاجماتی شود که به قصدنابودی فرهنگ ووابستگیهای قومی ونژادی ملتهای مختلف تدارک میبابند

امروزه استکبار جهانی در کنار حرکتهای ظاهر فریب وتبلیغات بی اساس وکاذب خود مبنیی بر دفاع ازحقوق ملتها که صرفا " جهت واروساختن هدفدار اقوام درمعادلات سیاسی وبهره‌برداری ازآنها صورت میگیرد،سعی مینماید تا با تهی ساختن مردم از فرهنگ ریشه‌داروااطلیشان زمینه‌های پذیرش فرهنگ خودباختگی وانفعال را در آنها ایجاد نماید.

"بدین ترتیب دفاع از مجموعه فرهنگ ،آداب ،سنن و مرسومات قومی و ملی علاقه به‌آب وخاک ومیهن نیز بنوبه خود انگیزه قابل توجهی است که مردم را در برابر موج فزاینده حضور توسعه طلبانه قدرتهای جهانی به‌مقابله استقامت وجنگی تمام‌عیار بکشانند."

ادامه دارد

ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە

ماموستا محەممەد ساحێب یوسفی

" ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە "

خودای مەزن فەرموویەتی : **ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر و اولئک هم المفلحون .**

واتە : پێویستە دەستەیەک لە ئێوە هەبێ تا خەڵک بۆ لای ئیسلاح و چاکە بانگ بکەن. ئەمر بە چاکە بکەن و مەنع لە خراپە ، و ئەو دەستەیە بە راستی رزگاروخۆشبەختن. ئایاتی پیرۆز لە بارەی ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپە زۆرن، وەکوو: ئایەی ۱۱۳ و ۱۱۴ لە سورەی آل عمران، ئایەی ۷۱ لە سمورەی تۆبە ، ئایەی ۲ و ۷۸ و ۷۹ لە سورەی مائدە، ئایەی ۴۱ لە سورەی حج ، ئایەی ۱،۱۴ سمورەی نساء ، ئایەی ۹ سورەی حُجُرات .

هیوادارین خۆتان ئەو ئایەتانە بخوێننەوە و پەندیان لێوەر بگرن .

ئەمر بە واجب و نەهی لە حەرام لە سەر هەموو کەس واجبە ، ئەگەر کەسێک ببێ هەر ئەو بیزانێ،یان هەر ئەو دەستەڵاتی ببێ فەرزی عەینە لە سەری ، ئەگینا فەرزی کیفایەیە ، و ئەگەر کەسێک بیکا لە سەر باقی لادەچێ ،وئەگەرکەس نەیکا هەموویان گوناهبار دەبن .

حەزرەتی رەسوول (د خ)فەرموویەتی : ئەگەر کەسێک لە ئێوە بێ شەرعێکی دیت دەبێ مانیعی بێ بە دەست، ئەگەر دەستەڵاتی نەبوو بە زمان و ئەگەر هەر نەبێ بە دڵ بی بوغزێنێ و پێی ناخۆش بێ ، ئەوەش کە هەر بە دڵ پێی خراپە ئیمانی زەعیفە ،کەسێک ئیمانی بە قەوەت بێ سەر داناخا و حەق و ناحەق دەڵێ ، لە حەدیسی شەریفدا دەفەرموێ : **افضل الجهاد کلمة حق عند**

سلطان جائر. واتە گەورەترین خەبات و فیداکاری گوتنی قسەی راست ودروستە لە لای حاکم و فەرمانڕەوای زاڵم وستەمکار. لە حەدیسێکی دیکەدا دەفەرموێ : تەواوی کاری چاک و خەبات لە ڕێگەی خودا لە بەرانبەر ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە وەک دڵۆپێکە لەحاست بەحرێک .

ئەبوو عوبەید بنی جەراح دەڵێ عەرزی حەزرەتی رەسوولم کرد کام شەهید لە لای خودا مەقام و پایەی بڵێندترە ، لە جوابدا فەرمووی : **رجل قام الی وال جائر فامره بالمعروف و نها عن المنکر فقتله فان لم یقتله فان القلم لایجری علیه بعد ذالک و ان عاش ماعاش .**

واتە : پیاوێک کە بەرهەڵستبکا لە رووی فەرمانڕەوایەکی ستەمکار دەستووری بداتێ بە چاکە و پێشگیری لێ بکا لە خراپە ئەویش بیکوژێ، و ئەگەر نەیکوشت تازە قەڵەمی مەلائیکەی خێروشەر لە حاستی ئەو هیچ نانووسێ هەر چەند بژی و بمێنێ .

ئاگادار کردنەوەی فەرمانڕەوایان بۆلای عەداڵەت و دادگەری سەوابی زۆرە کە لەو وتارە کورتە دا بەیان ناکرێ .

" حسن بصری " دەڵێ حەزرەتی موحەممەد (د ـ خ) فەرموویەتی : **افضل شهداء امتی رجل قام الی امام جائر فامره بالمعروف و نهاه عن المنکر فقتله علی ذالک، فذالک الشهید منزلته فی الجنة بین حمزه وجعفر .**

واتە : گەورەترین شەهیدانی ئۆمەتی من پیاوێکە بەرهەڵستبکا لە رووی پێشەوای زاڵم و ستەمکار، دەستووری بداتێ بە چاکە مەنعی بکا لە خراپە، جا ئەویش لە سەر ئەو فەرمانە بیکوژێ، مەقام و پایەی ئەو شەهیدە لە بەهەشتێ دا لە بەینی "حەمزە" و " جەعفەرە ".

" عمر بن خطاب" خوای لێ رازی بێ دەفەرموێ لە پێغەمبەری خوام بیست کە فەرمووی : **بئس القوم قوم لایأمرون بالقسط و بئس القوم قوم لا یأمرون بالمعروف و لاینهون عن المنکر .**

واتە : چە خراپ قەوم و هۆزێکن ئەو گەلە کە دەستوور بە عەداڵەت نادەن، و چە خراپ گەلێکن ئەو قەوم و هۆزە کە ئەمر بە مەعروف و نەهی لە خراپە ناکەن .

لە رۆژی قیامەت دا پیاو خۆی هەڵدا وەسێ بە پیاوێکی دیکەوە، ئەویش نایناسێ لێی دەپرسێ بۆ وادەکەی خۆ من و تۆ یەکترمان نەدیوە و نەناسیوە، جواب دە داتەوە و دەڵێ تۆ منت لە سەر گوناەدی و مەنعت نەکردم .

بە کورتی ئەمر بە چاکە و مەنعی خراپە هۆی خۆشبەختی وڵات و میللەتە، بناغەی ئەمن و ئاساییشە ، خوو ورەویشی خراپ بەوئەمرە پاک دەبێتەوە و سیفاتی باش جێگەی دەگرێ. بە تایبەت لەو زەمانە دا کە ئەمانەت و راستی ، حەیا و پیاوەتی کەم بووە، زوڵم و زۆری ، فیتنە و خەیانەت ، فێڵ کردن و کەم پێوان ، بێ ئیحترامی بە زانایانی بەرزی دینی بەو کارە گرینگە پێویستی زۆرە .

خودای تەبارەک و تەعالا لە قورئانی پیرۆزدا گەورەیی ئۆمەتی حەزرەتی محەممەدی بە سەر ئۆمەتەکانی دیکەدا سەبارەت بە ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە بەیان کردوە:

کنتم خیر امه اخرجت للناس تامرون بالمعروف و تنهون عن المنکر .

(ئایەی ١١٠ سوورەی آل عمران)

واتە : چاکترین ئۆمەتێکن کە لە نێو خەڵک دا ئاشکرا بوونە، چون ئەمر دەکەن بە چاکە و مەنع دەکەن لە خراپە جا ئەگەر موسڵمانان ئەو دوو سفەتەیان نەبێ چاکەکەیان لە کوێدا ؟

بەراستی موسڵمانان لە زەمانی پێشوودا شایانی مەدح و تاریف بوون لە بەر ئەوەکە

عەمەلیان بە قورئان و بە سونەت و یاسای بەرزی ئیسلام بووە، بۆ وێنە دەگێڕنەوە کە حەزرەتی ئەبووبەکر (رضی..) لە زەمانی خەلافەتیدا ئیمامی عومەری کردە قازی مەدینە و لە ماوەی ساڵێک کە لەومەقامەدا ماوە کەسێک بۆ ئیش و کارێک نەچوو لای، ناچار بوو ئیستیعفای دا، حەزرەتی ئەبووبەکر (رضی) هۆی ئیستیعفا ونەچوونی خەڵک بۆ لای پرسی. ئەویش فەرمووی یا ئەبابەکر: قەومێک رێز لە گەورە بگرێ و گەورەش لە گەڵ چکۆلە بە رەحم وشەفەقەت رەفتار بکا، ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە بکا، ئینسافیان هەبێ و حەقی دوژمن لە نەفسی خۆیان بستێنن، بە دەستەڵات لە نێویاندا زەعیف بێ تا حەقی لێ بستێنرێ و زەعیف و بێ دەستەڵات لە نێویاندا بە دەستەڵات بێ تا حەقی بۆ وەردەگیرێ، ئەگەر کەسێک نەخۆش کەوت عەیادەتی لێ بکەن و ئەگەر مرد لە گەڵی بچنە سەر قەبران و قانوونی ئیسلام بە جێ بێنن. ئەو قەومە نیازیان بە حوکمی عومەری خەتاب نییە.

جا کە وا بوو موسڵمان دەبێ لە خودا بترسێ، بۆ عیزەت و سەعادەت تێبکوشێ، بۆ بە دوور بوون لە بەڵا، بۆ رزگار بوون لە زوڵمی زاڵمان و خوێن رشتن و خوێن رژان و هەر وەها رو بە روو نەبوون لە گەڵ گرانی و قاتی و کەم بارانی.

عەبدوڵڵا کوڕی عومەر خودای لێ رازی بێ دەڵێ حەزرەتی رەسوول (د خ) رووی تێکردین و فەرمووی: ئەی جەماعەتی موهاجرین، پێنج خەسڵەت و سفەت هەن ئەگەر تووشی وان بن لە هیلاکەت نیزیکە:

١- بڵاو بوونەوەی زنا و فەحشا لە نێو خەڵک دەبێتە هۆی بڵاو بوونەوەی تاعوون و دەردی گران.

٢- کەم فرۆشی و سووک پێوان دەبێتە هۆی گرانی و قات و قڕی و سەخت بەرێچوون و زۆر بوونی زوڵمی کاربەدەستان.

٣- نەدانی زەکات دەبێتە هۆی وشک ساڵی و کەم بارانی.

٤- شکاندنی عەهد و پەیمان لە گەڵ خودا و رەسوول و ئۆمەتی دەبێتە هۆی زاڵ بوونی دوژمنێک لە غەیری خۆیان بە سەر ئەواندا.

٥- ئەگەر پێشەوا و کاربەدەستیان بە فەرمان و کتێبی خودا عەمەل نەکەن خودای گەورە شەڕ و نزاعیان دەخاتە بەینی وهەر بۆ خۆیان یەکتر زەبوون و بێدەستەڵات و هیلاک دەکەن.

دیسان لازمە بڵێین کە لە تەرکی نەسیحەت و تەرکی ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە بەڵایەکی دیکەش پەیدا دەبێ و ئەو بەڵایەش ئەوەیە کە دوعا لەو قەومە قبووڵ ناکرێ.

هەر وەها پێویستە لە سەر ئەوکەسەش کە ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە دەکا بۆ خۆی لە پێشدا عەمەلی پێ بکا، چون قەول و گوتنی بێ عەمەل کاریگەر نیسە. بۆیەش خودای تەبارەک و تەعالا دەفەرموێ:

یا ایها الذین آمنوا لم تقولون ما لا تفعلون کبر مقتا " عندالله ان تقولوا ما لا تفعلون.

واتە: ای ئیمانداران بۆ دەڵێن ئەو شتەی کە عەمەلیان پێناکەن، ڕق و غەزەبی خودا زۆرە لە حاستی ئەوانەی کە دەڵێن و عەمەل ناکەن. ئەوە بوو کورتەیەک لە بارەی ئەمر بە چاکە و نەهی لە خراپە وئەمو کارە گرینگەش واجبی سەرشانی هەمووبرایانی موسڵمانە بە تایبەت مامۆستاکانی ئائین و ئیمام جومعەکانی بەرێز.

داوا دەکەین لە خودای عظیم الشأن تۆفیق مان بدا لە سەر قەول و فێعلی چاک و لە سەر گوتن و بیستنی قسەی حەق و لە غەزەب و عەزابی خۆی بمانپارێزێ ـ ئامین.

ئەدەبی فەلەستین

ڕەحیم لوقمانی

سالی (١٩٤٨)کە ئیسرائیل فەلەستینی داگیر کرد گۆڕانێکی بنەڕەتی لە کۆمەڵگای فەلەستیندا پێک هات .زۆربەی خەڵکی شارەکان بەرەوولاتانی دیکەکۆچیان کرد ئەوەی مابوونەوەخەڵکی گوندەکان بوون کە دوژمن تەنگی پێ هەڵچنین ودەرەتا-نی هەر چەشنە بزووتنەوەیەکی سیاسی و ئەدەبی لێ بڕین .پاش ئەم کارەساتەئەدەبیاتیش لەهەموو بارێکەوە گۆڕانی بە سەردا هات .

نووسەروشاعیری ولاتانی میسرولوبنان وسووریەکەلەو دەمەدا پێشەنگی گۆڕانی تازەوشۆڕش بوون تەئسیریان کردەسەرئەدەبیاتی فەلەستین بەم جۆرە روونا کبیران لە دەرەوەی ولات بناغەی ئەدەبێکی تازەیان بەناوی ئەدەبی ئاوارەکان یان ئەدەبی غوربەت داڕشت .

هەرلەودەمەیداکەتاریکی وبێ دەنگی باڵی کێشابووە سەرئەدەبی فەلەستین، شیعر وەک هەورەتریشقە بروسکەی ئەستاند وشەقڵی شکاند .

شیعری فەلەستین لەژێر تەئسیری ئەدەبیاتی عەرەب وئورووپادا قالبی کۆن و سوننەتی باوی خۆی شکاندو کەوتەسەرشێوەوڕێبازی تازە ئەم شێوەتازەلەگەڵ غەمی لە دەست چوونی فەلەستین ئامێتەببوو* . باوەڕیان بە رووداوە دڵتەزێنەکەبوو. شکەستیان قەبووڵ نەدەکرد و هەرلەبیری گەرانەوە دابوون .

بەڵام ئەوەی مابوونەوە ئەوگوندی یانەبوون کە دەسەڵاتی داگیرکەران بە تەواوی بەسەریانداتەنەوەی کردبوو .دوژمن دیواری سیاسی وفەرهەنگی خۆی بەدەوریاندا هەڵچنیبوو . خەڵک لەبارێکی تاریک وتەنگەبەردا دەژیان هیچ پێوەندیان لە گەڵ دەرەوەنەبوو دەرەتانێکی وانەبووشاعیرونووسەریان تێدا پەروەردەببێ .دەرەتانی هەرچەشنەشوێنەوار وکاری ئەدەبی یان لێ گیرابوو دەزگای چاپ وبڵاوکردنەوە بۆ خەڵک نەبوو ... داگیرکەر هەمووشتێکی خۆی بە زۆری دادەسەپاند .

لەمبارو دۆخەتاریکەدابوو کە شیعر دەیتوانی لەهاندان وبەرگریدا بەبڕشت وکاریگەر بێ وپێوەندی مەعنەوی لە نێوان کۆمەڵدا پێک بێنێ . لە پێشدا شیعرەکان شێوەی کۆنیان تێدا ڕەچاودەکرا ، کەبەهاسانی لەبەردەکران و هەستی خەڵکیشی یان چاکتر دەبزاوت .هەرئەمەش هۆی سەرەکی بووبۆوەی شاعیری عەرەب تەکتیکی شیعری کلاسیک ڕەچاوبکەن .بەڵام لەپەنای ئەمەشدا شیعری تازە ونەمر سەری هەڵداو پەرەی ئەستاند کە بناغەی قەڵایەکی سەخت و پۆڵاینی لەخەبات وهاندان داڕشت .

شیعری میللی زمانی ئاوات وئارەزووی خەڵک بووشاعیران لەهەموکۆڕوشوێنێکدا ،گوللە-ی وشەیان بەلوولەی تفەنگی داگیرکەرانەوە.دەنا هەر بۆیەش زۆربەیان کەوتنە زیندان، یان ئیعدامکران.

هەرئەموەزعەنالەبارەبووکە شاعیرانی پایەبەرزومقاومی

وەک ،مەحموود دەروێش
سەمیحەلقاسم- سالم جەبران
توفیق زیاد و .... پەروەردەکرد
کەلەمەیدانی خەبات و،
بەرگریدا وەک نموونەی بێوێنە
دەدرەوشێنەوە .ئەمشاعیرانە
سەرەڕای ئەوشاریزۆرولێدان
وزیندان ودوورخستنەوە ،لە
بەرانبەر داگیرکەرڕاوەستان
وگەل ونشتیمانی خۆیان
بەجێ نەهێشت .

شیعری نەتەوەیی یا
فۆلکلۆری حەماسی لە
ماوەی(٢٠) ساڵدا دەورێکی
گرینگی لەژیانی خەڵکدا هەبوو
ئەمشیعرانە زۆرترلەزاری ئەو
کەسانەوەدەهاتەدەرکە لە
ئۆردوگای ئیجباری دابوون
کەم کەسی فەلەستینی هەن
ئەمشیعرە میللی وپڕسۆزەیان
نەبیستبێ کە شۆڕشگێڕێک لە
ساڵی١٩٣٦ چەن سەعات پێش
ئێعدامکردنی لەزیندان
کوتوویەتی .

زیندانی یەکان ئەم
شیعرەیان لەدیواری زیندانەکە
نووسی یەوەکەپاشان وەک
سروودی میللی فەلەستین
دەنگی داوە .

ئاخرین شەو :
ئەی شەومەڕۆ !
مەودا بدە بەئەسیرێ
باتەواوی کاسۆزەکەی،
هێدی بڕۆ
چون بەیانی بەشنەی با
رادەهەژێ بەدارەوە .

* * *

ئەی شەومەڕۆ!
دەمەوبەیان
گڕی ئەوینی ئەمدیلە دەکوژێتەوە
باڵی بەندی وەک پیرەدار
بەدەستی خوێرێ ونا پاکان دەشکێتەوە

* * *

ئەی شەوتۆزێ هێدی بڕۆ
تا هەڵڕێژم گشت حەسرەت وخەمەکانم
رەنگە لەیادت نەمابێ
کەمن کێ بووم؟
هیوام چ بوو؟
چما لەبیرت نەماوە
پەژارەومەینەت وژانم ؟
داخم ئەی شەو
لەگەڵ تۆدا دەبڕێتەوە
دوایین هەناسەی ژیانم !

* *

وا مەزانە فرمێسکی من لەترسانە !
گریانم بۆنیشتمانە !
بۆکۆشێ منداڵەبرسی یە
کەچاوەڕێن لەماڵەوە
پاش من کێ بێ نان ئاوریان؟
بۆدووبرای گەنجم دەگریم
کەبەرلەمن
وێکرا دران لەسێدارە

* * * *

سۆزی ژیان
چۆن رادەبرێ لەهاوسەرم
کەسەرو ئاخی بۆمنەوزارۆکانم

پاشنەمانم.
ئەوکاتەی شەڕ بانگی کردم
گوارە وخرخاڵم نەهێشتن
چونکە داوای چەکی دەکرد
نیشتمانم

* * *

ئەگەربڕیوم نەمێنێ
ئەگەرنوێن وجل وبەرگەکەمبفرۆشم
ئەگەر ببم بەسەنگتراش
یان بارەبەر
یان گسک دەر
ئەگەر ببمە خزمەتکاری کارخانەکان
ئەگەر بۆدانەوێڵەیەک سەرانگوێلکان وەرددەمەوە
ئەگەر لەبەر رووتی وبرسێتی نەتوانمدەنگ هەڵبڕم
بەڵام ئەی دوژمنی هەتاو!
لەگەڵ تۆدا پێک نایەمن
هەتا دوایین ترپەی دڵم
خۆرا دەگرم

* * *

ئەگەردوابستی خاکیشم داگیر بکەی
ئەگەر جوانیم بکەیتەپێخۆری زیندان
ئەگەر میراتی باوکانم
کەل وپەل ودەفروکووپەم،
داگیربکەی بیفەوتێنی
ئەگەر شیعروکتێبەکانم
لێ بکەیتەدەستە چیلە، بیسووتێنی
ئەگەر گۆشتم باوێیتەبەرسەگی برسی
ئەگەر وەک مۆتەکەی بەسام
لەسەرسینگی گوندەکەمان
چۆک دابدەی بۆ مەترسی
بەڵام ئەی دوژمنی هەتاو!
لەگەڵ تۆدا پێک نایەم من
هەتادوایین ترپەی دڵم
خۆرادەگرم.

* * *

ئەگەر گڕی شەوی تاریم دابمرێنی
ئەگەر لەماچێکی دایکم بێ بەری بم
یان منداڵێ
جنێوبدا بەمیللەت وباب وکاکم
ئەگەرگێلە ونەزانێکی کۆنەپەرەست
مێژووی درۆم بۆبنووسێ
ئەگەر لەرۆژی جەژنێکدا
رووت وقووت بن منداڵانم
ئەگەر رەنگی خۆت بگۆڕی و
فریوبدەی هاوڕێکانم
ئەگەر لەچوار دەوری مندا
هەزار دیواران هەڵچنی
ئەگەر رۆژگارم لەخاچی پەستی بدەی
بەڵام ئەی دوژمنی هەتاو!
لەگەڵ تۆدا پێک نایەم من
هەتادوایین ترپەی دڵم
خۆرادەگرم.

* * *

دوژمنی خۆر
بڕوانە دیمەنی بەندەر
موژدە دەری ئازادی یە
بەزم وهەراو
گوڕەی سروودی شادی یە
لەئاسۆدا،
بادەوانەکان دەبینم ڕادەهەژێن
سینگیان ناوە بەدەم باوە
ئەوەگەمی یەکەی (ئۆلیسم)
لەدەریای ون بوون دێتەوە
ئەوەتاوی منە هەڵدێ،
ئینسانی پەڕیوەیە دەگەڕێتەوە
سوێندم بەچاوی ئەودوانە
هەرگیز لەگەڵتان پێک نایەم،
هەتادوایین ترپەی دڵم
خۆرادەگرم.

شاعیرانی کورد

سەیدی ئەورامی

محەمەد عارف پەناه

"سەیدی" ناوی "مەلا محەممەدسولەیمان" کوڕی "حاجی سەیدمەحموود"ە و لەگوندی " خانەگا" لەدایک بووە .

ساڵی لەدایک بوون و وەفاتی سەیدی ئەورامی زۆر روون نییە . بە پێی لێکۆڵینەوەی زانایان بەتایبەتی " محەمەدەمین کاردۆخی"کەدیوانی سەیدی بڵاو کردۆتەوە سەیدی لە نێوان ساڵانی ١٢٠٠ تا ١٢٦٥ی کۆچی دا ژیاوە وماڵی لە هەورامانی تەخت بووە وخانووبەرەکەی ئێستاش هەر ماوە. سەیدی لە هەورامانی تەختدا مەلایەتی کردووە و بە ئیش و کاری فەلاحەت و باخەوانی ژیانی بردۆتە سەر. لەو ماوەدا دەرسی بەشێخ عوسمانی تەوێڵەش گوتووە و لەتەمەنی ٦٠ ساڵیدا دەبێتە خەلیفەی شێخ. لە وەرامی شێخدا کە داوای لێکردووە ببێتە خەلیفە ، نامەیەکی بە شیعر بۆناردووە وشیعرێکی بەناوی "یا شێخ سەنعانم" گوتووە:

ئەو رووداوە پاش ئەوە بووە کە مرید و سۆفیەکانی شێخ لە هەورامانەوە دێن بۆ تەوێڵە و بە شێخ دەڵێن " قوربان سەیدی بۆ خەلیفە نابێ و هەر بە بەژناندا هەڵدەدا ".

سەیدی لە هەڵبەستی "یاشێخ سەنعان"م دا دەڵێ :

گشت جەمەن فیشتەر حاڵشان فەنان
داخم هەر ئیدەن هەر پەی من مەنان
ئەر عاشق نەبان یەکسەر مەلاوشێخ
فتوا بۆ سەیدی سەربڕان بەتێخ

یانی: هەموو لەمن زیاتر حاڵیان خەراپە.

بەداخەوە هەر دەزانن لۆمەی من بکەن.

ئەگەر مەلا وشێخەکان هەموو عاشق نەبان سەیدی فتوای دەدا کە سەری ببڕن .

سەیدی وەک گوتمان ناوی"مەلا محەممەد سولەیمان"ە و نازناوی "سەیدی"یە کە مەبەست نێچیرە و ریشەی عەرەبی هەیە لە شیعرێکدا دەڵێ :

عەرزەداشت بەندەی دڵ مەندو
رەنجوور

"صیدی دامی عشق به (صیدی)
مەشهوور
یانی:
ئەم بەندە دڵ شکاوە عەرز وحاڵی هەیە لە خزمەتت
ئەو بەندەش بەداوی ئەوینەوە بووەو بە سەیدی مەشهوورە .
لە شیعرێکی فارسیدا دەڵێ :
الهی صیدیم کن صید جنت
اگرچه باد عصیانم صد هزارم
لە هۆنراوەکانی سەیدی دا باسی خەت و خاڵ وئەگریجە وپەرچەم زۆرە و زۆریشی باسی خودا وپێغەمبەر کردووە .. دیارە باس کردنی خەت وخاڵ لە لایەن سەیدی یەوە باسی عیرفانە و مەبەستی

سەیدی بە "هاڕە" دەڵێ لە کاتێکدا دەستت لە دەستی شیرین دایە هاوارتلە چیە. پاشان نسحەتی دەکا کە دڵ نەدا بە شیرین چونکە پەیمان شکێنە. "هاڕە" لە وەڵامدا دەڵێ‌هاواری منیش هەر لەبەر بێوەفایی وپەیمان شکێنی شیرینە. لە کۆتایی شیعرەکەدا سەیدی بە خوێنەر دەڵێ کاتێک بەردی هاڕە بە ئەوینی شیرین دەسووتێ من کە لە گۆشت وخوێن دارێژراوم چۆن نەبم بە ئاو !
"هاڕە" سەختەنی، "هاڕە" سەختەنی
تۆ خۆ کەم‌قیمەت سەنگی سەختەنی
جای بڵێند ئیقباڵ،ساحێب بەختەنی
یار ئامان وەڵات ،جەهد و جەختەنی!

دنیایی نەبووە. لەزۆر جێگەش باسی دیمەنە جوانەکانی کوردستان دەکا.
"سەیدی" هەورامی پارچە شیعرێکی بەناوی "هاڕەسەختەنی" هەیە. لەم شیعرەدا وت وویژی "سەیدی" لەگەڵ "هاڕە" (دەستاڕ) کە "شیرن" لەپای دانیشتووە ودەیگێڕێ باس کراوە. ناوەڕۆکی عاریفانە وبەرزە.

تراشیدەی دەس، سەر ئۆستایی باش
جەستەی پڕزەخم قولنگەی سەنگتاش
یادگاری ئۆستای قەدیم زەمانە
دەس‌ئاسی دەس‌کێش‌خەیاتی خامە
چمان تاشیان تێشەی فەرهادی
دەستش جە نەمام داری شمشادی

ئارۆ قیبلەی من بە لەنجەولارە
تەشریفش وەلای تۆ ئامان "هاڕە"

ئاگات بۆ دەستش یە پەنجەی یارەن
پەنجەش ریش نەبۆ هاڕە هاوارەن!

دیم شیرین نیشتەن دانە مەدوپێش
هاڕەش هارکەردەن دەورمەدونەوێش

مەگیلۆ بەدەور چون چەرخ چەپگەرد
هەیاهووش گەرمەن مەنالۆ جەدەرد

شیرن بە سەت ناز مەکێشو دەستە
دانە مەدوپێش چون ئاوات وەستە
دانەش مستانی چون ستەمکاران
مەکەریش وەگەرد تۆتیای شاران

تاقەت شی جەلام واتم ئەی "هارە"
بە مەودای ئەڵماس پارە بای پارە

تۆدەست شیرن دەستەکێشتەن
ئاواتت بڕیا ناڵەی چێشتەن

با من بناڵۆ رۆژان تا شەوان
زەدەی هیجرانم دەردم بێ دەوان

هاڕەی هەراسان هەرزەی هەرزە گێل
وەس دەور دەر نەوێت چون دێوانەی وێڵ

ئانە شیرینەن دڵبەر، دڵستان
دڵ جێت مەسانۆ مەکەرۆت داستان

چەنی کەس تاسەر هەرگیز یارنیەن
یاری ساحێب شەرت وەفادار نیەن

هەر کاتێت زانا هۆریزا بەقەست
چون بێ بەینەتان جەتۆش کێشا دەست

شی بەماوای ویش تەشریف بەردەوە
تۆش ئاستی بەلای داخ ودەردەوە

کۆتا بێ سەداو نەعرەتەو دەنگت
بێ قیمەت گنای کەساس بێ سەنگت

بەو دڵەی پڕسۆز مەینەت بارەوە
پێچیای بە دەرد دووری یارەوە

ئەوسا چەنێ زام بێدەوای خەتەر
مات مەبی بێدەنگ جەسەیدی بەتەر

* * *

وەلاّی هارە: سەیدی عارنیەن سەیدی عارنیەن
هەرکەس عاشقەن ناڵەش عار نیەن

ئێمەیچ ناڵەمان خۆ بێکار نیەن
کەس جەدەردی کەس خەوەردار نیەن

منیچ دێوانەی خاڵی شیرینم
پابەندی تای زولف بۆعەنبەرینم

بەڵام ئێد شیرین ئەیامان نیەن
چون خواجەی غەمخوار غولاّمان نیەن

هەرگیز جەنی کەس تاسەرنەشاتەن
شەرتش ،ئیقرارش،وەفاش یەک ساتەن

ئەوسا کە شیرین مەکێشو دەستم
ماوەرۆ بەسۆز زامانی خەستم

جە خەوفی لواش جەستەم نەلەرزەن
هەی هاوار ،هەی داد ،هەی‌هانام‌بەرزەن

* * *

یاران یەسەنگەن جەستەش حاشاکەن
جەستەی مەینەت بار من تەماشاکەن

سەنگی یە تەورە مەسوچۆ بەتاو
دڵ قەترەی هوونەن چۆن مەبۆ بەئاو

"سەیدی" جەهیجران شرحی جەمین لال
ساپەی چێش نەبۆ بەکۆگای زووخاڵ ؟

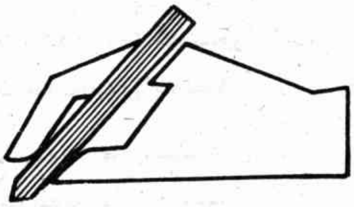

مێژوونووسین

عومەر فارووقی

مێژوو وێنەی ئاوێنەیەکی روون وخاوێن وبێ گەرد پێویستی هەر گەلێکە، ئەوەش بەویستی مرۆڤ نیە بەڵکوو هەر گەلێک چ بیەوێ چ نەیەوێ خاوەنی مێژوو، فەرهەنگ ،ئەدەب فۆلکلۆر و قانوونە. جا بەختەوەر گەلێکە کە ئەرک و رێزی مێژووی بۆ روون بۆتەوە. پیاوانە دەستی داوەتە قەڵەم ورابردووی، خۆی نووسیوە وبۆداهاتووش پرۆگرام وگەڵاڵەی داڕشتووە وکۆڕی تایبەتی بۆتەرخان کردووە.

دیارە مێژوو نووسین بۆ ئەمسەردەم و داهاتوو کارێکی گران نیە چوون مێژوونووس بە چاوی خۆی کارەسات و بارو دۆخی دونیا دەبینێ وبەیارمەتی وێنە وفیلم دەیان شت وەکی راست دەخاتە سەر کاغەز.

ئەگەرچی بەداخەوە هۆی ئاڵ وگۆڕی بیروڕەوشت ئاکار و ئاکامێکی وای هێناوەتەگۆڕ کە مێژوونووسیش لەنەخشاندنی ئەو تووشی هەڵە بێ و بە ئەنقەست مێژووی هاوچەرخ وداهاتوو بە پێچەوانە بنووسێ. ئەم جۆرە مێژوونووسانە روو رەش دەبن وباریان ناگاتە جێ.

بەڵام سەبارەت بە رابردوو بە تایبەتی لە کوردستاندا خەڵکی کورد هێشتا خاوەنی مێژوویەک نین کە حیسێبی لەسەر بکرێ و هەموو شتێکی بەراستی و دروستی نووسیبێ. سەدان یا باشترە بڵێین هەزاران ساڵ مێژووی گەلەکەمان لە تارمایی مێژووی دونیادا ون بووە وئێستا جگە لە سەدان قەڵا و تەپۆڵکە و شوێنەواری ئەوتۆ هیچ بەڵگەو نووسراوەی وامان نیە کە بۆمان دەربخا بە دروستی ئێمە کێین. رابردووی ئێمە چۆن بووە؟ یەک دەنووسێ کوردەکان لەنژادی مادن یەکی دیکە دەنووسێ نا وانەبووە. هێندێک ناوی کاردۆخ و لۆلۆ تەنانەت جندۆکەشی بۆرێک دەخەن و شتی لێ دروست دەکەن بە ناوی کورد .فیردەوسی دەنووسێ کوردەکان لەدەست زوحاکی هەڵاتوون، یەکێکی دیکە دەنووسێ نا وانیە باپیرە گەورەی کوردان کوڕی حەزرەتی نووحی نەبی (د.خ) بووە وکورد لە تۆ*رەی ئەون، ئەوانەی کتێبە مێژوویی یەکانیان خوێندۆتەوە چاکی تێدەگەن.

ئێستا تا ئەو جێگایەی من دەزانم ئەو کتێبانەی بەناوی مێژووی خەڵکی کورد ناسراون بریتین لە:

١- شەڕەفنامەی شەرەفخانی بدلیسی.

٢- کورد وکوردستانی مامۆستا ئەمین زەکی بەگ

٣- کورد وکوردستانی خوالێخۆشبوو ئایەتوڵڵا مەردووخ.

٤- حەدیقەی ناسریەی میرزا عەلی ئەکبەری وەقایع نیگار.

٥- کورد و نیژادی ئەو لەنووسینی رەشید یاسەمی.

٦- کورد وکوردستانی واسیلی نیکتین .

٧- مێژووی ماد نووسراوەی دیاکۆنۆف رۆژهەڵاتناسی سۆڤیەت .

٨- کورد وکوردستانی دوکتۆر کەماڵ مەزهەر ئەحمەد بەزمانی عەرەبی

٩- کورد وکوردستانی بەدرخان (بلەچ شێرکۆ)

١٠- مێژووی ئەردەلانی مەستوورە .

١١- کوردستانیحەبیبوڵڵا تابانی .

١٢- مێژووی سۆفی گەری لە کوردستان .

١٣- مێژووو جوغرافیای بانە مامۆستا رئوفی تەوەکولی

١٤- کوردستانی مامۆستا کەریم زەند .

١٥- سەرنجێکی مێژوو و فەرهەنگی کوردستان بەقەڵەمی نووسەری ئەم وتارە.

١٦- کوردستان و ئیمپریالیزم نووسراوی عەزیز ژیان .

١٧- تالانی زێویەی سەقز نووسەر رەشید کەیخوسرەوی.

١٨- کوردەکانی خۆراسان لە دوو بەرگدا بەقەڵەمی کەلیمولڵا تەوەحودی .

١٩- کۆماری کورد وەرگێر سەیدمحەممەدسەمەدی

یەکەم سەرنجێکی شەرەفنامە دەدەین کە تا ئێستا بەزمانی فارسی ، عەرەبی، رووسی ،فەرانسە، کوردی و... چاپ کراوە . بەراستی مامۆستا هەژار بە وەرگێرانی ئەم کتێبە بەنرخە خزمەتێکی گەورەی بە گەلی کورد کردووە.

مامۆستای نەمر (هێمن) وتارێکی لە پێشەکی کتێبەکە نووسیوە کەسەبارەت بەوە دوکتۆرکەماڵ مەزهەر ئەحمەد لەکتێبی مێژوویی خۆیدا نووسیویە ئەموتارەی مامۆستا (هێمن) دەبێ لە داهاتوودا ببێ بەپێشەکی مێژووی گەورەی کوردستان

دیارە پیاوێکی گەورەی وەکوو شەرەفخان لەسەردەمی خۆیدا هەنگاوێکی هەرەبەرز و جوان وبەکەڵکی هەڵێناوەتەوە ئەگەر کەموکووریشی هەبێ، کە هەیەتی، جێگای ئیراد نیە چون لەو بارو دۆخ و سەردەمەدا تەرخان کردنی دەفتەرێکی گەورە بۆ کوردستان هەر ئەوەی لێ پەیدا دەبوو. دیارە بەر لە شەرەف خان زانا و بلیمەتی گەورە لەنێو کورداندا هەڵکەوتوونە بە تایبەتی دوو مێژوونووسی گەورەی ئیسلام وەکوو ئیبنی ئەسیر وئیبنی خەللکان و هەر وەها جوغرافیا زانی گەورە یاقووتی حەمەوی، خاوەنی معجم البلدان،دەیانتوانی بە نووسینەوەی مێژووی گەلی خۆیان خزمەتێکی باش بە گەل وولات بکەن . بەلام بەداخەوە کەمتەرخەمیان کردووە و توانای خۆیان لەخزمەت فەرهەنگی بێگانە ناوە .بەلام هەستی نەتەوایەتی هەر نەفەوتاوە و لەنێو کورد دا شێرەژنی وەک رەئیسەی کورد دایکی نیزامی گەنجەوی هەڵکەوت . پاشان میرشەرەفخانقەڵەمی خۆی بۆ مێژووی کوردتەرخان کرد وئەرکی خۆی بەجێ هێنا .

بەلام ئەمە جێگای باسە کە بۆچی لە سەردەمی شەرەفخانەوەتا زەمانی مامۆستا ئەمین زەکی کەسێکی دیکە لەخەڵکی کورد هەڵنەکەوت کە کتێبی مێژوویی بنووسێ ؟چووزانم رەنگە کەسانێک هەبووبن بەلام دەفتەر ونووسراوەیان کەوتۆتە بەرهێرش وپەلاماری داگیرکەرانی کوردستان و دەسەڵاتدارانوتێداچوون.... وئێستا ئەوەی ئاشکرایە ئەوەیە کە شەرەفنامە تا سەردەمی ئەمین زەکی تاقانەیە.

مامۆستا بە قەڵەمی جوانی خۆی وبەیارمەتی وەرگرتن لە هەستی خاوێنی کوردایەتی وپیاوەتی مێژوویەکی جوانی بۆ نووسیوین کە دەتوانین بنووسین تا رادەیەک چاکە یا ئەو مێژووانەی دیکە

هەموو لەمێژووی ئەمین زەکی خەراپترن کەوابوو ئەمە چاکەکەیا نەدیاکۆنۆف مێژووی مادی نووسیوە و کەریم کەشاوەرز کردوویە بە فارسی وبورهان قانع بەکوردی وەریگێڕاوەتەوە.

کوردستانی واسیلی نیکتین وەک محەممەدی قازی لە سروەدا گوتبووی بووە بە فارسی، جێگای ڕێزە بەڵام ئێستا پرسیارێکی دیکە دێتە پێش ؛ بۆ مێژووی کوردستان تەلیسم کراوە کەلە شەرەفخانەوە دوای چەند سەدە بگا بە ئەمین زەکی بەگ وهیچکەسی دی ؟ خۆ پاش ئەمین زەکی مێژووی دیکە ش نووسراوە.. ئەوەش بڵێین من نەعەرەبی دەزانم ،نەمێژووە عەرەبی — یەکەی دوکتور کەماڵ مەزهەرم خوێندۆتەوە. بەڵام بەین و بەینەڵڵا ئەوانەی عەلی ئەکبەری وەقایع نیگار و ڕەشید یاسەمی بە ناوی مێژوو نووسیویانە هەڵە و پەڵەیان زۆر تێدایە و وێ ناچن .

بۆ وێنە ڕەشید یاسەمی بە پووڵ وەرگرتن لە ڕەزاخانی پالانی بە بەرتیل ئەو کتێبەی نووسیوە کە بسەلمێنێ کوردەکان ئاریایین لەگەڵ ئەوانی دیکە بران و هەوای ئەولاو ئەملا لە کەللە وەدەر بخەن، جل و بەرگ ودەفتەری خۆیان لابەن، وەک ئوڕووپایی شەپکە لەسەر نێن وهەوسار ببەستن .

خوالێ خۆشبوو مەردووخ مێژووی ئاغاوەت ودەرەبەگ ودەسەڵاتدارە خاوەن سامانەکانی بە چەشنێکی زۆر هەڵوەشاوە ونالەبار نووسیوە. تازە دەردەکەوێ کە زۆرتری لە ڕووی ، حەدیقەی ناسری یەوە نووسیوە و سەیر لەوەدایە ناوی کورد وکوردستانی لێ ناوە بەڵام هەموو ئی شاری سنەیە، سەبارەت بەسەقز نووسیویە ئەوشارە پێنسەتماڵە و پێنج هەزار کەس نفووسی هەیە هەر لەقەبێکی لە سنە هەیە، لەسەقزیش هەیە !

نازانم ئەو لەقەب و شتە چ نان وئاوێکی تێدا بووە کە بە گوتەی خۆی کاتێک دەگاتە محەممەد عەلی شا ولێی دەپرسێ چ شتێک بۆ خەڵکی کورد داوا دەکەی حەزرەتی مەردووخ دەفەرموێ قوربان فەرمانی مزگەوتی والیم پێ بدە بۆ نەسیرول ئیسلام چەند تۆپ عەبا و دوازدە

لەقەبیشم بدەیە بۆ
باقی یەکەی ؟!!

خوێنەری بەڕێز خوا نەخواستە من رقم لە مەردووخ نیە.بەڵام مێژوو، نووس چۆن وادەبێ ؟ ئێوە دووبارە سەرنجێکی مێژووی مەردووخ بدەن، دەبینن کە ئەم حەزرەتە لە سەردەمی حکوومەتی شەریفوددەولەدا کە بە یارمەتی هێزی قەزاق وفرۆکەی بریتانیای داگیرکەر حکوومەتی هۆزی گەڵباخی تێک رووخاند و یازدە کەس لە سەرۆک هۆزەکانی گەڵباخی و مەندەمی وشێخ ئیسماعیلی لە دەروازەی شاری سنە لە قەنارە دران، هەر ئەو شەوە مەردووخ بە پێی نووسراوەی خۆی لە مێژووەکەیدا شەریفوددەولە و ئینگلیسەکان وقەزاقەکان بانگ هێشتن دەکا جێژن دەگرێ کە حکوومەتی ئەشراڕ تێک رووخا وبەسزای خۆیان گەیشتن ....؟! پیاوی وا دەتوانێ مێژوو نووس بێ ؟ ئەوجۆرە مێژوویە بەکاری چ دێ ؟

کەی ئەوە ئینسافە. کەی گەلباخی ئەشراڕبوون ؟ لە حاڵێکدا لە شەرەفنامەدا نووسراوە حکوومەتی گەڵباخ تا سەردەمی قاجار پترلە ٣٠٠ ساڵ پێشینەی بووە...

حەدیقەی ناسریە ساڵی رابردوو لەلایەن مامۆستا رەئوفی تەوەکولی لە کتێبخانە کۆنەکەی مەلیکی تاران هاتەدەر و چاپ کراوە هەر لەو تاریخەدا مێژوونووس بۆ ئەوەی ناسرەدین شای قاجار خەڵاتی بکا خەڵکی بانە، گەڕووس تیلەکۆ وگەڵباخی بە وەحشی و بێ تەربیەت ناو دەبا جابۆیە نووسەری ئەو وتارە هاتۆتە سەر ئەو باوەڕە، کە بە هەموو کوردێکی خاوەن بیروزاناوبە هەموو دەزگایەکی کە هەست بە بەرپرسیدەکەن را بگەیەنێت. کە براگیان، ئاغا،مامۆستا وەرن ومەحزی رەزای خودا باسک هەڵماڵن و بە یارمەتی وەرگرتن لە سەرچاوە مێژوویی یەکانو نووسراوەکان وئەو کتێب و بەڵگە و کەرەسانەی هەن

مێژوویەکی موعتەبەر بۆ خەڵکەکەتان بنووسن تا ئێمەش شەرمەزاری خاک و وڵاتی خۆمان نەبین وداهاتوان لەجیاتی لەعنەت، رەحمە - تمان بۆ بنێرن!.

تاکەی ئەم هەموو نووسەر وشاعیرو لێکۆڵەرو مەلا وعالم وزانای کورد بۆی دانیشن و مینۆڕسکی و دیاکۆنۆف وفلان رووسی و فەرانسەوی وبریتانیایی و ئەمریکایی مێژوومان بۆ بنووسن ؟! خۆمان شەگەمانە یا هیچ نازانین ؟ ئەگەر نازانین بە چ ڕوویەک خۆمان بەنووسەر و شاعیرو زانا وپسپۆر داناوە؟ چۆن ئەو جوربزەمان نوانیدووە کتێب بنووسین و شیعر دابنێین و داوای مافی فەرهەنگی خەڵک بکەین ؟

ئەگەر دەزانین زۆر عەیبە کە ئێمە بەو شان وباهۆ وئیمکانات وکەرەسەو شت ومەکە هەر مووچەخۆری میرشەرەفخانی پێنج سەدە لەمەوبەر و چەند بێگانە بین . یا دڵمان خۆش بێ ئەم زێرە قەڵبانەمان لە سەر تاقە داناوە وشانازی پێوە بکەین !

دەهەستن ئەی پیاوە زاناکان و هەستیارانی کوردستان مێژوویەک بنووسن بۆ وڵاتەکەتان لەسەرخەتێکی راست ودوروست وئەمانەت . بە خەڵکی ئێستا و بە منداڵەکانتان وبەداهاتووان؛ بە نەوە ونەبیرەونەتیجە - تان بفەرموون ئێمە کێین ؟ کاردۆخین ؟ لۆلۆین ؟ کاسین ؟ کوڕی نووحین ؟ جندۆکەین ؟ ئادەمیزادین ؟ یاکێ ین ؟

عیرفان ٢

ع٠ سه‌مه‌دی

عیرفان مه‌کته‌بی هه‌ره پێویستی مرۆڤ ، به‌تایبه‌تی مرۆی ئه‌م سه‌رده‌مه‌یه .عیرفان به‌پێچه‌وانه‌ی زۆربه‌ی هه‌ره زۆری مه‌کته‌به‌کانی دیکه "خۆبه زۆر زانی،هه‌وا ،فه‌رمانڕه‌وایی به‌سه‌ر یه‌کداکردن، درۆ ،فێڵ ، ئیشتیای سه‌رۆکایه‌تی وخه‌ڵک له‌ژێر چۆک نان و..."نه‌بووه‌و نابێ .

ئه‌گه‌ر بێتوو تاریفێک بۆ ئه‌و مه‌کته‌به بدۆزینه‌وه ده‌بێ له‌نێو قسه‌کانی ڕێبه‌ڕه‌وانی عیرفان (یانی"عارف"ه‌کان) دا بگه‌ڕێین ،چونکه جوانترین و باشترین ونزیکترین تاریف به‌و مه‌کته‌به هه‌ر له لایه‌ن ئه‌وانه‌وه گوتراوه،چون ، چ که‌سێک وه‌کی ئه‌وان له نێوه‌رۆکی عیرفان گه‌یشتووه ؟!

"شێخ ئه‌بولقاسمی قوشه میری" ده‌ڵێ:" الدخول فی کل خلق سنی والخروج من کل خلق دنی".

هه‌ڵبه‌ت تاریف له عیرفان زۆره ،به‌ڵام ئه‌گه‌ر هه‌زاریش بێ هه‌ر یه‌که به‌چه‌شنێک دێته‌وه سه‌ر ئه‌و تاریفه‌ی"قوشه‌میری" .

عارفه‌کان پیاوی عه‌مه‌ل بوون نه‌ک قسه .ئه‌وه‌ی ویستوو- یانه به خه‌ڵکی بڵێن به‌کرده‌وه گوتوویانه .هه‌ر بۆیه که‌سێکی وه‌ک شه‌مسی ته‌وریزی ته‌نانه‌ت لاپه‌ره‌یه‌کیشی له‌دوا به‌جێ نه‌ما . ئه‌وانه‌ش که‌دواون و نووسیویانه ،کورت دواون و که‌میان نووسیوه . به‌ڵام به‌م که‌می یه هێشتا ماسی بیر و خه‌یاڵ شه‌که‌ت ده‌بێ و مه‌له‌وانی ئه‌ندیشه له‌پێ ده‌که‌وێ و هیچیان ناگه‌نه بنی .

عارف حوکمی ته‌کفیروخراپه له‌سه‌ر که‌س ده‌رناکا ، به‌ڵکوو ده‌گه‌رێته‌وه‌سه‌رخۆ و هۆی ئه‌م خراپه له خۆیدا ده‌دۆزێته‌وه‌و له‌نێوی ده‌با . به‌ڵێ بێ شک ئه‌گه‌ر بێتوو هه‌رکه‌سه له‌جیاتی چاو به‌خه‌ڵک هه‌ڵێنان و له مه‌ردم خورت بوونه‌وه ،له‌ئاکاری خۆی بڕوانێ وبۆ چاک کردنی کۆمه‌ڵ له‌خۆیه‌وه ده‌ست پێ بکا هه‌رچی پیس وناحه‌زی یه ریشه‌ی وشک ده‌بێ . وه‌ک مه‌ولانا ده‌فه‌رموێ :

ای بسا ظلمی که بینی در کسان
خوی توباشد در ایشان ای فلان
اندر ایشان تافته‌هستی تو
ازنفاق وظلم وبدمستی تو

گرینگترین سه‌رچاوه‌ی بیرو رای عیرفانی کتێبی "مه‌سنه‌وی مه‌عنه‌وی"یه که مه‌ولانا جه‌لاله‌ددینی مه‌وله‌وی" عارفی گه‌وره‌ی ئێرانی له‌ساڵی ٦٥٧ی کۆچی مانگیڕا تا کۆتایی ته‌مه‌نی له شه‌ش به‌رگدا که نزیکه‌ی ٢٥٦٣٢ به‌یته دایناوه چرای عیرفان "ئه‌وین"ه و له‌م مه‌کته‌به‌دا گه‌وره‌ترین بایه‌خی پێ ده‌درێ . لێره‌دا په‌نجاو دوو که‌لام له سی و یه‌ک عارفی گه‌وره هه‌ڵبژێراوه که هه‌ریه‌که به‌ته‌نێ ده‌توانێ ببێته هۆی خێر و خۆشی و به‌خته‌وه‌ری .

مه‌حموود ئیبنو عوسمان
مرۆ سێ ده‌سته‌ن :
یه‌ک ، پیاو
دوو ، نیمچه پیاو
سێ ، ناپیاو
وه‌به‌ڵام :

پیاو ئه‌وه‌یه که ببه‌خشێ ووه‌ر نه‌گرێ !
نیمچه پیاو ئه‌وه‌یه که ببه‌- خشێ و وه‌رگرێ !
ناپیاو ئه‌وه‌یه که نه‌به‌خشێ و وه‌رگرێ !

ڕه‌سووڵی خوا فه‌رمووی :
ـ له هاونشینی مردووه‌کان‌خۆ بپارێزن !
پرسیاریان کرد :
ـ یا رسوله‌للا مردوو کامه‌ن ؟

فەرمووی :
ـ دەوڵەمەندەکان .

ئیبراهیم ئیبنو موستەمەلی
"سری سقطی"(خواناسی گەورە)
گوتی :
رۆژێ چەندجار سەیری ئاوێنە
دەکەم ، دەترسێم
رووم رەش بووبێ !

● ● ●

شێخ قوشەمیری
ئەوەی بمرێ ولەجیهان دەرچێ
مردوو نیە .
مردوو ئەوەیە لەژیاندا بمرێ

● ● ●

ئەفلاکی :
کە ..مەولانا شەمسەدین ،دڵی
لە کەسێک دەیەشا ،
ئاوای تووک لێدەکرد :
خوا تەمەنت درێژ ودارایەتیت
زۆر کا !

● ● ●

هجویری :
سۆفیایەتی ،ئەمرۆ ناوێکی
بێ نێوەرۆکە ،
و دوێنێ نێوەرۆکێکی بێ ناو
بوو .
شێخ ئەحمەدی جام
ئێمە روح لە ئەشکەنجە
داوێین ،
ودڵ هەڵدەقرچێنین ،
ولە دەریای حەقیقەتدا مەلە
دەکەین ،
ویاقووت و گەوهەر و شەوچرا
هەڵدێنجین ،
ولە کۆشی ئێوەی دەکەین
تاکوو لە تاریکی دەرچن و
لارێ نەبن ،
وتەنیا بەدوعا یادمان بکەن
وبەس!

● ● ●

موحەممەد غەزالی
یەکێک بە"سهل تستری" گوت :
ـ دز ماڵەکەی بریوم و
دەسمایەکەی بردووم .
گوتی : ئەگەر شەیتان دڵی
بریبای وئیمانی بردبای چت
دەکرد ؟ !

● ● ●

شیخ ئەحمەدی رۆمی
قسەی حەق ،
دەبێ ئاشکرا وبڵندبگوترێ ،
نەک لەژێر لێفەوبە ورتە !

● ● ●

عەزیزەدین نەسەفی
مرۆ ،
بەتەواو و ناتەواو ،
زانا و نەزان ،
ئەمیر وژێردەستەوە
گشت زەلیل و بێچارەن ،
وبەنامرادی دەژین !

● ● ●

ئەفلاکی :
سەلا لەو کەسانەی ،
چاویان بەخەوە و دڵیان
نوستووە !

● ● ●

شێخ ئەحمەدی جام
وێژەر زۆرە و خاوەن ماناکەم

● ● ●

ئیمام محەممەدی غەزالی
ئەمرۆ ،پازدەساڵ بەسەر ئەم
سێ (نذر)ەمدا تێدەپەرێ :
یەک ،باربۆی هیچ سوڵتانێک
وەرنەگرم !
دوو ،بۆ دیدەنی هیچ سوڵتانێک
نەچم !
سێ، لە پێلە ودمەتەقە خۆ
بپارێزم !

● ● ●

شێخ ئەحمەدی جام
ئێمە لەدانان و نووسینی ئەم
کتێبەدا ،خوێنی دڵ دەخۆین .
نووسەرەکان ،کتێبەکانیان لەم
کتێب ولەو کتێب وەردەگرن !
کەچی ئێمە ، لە دڵەکانمان را
دەیخەینە سەر کاغەز ،
نەلە کاغەزەوە بۆ کاغەز
خۆینی دڵ ئەوەیە !

● ● ●

ئیمام محەممەد غەزالی
" حەسەنی بەسری" دەڵێ :
پێشینانی ئێوە قورئانیان بە
کەلامی خوا دەزانی ،
بە شەو لێی فێر دەبوون و بە
رۆژ لە کاریان دێنا ،
ئێوەش لە "سەر وژێروبۆر"ەکەی
ئالاون و ماناتان داوە بە
رواڵەت!

● ● ●

ئەگەر نەتانتوانی قسەکانمان
لێک دەنەوە ،
بزانن کەمانای سەرجەمیان
تەنها یەک وشەیە ،
(شەوین) .

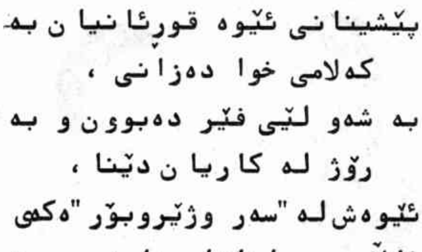

بوو مەلێلی بەیانی بوو، تەزوویەکی سارد بە لەشی کێو وچیادا ئەگەڕا، وە گاهێ گیای شلک وگوڵی کێوی چاوبەخەوی رائەچڵەکاند. مەحموود ماوەی سەعاتێک بوو چاوی نەترووکاندبوو و هەروەها روانیبووی بۆ باوکی کە بە هەڵپە* سەرنجی کەلەکەی پێشیانی ئەدا، مەحموود خۆشی نەی ئەزانی چۆن وا کوت و پڕ ئەو بیرەی کەوتبووە مێشکێوە کە باوکی لە دڕندەیەک ئەچێ کە زگی برسی مەلاسی* زەوی کردبێ وچنگۆلەی دادابێ تاکەی نێچیر ئەگاتە بەر هەڵمەتی. رەنگە نەبزووتنەوەی باوکی وبە گرمە روانینی ببوو بەهۆی ئەمە کە مەحموود وەها بێتە بەر چاوی، ئاخر سێ چوار سەعات بێ چاو لەسەریەک دانان و بێ وچان، بێ روانین بۆ ئەملا وئەولا، تەنیا چاو برینە شوێنێک وەها کە پیاو لای وابێ ئەم جووتە چاوە یاهەر ناگەڕێن یا بە هەودایەکی نادیاری بە شوێنێکەوە بەستراون.

ناچاری یە کە هەزار بیر ئەخاتە مێشکی ئادەمیزا - دەوە، مەحموود بیری کردەوە کە ئەم روانینە بە هەڵپەی هەرگیز بە باوکی یەوە نەدیوە.ئەکاتێ کە دایکی نەخۆش بوو،چاوی نابووە سەریەک وباوکی چاوەروان بوو ئەو چاو هەڵبڕێ وەدەری خا، کە هێشتا گیانی تێدا ماوە، نە ئەو جارە کە کۆرپەی برا گەورەکەی کە ئەبوو بە نەوەی باوکی خراباوەشی. کۆرپەیەکی ئێسک سووکی خوێن شیرین کە بۆنی شیر و گۆشتی زیندوو، لیباسی تازەی بە ئەسپۆن شۆراوی لێ ئەهات وەچاوی شینی پرشنگێکی خستبووە سەر بەروانکەکەی!* بە کورتی مەحموود هەرگیز ئەم هەموو تاسە وهەڵپەی لە روانینی باوکی یا بەدی نەکردبوو.

مەحموود پڕ بەدڵ پێی خۆش بوو پاکانەی باوکی بکا! دەی جا چی بوو..... باوکم خێزانێکی زۆری بە ریشەوە بووە، منالی وردو درشت و سەروپێچکەی هەیە دایکم کەوتووە رەوتوو و ناسازە،ئەویش بۆ تێرکردنی ئەم هەموو زارە ئاوالە وە زگە برسی یە ئەبێ هەوڵ بدا،هەوڵ بدا و بە هەموو لایەکا پەل بکوتێ! قەیدی چیە؟ کار کارە، چ سەودا وسەرەگری،چ سەپانی و درۆینەوانی وە چ، راوکەری. باوکم بەو راو کردنە هەم بژیوی خۆمان پەیدا ئەکا وە هەم بە فرۆشتنی نێچیرەکان بە کەلە بەرەکانی تری ژیانمان رائەگا.

مەحموود لەدڵی خۆیا ئەی ویست ئەو مەبەستانە قەبووڵ کا، بەلام ئەم روانینە بە هەڵپە! بۆ کوشتنی کەوی بەستەزمان ریسەکەی لێ ئەکردەوە بە خوری، هەموو شتێکی لێ هەڵئەوەشاندەوە، دیسان روانی یەوە باوکی، ریشی ماش و برنجی بە دەم، شنەی ساردی بەربەیانەوە ئالۆز ئەبوو، دەمو چاوی

گنجاوی و لەبەر تاو سووتاوی باوکی کەوتبووە سەر بەردێکی قەوزەگرتوو و بە هیچ بارێک لەگەڵ بەردەکە جیاوازی نەبوو . باهۆی هەڵکراو و رووتی لەگەڵ داری تفەنگەکەی ئەتگوت دوو بە شی یەک باسکن . ئەمانە هەموو چاریان ئەکرا، بەڵام ئەم روانینە کە بۆنی خوێن و رەنگی دڵ رەقی پێوە بوو شتێک نەبوو کە مەحموود لێی خۆش بێ. مەحموود لەبەر خۆیەوە گوتی :

بابە....وەگوێی گرت بۆ وەرامی باوکی دیسان بای ساردی بەیان بوو کە تۆزی خەوی لە چاوی وڵاتی خەواڵوو ئەسڕی بەڵام باوکی مەحموود هیچ دەنگی لێوە نەهات . سینگی کە گیا نەرمەکانی شێلابوو ئەهەژا هاژانی مارێک لەبەر گەرمای هاوین، هاژانی سینگی دڕندەیەکی برسی کە بەشوێن نێچیرا رای کردبێ مەحموود بەرزتر هەرای کرد

" بابە، دیسان "

باوکی رووی وەرگێڕاوەو،وە- رامی نەداوە ، دەنگی مەحموود بە هەرای بابە بەرزتر بۆوە و کێوی ئەوبەر وەرامی داوە:

- بابە،بابە ، تەقەی تفەنگ هەستا و باوکی مەحموود نەراندی:

- یەک ، دوو، سێ چوار، پێنج،شەش، مەحموود هاواری کرد:

" بەسە ، بەسە."

چەند کەو کە هەریەک ساچمەیەکیان بەر کەوتبوو هەڵ ئەبەزین ، کەوێکیش باڵی شکاوی بەسەر،زەوی یا خێشکەی ئەکرد و خۆی رائەکێشا بۆ ژێر بنچە تووترکێک .باوکی مەحموود وەک تاوێ*رێک کە خ*ڵاری کەیەوە بە چەند باز و چەند سەرەنگرێ خۆی گەیاندە کەوە کوژراوەکان،چەقۆیەکی تیژی دەرهێنا وکەوەکانی سەر بڕی،خوێنی چەقۆکەی بە لکی پشتێندەکەی پاک کردەوە و نایەوە ناو گیرفانی، کەوەکانی جەللە کرد و لاقی بە پەتێکەوە بەستن و هەناسەیەکی کە لەمێژ بوو لەسنگیا قەتیس مابوو دا دەرەوە.مەحموود وەک خەڵفێکی ساوا کە لە بەرانبەر دارێکی پیرا شین بێ لەبەر دەمی باوکی چەقی و بەئەسپایی گوتی:

" بابە."

بابی وەرامی داوە:

"رۆڵەم"

مەحموود کوتی :

یەکێک بۆخۆمان دووی تریش بۆ فروشتن، ئەوانی ترت بۆ کوشت ؟

باوکی مەحموود لەپڕ هاتەوە بیری کە بە گوللەی دوایی دوو کەوی پێکاوە و ئەبوا حەوت کەوی سەربڕاوی پێ بێ . بە پەلە گوتی هەر لێرە بە رۆڵەم. لەبەر خۆیەوە گوتی :

" کەوە باڵ شکاوەکەم لەدەس دەرچوو، دەستی قوژبن پشکنی باوکی مەحموود بەناو تووترکەکانا گەڕا و بە کەلاکی کەوەکە هاتەدەر مەحموود کوتی :

- مندار بۆتەوە، بڕوانە پەڕە جوانەکانی شەلاڵی خوێنە.

باوکی بەڕقەوە کوتی:

- حەیف بوو، چەند قەڵەوە، پاشان بێ ئەوە قسەیەک لەگەڵ مەحموودا بکا ملی رێی گرت و بەرە و ماڵ بووە.

بەڵێ، دەمە و بەیان ئەی سووڕاند، چەند پەڕی نەرم تێکەڵ بە گ*ەردە لوولێکی کەمخایەن بەرەو ئاسمان بەرز ئەبوونەوە و بە لەرینێکی بەئەسپایی ئەکەوتنەوە سەر زەوی . مەحموود ماوەیەک وەستا و تەماشای باوکی کرد ، تفەنگەکەی وەها گرتبوو ئەتگوت دەستی خۆیەتی و درێژتر بۆتەوە، هێشتا مەحموود لە گێژی رزگاری نەبوو کە دەنگی گڕ و پیاوانەی باوکی بەگۆرانی کەویار بەرز بووە.

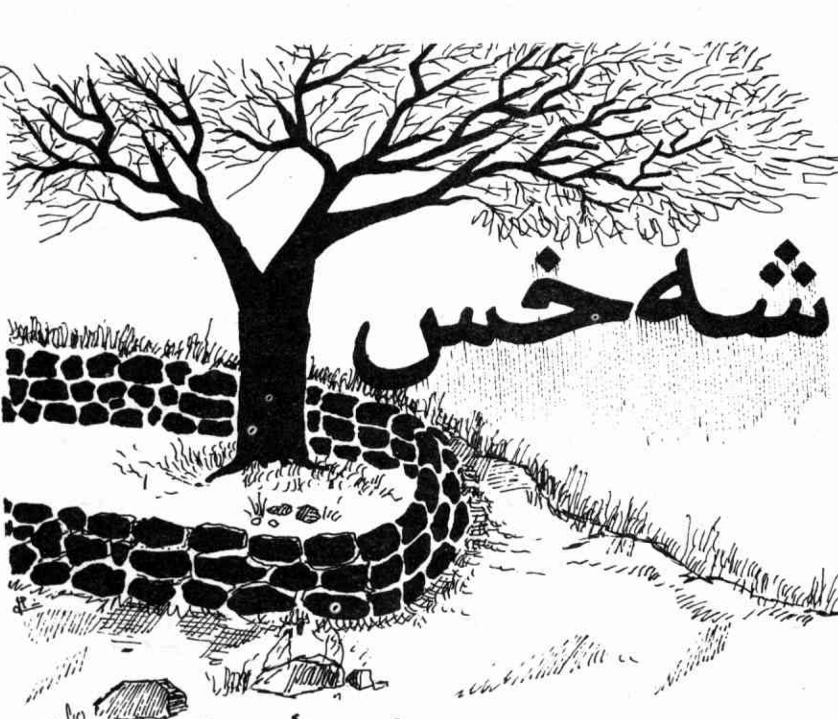

شەخس

حاجی ڕئووف ئەلیی

لە زۆربەی ناوچەکانی کوردەواری خەڵک باوەڕیان بەوە هەیە کە یەکێک لە یارانی پێغەمبەر (د.خ) یا یەک لە ئەولیای خوا لە نزیک وان نێژراوە.

لەسەر قەبرەکەخانووچکە و گومبەز ساز دەکەن یا وارٍش* بەدەوری قەبرەکەوە هەڵدەچنن و سواڵەت* و قاشوولە و بەردی سپی لە سەر دادەنێن و ئاڵای سەوز وسپی لەسەر هەڵدەدەن.

دارەکانی نابڕن ،لەزیانی مەڕو ماڵات دەیپارێزن. جا دیمەنێکی جوان و خەملیو پێک دێ.

دەڵێن هەرکەس توولە دار و ویشکەڵی شەخس بسووتێنی تووشی بەڵا دەبێ.

لە شەخسەکانی ناوچەی بانە داری بەڕوو و مازوو سەریان لێک ناوە وبوونە مێشەڵان

کوڕوکاڵ شەوانە لەگەڵ یەکتر گرێو دەکەن کە هەرکەس بتوانێ لەسەر شەخسی ئاوایی نیشانەیەک بەجێ بێڵێ) زۆر ئازایە چون پێیان وایە تووشی خێو* جنۆکە و شتی وا، دەبێ.

هەر شەخسەناوی تایبەتی خۆی هەیە .وەکوو: **چیمەن عەبداڵ، سەوزەپۆش ،تاقەدارە ،کانی مراد ،داروەکازە، حەوتەوانان ،بابەسەبەتلوو پیرموحەممەد، پیر مەحموود شێخ بۆزان ،هەیوان ساری قوتبی یەقین ،شێخەسوور، شێخ چۆپان ،بابەشێخ، دایە شێخ، شێخەڕەش ، کۆسەی هەجیج ، بابەلاس ،یەحیای غەیب ،بابەگوڕگوڕ**، و......

بابەگوڕگوڕ لە ناوچە نەوتەڵانەکەی کەرکووک دایە کە ناوچەیەکی کوردنشینە و لەبەر ئەوە لەخیزەڵانەکەی نەوت دەهاتەدەر وئاگریان دەدا ،گڕی دەگرت ونەدەکوژاوە خەڵک پێیان وابوو ئەوە نووری مەزاری بابەگوڕگوڕە

ژنی نەزۆک بۆ منداڵان دەچوونە سەر ئەو شەخسە و دەیانگوت :

– بابە گوڕگوڕ هاتم
لەپڕ هاتم
بۆ کڕ هاتم
بۆ کوڕ هاتم

بەقسەی کۆنینەناسان ئاگرێک لە ئاورگەکانی ئێران لە فارس هەڵدەستا ودەکوژاوە. زەردەشتی یەکان پێیان وابوو موعجیزەی زەردەشتەو دەچوون لەوێ عیبادەتیان دەکرد. بۆیە زۆربەی ئاورگەکان لە ناوچە نەوتەڵانی یەکان ساز کراون.

بەڵام ئینگلیزی هاتن و لە کەرکووکی عێراق و فارسی ئێران نەوتیان هەڵێنجا . زانیان کە ئەمە موعجیزە نیە بەڵکوو نەوتە و دەتوانێ چەرخی سنعەتی دنیا هەڵسووڕێنی .

دەگێڕنەوە جارێک نوێنەرێکی مەجلیس لە چرچیل سەرەک وەزیری ئینگلیزی پرسی :" بۆچی ئاسیا وئەفریقا ئیستعمار دەکەن ؟"

چرچیل لە وەڵامدا دەڵێ :

"ئێمە ئیستعمارناکەین حەقی کەوی بوونیان لێ

دەستێنین ."

جاری وایە **چاک وپیر و مەرقەد** ونەزەرگەش بە شەخس دەگوترێ .

ناوی هێندێک لەشەخسەکانی کوردستان بریتین لە :

ناوچەی بانە : **کانی بەن** ،**شێخ برایم، چیچۆران درگاشێخان** ،**سوورین ناوە خەلیفە برایمی سماقان، شێخ مەلا قادری چەمپاراو سەید ئەحمەدی ساوان، چاکە سواری تاژان** ،**مەلا مووسای تەوەکول** ،**پیرمراد** ،**سلەمان بەگ**

لەناوچەی سەقز : **شێخ برایمی بست** ،**شێخ حەسەنی مەولاناوا ، پیر وێنس حاجی شێخ مستەفا** ،**خەلیفە رۆستەمی حەوتاش ، شێخ عەبدولقادری دۆزەخدەرە ، پارسانی** ،**وێڵە، سەفاخانە**

لەناوچەی بۆکان :

زەنبیل ،**بورهان** ،**پیر محەممەدی بوغدەداغی، پیر سوڵتان** ،**حاجی شێخ گوڵی ناچیت .**

حەسەن زیرەک گۆرانی بێژی کورد لەگۆرانی یەکانی خۆیدا زۆر ناوی شەخسی بردووە .

هێندێک لەم شەخسانە زۆر بەناوبانگن و خەڵک لەرێی دوورەوە دەچنە زیارەتیان .وەکوو: **غەوسی گەیلانی** ،**وەیسی ماهیذەشت و....**

کۆمەڵ ناسی رۆژئاوا دەڵێن " شەخس پاشماوەی ئایینی **ناچرالیسم وئانێمسیم و تۆتمیسم**"ە. **ناچرالیسم** یانی ئایینی تەبیعەت **ئانێمیسم** یانی گیان پەرستی **وتۆتمێسم** یانی ریشەپەرستی .

دەڵێن رازاندنەوەی داری کاج لە جەژنی **کریسمەس**دا لە نێو هەرمەنی یان وشەم گراندن و هەڵواسینی ئاڵای سەوز و سپی ودانانی سواڵەت و قاشوولە وبەرد لەسەر شەخسەکان ومتفەرک وەرگرتن لەوان کە لە جیهانی پێشکەوتووی ئیمرۆشدا لە ئوروپا بەتایبەتی **یوونان و ئیسلا و ژەرمەن و ئیسکاندیناوی** یەکاندا دەبینرێ بەڵگەیەکە لەو ئایینە کۆنانە .

جێی شەخس وشوێنەواری شەخس لەئیسلامدا جیاوازە . بەگشتی باوەری فیرقەکانی جۆراوجۆری ئیسلام لەسەر ئەوە ساخ بۆتەوە کە زیارەتی شەخس دروستە.

نزیک بوونەوە لە پیاوی چاک، بەکەلکە و مردوو و زیندووی جیاوازی نیە .

خەڵک زۆریان باوەرپێیە و فاتیحای بۆدەنێرن.

مردووی خۆیان لە دەور و بەری شەخس دەنێژن .خێرو بەرەکەت وکور وکچ ولەش ساخی لە شەخس داوا ، دەکەن .خەڵک پێیان وایە هەر شەخسە ودمی جۆرە نەخۆشی یەکی بەدەستە .یەک بۆ باداری ،یەک بۆشێت بوون وفێ گرتن ،یەک بۆ نەخۆشی پێست ، یەک بۆ ژن و....

بۆ وێنە پیرمحەممەدی بۆکان بۆ باداری ونەخۆشی پێست بەناوبانگە .ئەم شەخسە مریشکی لەخۆ گرتووە .یانی دەبێ مریشک سەر ببرێ و خوێنەکەی ئامێتەی خۆڵی شەخسەکە بکەی ولە بەدەنی هەڵسووی.

خەڵک لەسەر شەخس پووڵ وشیرینی دەبەشنەوە کولێرەی چەور و شیرین بە رێبوار وهەژاران دەدەن کراسی هەتیو نەزر دەکەن. بەردی تەنک بە کێلی مەرقەدەوە دەلکێنن. ئەگەر پێوەی لکا ،ئەوە نەزەری قەبووڵ بووە دەنا هیچ

گڵ وبەردی شەخس ماچ دەکەن ولەسەرو چاویانی هەڵدەسوون و بە متفەرک لەگەڵ خۆیان دەیهێننەوە.

دەستە ونەزەر دەچنە پێش وهەرواش پشتا وپشت دەردەکەون .

سەرچاوە :

١ـ **کۆمەڵ ناسی دوکتۆر تەبیبی .**

٢ـ **بیروباوەر بە شەخسە دارینە نووسراوی مەلا هادی ئەفخەمزادە .**

... زانایانی بە ناو بانگی کورد ...

میرزا جەوادی قازی

موحەممەد قازی

میرزا جەوادی قازی کوڕی سیهەمی خوالێخۆشبوو شێخ جەلال ونەوەی خوالێخۆشبوو میرزا ئەحمەدی قازی یە. لە سالانی نیزیک بە ۱۲۶۰ هەتاوی لە مەهاباد یا سریلاوا لەدایک بوو.دایکی ناوی پیرۆزە خانم بوو.

میرزا جەواد دوو برای لەخۆ گەورەتری بوو کە یەکیان میرزاعەبدولخالەقی قازی ئیمام جومعەی شاری مەهاباد بوو ومیرزا سەعیدی قازی کە لە سریلاوا بە کاری کشت وکال بەڕێ دەچوو

شێخ جەلال باوکی میرزا جەواد پاش بەینێک ژنێکی دیکەشی هێنا و بوو بە خاوەنی کوڕێکی دیکە بە ناوی ئەحمەد کە هەر لە منداڵی یەوە نازناوی"شێخ"ی بەسەردا بڕا بەو جۆرە میرزا جەواد برایەکی چکۆلەشی بە ناوی "شێخ ئەحمەد" بۆ پەیدا بوو.

زۆرمان ئاگا لەژیانی منداڵی و لاوەتی میرزا، جەواد نیە. هەر ئەوەندە دەزانین کە شێخ جەلالی باوکی لە پاش لەدایک بوونی "شێخ ئەحمەد" هەموو روحم وعەلاقەی خۆی دا بەو منداڵە و مەیلی کوڕە گەورەکانی ناوبەجارێک فەرامۆشی کرد.

میرزا جەوادیش وەک هەموو کوڕانی تایفەی قازی رۆیشتە مەکتەب و فێری خوێندن و نووسین بوو. پاشان لەمەدرەسەی فەقێ یان لە مزگەوتی شادەروێشدا دەستی بەخوێندنی " فقە و اصول ومعانی وبیان" کرد و چونکە لاوێکی بە فکرو تێبین بوو لەلای یەکێک لە کاربەدەستانی"نەخۆشخا- نەی ئەمریکایی مەهاباد " زمانی ئینگلیزیش فێر بوو. بەڕێچوونی بریتی بوو لە جیرەی کەمی مزگەوت وخۆی لە باوکی نەدەگەیاند.

نووسەری بەشێکی ئەم سەرگوزەشتە (محەممەدی قازی) دەڵێ:

ڕووداوێکی ئەو تەمەنەی دوکتۆر جەوادی قازیم لەبیر ماوە کە لە خودی خۆی بیستوومە و رەنگە ئەگەر بۆتانی بگێڕمەوە پێتان خۆش بێ.

خوالێخۆشبوو گێڕایەوە کە لەکاتی فەقێ یەتی لە مزگەوتی شادەروێشدا پێداویستی بە کتێبی " شرح رسالە اقلیدس" بە زمانی عەرەبی پەیدا دەکا و پارەی پێویستیشی نابێ کە لەبازار بیکڕێ. گۆیا قیمەتی ئەم کتێبە سێ تمەن بووە و دابین کردنی پوولی وازۆرا بۆ فەقێ یەکی رەش ورووتی وەک میرزا جەواد کە بە دەگمەن قڕانێکی پووڵ لە گیرفانی خۆیدا دیبوو زۆر زەحمەت بوو! مەیلی کڕینی ئەم کتێبەی نابوو کە لەپڕا خەبەریان پێدا شێخ جەلالی باوکی لەگوندەوە، هاتۆتە شار و لە ماڵی خوالێخۆشبوو میرزا قاسمی قازی باوکی خوالێخۆشبوو قازی عەلی و باپیرەی خوالێخۆشبوو قازی محەممەد دابەزیوە.

میرزاجەواد زۆرخۆشحاڵ بوو وبە پەلە پەل خۆی گەیاندە باوکی تا پارەی کڕینی کتێب وەرگرێ. لە پێشخانەی دیوەخانی ماڵی میرزا قاسمدا نۆکەری باوکی چاو پێکەوت .نۆکەر

مزگێنی بە میرزا جەواددا کە ئاغا بە پوولێکی قورسەوە هاتۆتە شار و تەنانەت بەنیازە دەزبەندێکی زێڕیش بۆشێخ ئەحمەدی مەلۆتکە بکڕێ . میرزا جەواد بە هیواو هومێدەوە لە باوکی وەژوور کەوت و سلاوی کرد. میوانێکی زۆر خۆیی و بیگانە لەخزمەت قازی گەورە دانیشتبوون و بە قسەی خۆش خافلا بوون و پێدەکەنین. حاجی شێخ جەلالیش لەو کۆڕەدا بوو. بە دیتنی جەوادی کوڕی زۆر خۆشحاڵ بوو و لەکار و بارو ژیانی پرسیاری کرد.میرزا جەواد هێندێکی باسی ژیان و کاروباری خۆی کرد و پاشان داوای دە تمەنی پووڵ لە باوکی کرد تا کتێبی پێویست و جل وبەرگ بۆخۆی بکڕێ و لە کۆتایی قسەکانی دا کوتی " ئاخر منیش مافێکم هەیە !".

وەک شتێکی ئەو رستەی دوایی قسەی زیادی بوو . چونکە هەر ئەم قسە بوو بەهۆی ئەوە باوکی جوابی نەداتەوە وبەتووڕەیی یەوە بڵێ :

" ناماقوڵت کرد! کام ماف ؟ میراتی باوکت لە من دەوێ ؟"

باسی میراتی باوک بوو بەهۆی پێکەنینی دانیشتوان چونکە خۆی باوکی میرزا جەواد بوو. کاتێک شێخ جەلال ملی نەدا پووڵ بە کوڕ بدا میرزا جەواد، هەموو پەرژین و سنووری

ئەدەب وحورمەتی لەژێر پێ نا و بە جەسارەتەوە رووی لە دانیشتوانی کوڕەکە کرد و گوتی :

" ئاغاکان ا دەبینن کە باوکم چەند بێ ئینساف و بێ مولاحەزەیە. پوولێکی زۆری هێناوە تا بۆ کوڕە چووکەکەی کە ئێستا لە نێو پیسایی دا جینگڵ دەدا وپێی هەڵ نەگرتووەدەزبەند و خڕخاڵی زێر بکڕێ. بەلام دە تمەنی لەمن وەچاوە کە دەمەوێ کتێب ولیباس بکڕم ئێوە بەوە دەڵێن باوک ؟"

جموجووڵ و هەرا هەرا کەوتە کۆڕ و هەموو بە نیگای پڕ تانەو تانووتەوە دەیان روانی یە شێخ جەلال

میرزا جەواد لەبەر دەرگا راوەستابوو. باوکی دەستی کرد بە جوێن دان و تەنانەت هەستا تەمێی کا. بەلام جەواد وەدەرکەوت و باوکی لەجێگای خۆی دانیشتەوە

بەم جۆرە ژیانی فەقێ جەوادی قازی زۆر بە تاڵی رابرد تاقەزاو قەدەر یا هەڵکەوت درگای رەحمەتی بەسەردا کردەوە و میرزا جەوادە رووتە ئەو فەقێ فەقیرەی مەهابادی بوو بە دوکتۆر جەوادی قازی.

بۆ شی کردنەوە وبەر چاوخستنی باشتری ئەم رووداوە ناچارین باسەکەمان بگۆڕین و باسێکی گرینگ و سەرنج راکێش بێنینەمە گۆڕێ.خوێنەرانی خۆشەویست ئاگادارن کە بەشێک لە ئەدەبی جوان ودڵ بزوێنی کوردی ئەو بەیت وچریکانەن کە لەکۆنەوە ماونەوە و هەرکامیان سەرگوریشتەیەکی دلداری،حەماسی وقارەمانەتی یا دینی دەگێڕنەوە. ئەو

بەیتانە بە شێوەی شیعری ئازاد وسەربەخۆن وهێندێک لەوان لەبابەت جوانی و کێش و چێژەوە لە ئەدەبی جیهانی دا کەموێنەن.زوربەی ئەم بەیتانە دانەریان دیار نیە و نازانین کێ، کەنگێ، لە کوێ گوتوویەتی. هەر ئەوەندە دەزانین بەرە بەرە لە سینگەوە بۆ سینگ و لە دوورەوە بۆنیزیک هەڵدێراون و گەیشتوونە ئێمە.

نەبوونی فەرهەنگی رێک وپێک و بێ بەشی لەچاپ و پەخشان نەیهێشتووە ئەم بەیتانە لە کتێباندا کۆ ببنەوە وبە دەستمان بگا. تەنیا پیاوانی دەنگ خۆش و بە قەریحە و خاوەنی چێژی شیعر ئەم بەیتانە فێر بوون و لە کۆڕ و مەجلیساندا گوتوویانە.وێش دەچێ جاروبار بە سەلیقەی خۆیان هێندێک ئاڵ وگۆڕیان لە بەیتەکاندا پێک هێنابێ بەڵام ئەم ئاڵ و گۆڕە، هەرگیز تەواوەتی قەوارەی بەیتەکانی لەنێو نەبردووە و رووداوەکان هەر وەک خۆیان ماونەوە.

لە لایەن نووسەران و زانایانی کوردەوە بۆ کۆ کردنەوە وچاپ کردنی ئەم بەیتانە زەحمەتێکی بایەخدار کێشراوە بەڵام تەلاش و تێکۆشانی رۆژهەڵاتناسان و زانایانی بێگانە لەم بەستێنەدا زۆر بەرچاوترە. لەنێو ئەواندا بەتایبەتی کاری رۆژهەڵێکوی فەرەنسی وئۆسکارمانی ئەلمانی لە هەموان گرینگ ترە.

ئۆسکارمان رۆژهەڵاتناسی ئەلمانی کەزۆر گیرۆدەی ئاسەواری فۆلکلۆرێکی کوردی و ئێرانی بوو لە ساڵانی ١٩٠٣ یا ١٩٠۴ هاتە مەهاباد و پاش ئەوەی لە رێگەی وەرگێرانەوە-ئەویش ناتەواو- سۆزەی جوانی و قووڵی بەیتەکانی کوردی کرد لێ برا خۆی کوردی فێر بێ تا جوانی و رەزا سووکی و لوتفی بەیان راستەوخۆ تێ بگا و نیازی بە وەرگێر و وەرگێران نەمێنێ.

بۆ فێربوونی زمانی کوردی مامۆستای لە میرزا جەواد باشتردەس نەدەکەوت چونکە میرزا جەواد خۆی ئەویندارى فەرهەنگ و ئەدەبی کورد بوووهێند یکیشی ئینگلیزی دەزانی و دەیتوانی ئوسکارمان باشتر تێ بگەیەنێ.

لێزانی ودڵسۆزی مامۆستا وئیشتیای شاگرد بۆ فێر بوون بوو بەهۆی ئەوە کە ئۆسکارمان لەماوەیەکی زۆر کەمدا کوردی ناوچەی موکریان بەباشی فێر بێ و ئەگەر لاوەکی نەبایە کەس نەیدەزانی کورد نیە سەیر ئەوەیە کەئۆسکارمان تەنیا بە ساڵ و نیوێک ئەو سەرکەوتنەی وەدەست خست .

دوکتور جەوادی قازی دەگێرێتەوە:

"رۆژێک لەگەڵ ئۆسکارمان ومیرزائەسکەندەری بەیت بێژ لەقەراخ چۆمی مەهاباد دانیشتبووین و میرزا ئەسکەندەر بەیتی "لاس وخەزاڵ"ی دەگوت و ئەویش بە ئەلف بێتکەی لاتین دەی نووسیەوە. لەنەکاو لە جێگەیەکی بەسەرهاتی لاس و خەزاڵدا کە دەگاتە دەربڕینی سۆزو کوڵی لاس ، رۆژهەڵاتناسی ئەلمانی سوێندی خوارد کە بابەتی ئاوا جوان و دڵڕفێن لەئاسەواری هیچ نووسەرێکی رۆژاوادا نەخوڵقاوە و نیە !

بەڵێ، ئۆسکارمان پاش فێربوونی زمانی کوردی بە یارمەتی میرزا جەوادی مامۆستای ومیرزائەسکەندەری بەیت بێژ کەوتە کۆکردنەوەی ئەو گەنجینە بێ وێنەیە و پاشان ویستی بەرەوزێدی خۆی بگەڕێتەوە. ئەوەندەی میرزا جەواد خۆش دەویست کە نەیتوانی بەجێی بێڵێ تکای لێکرد لەگەڵی بڕواتە ئەلمان ولە رێک وپێک کردنی بەیتەکاندا بەزبانی لاتین

یارمەتی بدا و خوێندنیش درێژە پێ بدا .میرزا جەواد ئەو هەلەی لەدەست نەدا و لەگەڵ ئۆسکارمان رۆیشتە ئەلمان ورەخت و پەلاسی لە شاری برلین بە عەرزی دادا .

ئۆسکارمان بەیتەکانی بەیارمەتی میرزا جەواد لە چاپ دا وکورتەرێزمانێکیشی لەسەر زبانی کوردی لەگەڵ وەرگێراوی بەیتەکان بە ئەلمانی بلاو کردەوە .

من (محەممەدی قازی) ئەو کتێبەم بوو.بەیتەکانم بەلاتینی دەخوێندەوە بەلام چونکو ئەلمانیم نەدەزانی نەمتوانی لە وەرگێراوەکە و رێزمانەکەی کەلک وەرگرم .

میرزا جەواد هاوکات لەگەڵ یارمەتی دانی ئۆسکارمان فێری زمانی ئەلمانی بوو و رۆیشتە "زانکۆ" حقووق و خوێندنی خۆی تاوەرگرتنی دوکتۆرا درێژە پێدا .

سەفارەتخانەی ئێران لە ئەلمان ئەو پیاوە زانایەی قۆستەوە وبوو بە مونشی سەفارەتخانە .

پاش ماوەیەک میرزا جەواد ژنێکی ئەلمانی هێنا ئەو ژنە لە بنەماڵەیەکی گەورەی ئەلمانی بوو . باوکی یەکێک لە دەریادارانی گەورەی شەڕی یەکەمی جیهانی بوو . بەلام ئەم تێکەلاوی یە بێ ئاکام مایەوە و منداڵیان نەبوو میرزا جەواد کەئێستا ببووە دوکتۆر جەواد ، وردە وردە پلەوپایەی وەسەرکەوت و هەر لە ئەلمان مایەوە .

لە ساڵی ١٣٠٧ هەتاویدا داوەر وەزیری دادگوستەری ئەو سەردەمە کە دوکتۆر جەوادی باش دەناسی تکای لێکرد بگەڕێتەوە ئێران و لە دادگوستەریدا کار بکا بەمجۆرە دوکتور قازی گەڕاوە ئێران بەلام ژنەکەی لەگەڵی نەهات ولە ئەلمان مایەوە. لە تاران دوکتۆر قازی ژنێکی دیکەی هێنا کە ئەوجاریش نەبوو بە خاوەنی منداڵ بە وەجاخ کوێری مایەوە .

پاش ماوەیەک دوکتۆر قازی کە منداڵی نەبوو و میرزا عەبدولخالەقی براشی وەفاتی کردبوو وبیستبووی کوڕێکی چاردە پازدەساڵەی هەتیوی لەپاش بەجێ ماوە کەوتە سەر ئەو فکرە کە ئەو کوڕە بێنێتە لای خۆی و دەبەر خوێندنی بنێ.ئەو کوڕە ناوی محەممەد بوو . ئەویش کە باسی مامی خۆی بیستبوو چەند نامەیەکی بۆ نارد و تکای لێکرد بیباتە لای خۆی لە تاران.محەممەد ساڵی ١٣٠٨ هاتە لای دوکتۆر جەوادی قازی و لە دەبیرستانی "دارالفنون" دا دەستی بە خوێندن کرد . محەممەد دەرس خوێنێکی زۆر قابیل بوو .

لە ساڵی ١٣١٥ دیپلۆمی ئەدەبی و لە ساڵی ١٣١٨، لیسانسی حقووقی وەرگرت محەممەدی قازی وەدوای کاری حقووقی نەکەوت ورووی لە ئەدەب کرد. ساڵی ١٣٢٢ ژنی هێنا و لە مامی جیا بووە. ئەو محەممەدە هەر ئەوەیە کە ئەمڕۆ بەناوی "محەممەدیقازی" دەیناسین و یەکێک لە ناسراوترین و گەورەترین وەرگێڕەکانی ئێرانە و کەمتر کەسێک هەیە نەیناسێ .

دوکتۆرقازی ساڵی ١٣٣٧ لە نەکاو نەخۆش کەوت . دوکتۆران لایان وابوو ئەپاندیسی هەیە. بەلام کاتێ جەراحی بۆیان دەرکەوت کە سەرەتانی هەیە

دوکتۆر قازی لەونەخۆشی یە هەڵنەستاوە و پاش چەند رۆژ وەفاتی کرد .

دوکتۆر قازی شارەزایی تەواوی بە چەند زبان (ئینگلیزی - فەرانسە ئەلمانی - عەرەبی - تورکی فارسی وکوردی) هەبوو . بێجگە لەو خزمەتەگرینگەی کە لە کۆکردنەوەی بەیتان دا بە زمانی کوردی کردووە هێندێکیش مەقالەونووسراوەی دیکە هەن کە زوربەیان بلاو نەکراونەوە .

ئێمە و خوێنەر

شنۆ :کاک بەدرەدین محەممەد ئەمین ساڵح ئیسقێلی :

زۆر سپاس دەکەین کە جەدوەلت بۆ ناردووین . بەداخەوە واژەی ناو جەدوەلەکەت لەگەل رێنووسی زمانی یەکگرتووی کوردی رێک ناکەوێ .بۆنموونە (آرارات) دەبێ ئاوا بنووسرێ (ئارارات) تکایە بە دەبەرچاوگرتنی ئەم رێنووسە جەدوەلی دیکەمان بۆ بنێرە .

سەقز: کاک زاهیدی کازمی :

نامەکەت باسێکی رۆشنبیری مێژوویی و چەند پارچە شیعری تێدا بوو. کە هەرچەند لەرادەی چاپکردن دانین بەلام زۆر جێگەی سپاسە کە بابەتی جۆراوجۆرمان بۆ دەنێری. ئەوەش بزانە کە ناردنی بابەت هەرچی بێ و هەر چەشنێک بێ نابێتە هۆی گیروگرفتی ئێوەی بەرێز.

کەرەج: سەرئاسیابی مەلارد : کاکە عەلی زەحمەتکێش :

وەلامی پرسیارەکانت بەم جۆرەن :

١ـ هۆی دواکەوتنی گۆواری سروە دەست نەکەوتنی کاغەزە، کە خەبەرمان پێگەیوە ئەم کەمایەسی یە نەماوە و سروە زوو زوو بلاو دەبێتەوە .

٢ـ لەسەر داوای ئێوە و ویستی خۆمان لە هەموو ماموستایانی ئایینی داوا دەکەین لە ژن بەژنەدا ژن مارە نەکەن .

٣ـ لە سروەدا کەم و زۆر باسی تاریخی کوردستان دەکەین و خودا یاربێ زۆرتریش پەرە بەو باسانە دەدەین .

٤ـ شیعری ماموستا قانیع زۆر بەربلاوو ناسراون .ئەگەر شیعری جوانی ئەو پایەبەرزەت هەیە بۆمان بنێرە چاپی کەین .

٥ـ ماموستا هەژار ئێستا لە کەرەج دەژی و خەریکی نووسین ولێکولێنەوە و کاری فەرهەنگی یە . لە سەردەمی پێکهاتنی کۆنگرەدا نەخۆش بوو و نەیتوانی بەشدار بێ .

بۆکان :داشبەند: کاک جەعفەری رووحی زادە :

نامە و نووسراوەکەتمان پێگەیشت . باسێکی تێدا بوو کە فێری مشک گرتنمان دەکا بەشێوەی نوێ، کاربەدەستانی سروە دەلێن ئێمەدا نەویلەمان دەمالێ دا نیە و مشکیش روومان تێ ناکەن ! زۆر، سپاست دەکەین . خاترەی خۆشمان بۆ بنێرە .

ئەهواز: جاویدی ئەمینی :

گۆواری سروە جارێ هەوالنێری وەرزیشی نیە و ئێوە دەکرێ ئاگاداری پێویست لە گۆوارە وەرزشی ـ یەکاندا بدۆزنەوە . ژماری دانیشتوانی ئازەربایجانی رۆژاوا ١/٨٧٩/٠٠٠ وژماری دانیشتوانی ئوستانی کوردستان ١/٢٠٠/٠٠٠ نەفەرە.

ئازەرشار : کاک خەلیلی ئەحمەدزادە :

ئێمەش سەد ئەوەندەی تۆ لە ژن بەژنە توورەین . زۆرمان لەسەر نووسیوە و دیسانیش بەگژی دا دەچینەوە . لامان وایە ئەم رەسمە بەرەو فەوتان ونەمان دەروا و ئێمەش دەبێ ئاهەنگی رۆیشتنی کرژتر بکەین .

بۆکان : کاک محەممەدی سولتان پوور :

دەستت خۆش بێ بۆ جەدوەلی داتناوە. زۆرجوانە. کەلکی لێ وەردەگرین .تکایە ئی دیکەشمان بۆ بنێرە .

شنۆ: کاک رەحیمی خالیدی :

"سروە" پرە لە باسی فەرهەنگی. نازانین مەبەستی

ئێوه له "فه‌رهه‌نگی" چیه ؟

سه‌قز : کاک نه‌وید :

بێگومان شاعیر یا نووسه‌ری کورد زۆرن که به فارسی ده‌نووسن و شیعر ده‌ڵێن.ئێمه ڕێزیان بۆدا ده‌نێین و به سه‌رمایه‌ی مه‌عنه‌وی کوردیان ده‌زانین به‌ڵام ناتوانین شیعر و نووسراوه‌ی فارسی ئه‌وان بخه‌ینه ناو سروه چونکه بۆ فه‌رهه‌نگ و ئه‌ده‌بی کوردی ته‌نیا سروه‌مان هه‌یه، به‌ڵام بۆ زمانی فارسی گۆوار و کتێب و رۆژنامه زۆرن .

نه‌غه‌ده‌ـ کانی بلاغ. کاک عه‌لی مه‌حموودی :

سه‌لاحه‌دین ۲۰ساڵ فه‌رمانڕه‌وایی کرد و مێژووی کورد شانازی پێوه ده‌کا و بۆگه‌لی خۆشی زۆر تێکوشاوه. کوردی دوو له‌هجه‌ی هه‌راو وبنه‌ڕه‌تی هه‌یه. کورمانجی سه‌روو و کورمانجی نێوه‌راست .

کورمانجی سه‌روو له‌کوردستانی تورکیه وشیمالی کوردستانی ئێران وعێراق دا ده‌کار ده‌کرێ .کورمانجی نێوه‌راستیش له‌ناوه‌ند و جه‌نووبی کوردستانی ئێران و عێراق که‌لکی لێ وه‌رده‌گرن . دیاره له‌هجه‌ی کۆن و ئه‌سیلی وه‌ک هه‌ورامی وله‌کی و ... هه‌ن . خوالێخوشبوو حه‌سه‌ن زیره‌ک زۆری ترانه هه‌ن که ئێمه ژماریان نازانین .

پیرانشار : کاک عه‌لی ئاغه‌نده :

نوسیوته "قلم دردست من مانند آب است ـ خجالت میکشم خطم خراب است "

راست ده‌که‌ی ، خه‌تت زۆر ناخۆشه ، به‌ڵام له‌لای ماموستایه‌ک مه‌شقی خه‌ت بکه‌ی خه‌تت خۆش ده‌بێ و ئێمه‌ش به‌جوانی نامه‌کانت ده‌توانین بخوێنینه‌وه .

شنۆ : کاک جه‌عفه‌ری جاویدفه‌ر :

ئه‌گه‌ر هیندێ جار جێگه‌یه‌ک له نووسراوه‌یه‌ک له‌ژێر چاپدا خراپ ده‌بێ و ناخوێندرێته‌وه بۆ ئێمه وه‌ک کوێروو له‌گه‌نمی دابین وایه . به‌ڵام جاروبار شتی وا هه‌ر ده‌بێ به‌تایبه‌تی ئێمه لێره و چاپ له تارانێ !

ژماره ده تایبه‌تی ساڵهاتی مه‌رگی ماموستا هێمن بوو بۆیه ته‌نزی تێدا نه‌بوو. ته‌نز ودیاری یه‌کانت ره‌نگه زۆر له‌مێژ بێ ناردبێ و بایه‌گانی کرابێ. هه‌وڵ ده‌ده‌ین بیان دۆزینه‌وه‌وئه‌گه‌ر بۆ چاپ ببن که‌لکیان لێ وه‌رگرین .

گوندی سونجاغ: کاک عوسمانی عه‌زیزی :

هه‌روه‌ک نووسیوته هه‌ڵه‌یه‌ک له فێهرستی ژماره ده‌دا هه‌یه لێمان ببووره. ئێمه بۆ موناجات هه‌ر لاپه‌ڕه‌یه‌کمان ته‌رخان کردووه، بۆیه موناجاتی مه‌ولانا خالید ناته‌واوه وجێگه‌ی نه‌بۆته‌وه . تکایه وه‌ختی کڕینی گۆوار هه‌موو لاپه‌ره‌کان چاو لێکه با وه‌ک ئه‌وجار گۆواری ناته‌واوت به‌ر نه‌که‌وێ .

نامه و دیاری ئه‌م ئازیزانه‌شمان پێ گه‌یشتووه

ئه‌هواز :

عه‌لی مه‌حموودی ـ جاوید ئه‌مینی .

ئازه‌رشار :

خه‌لیل ئه‌حمه‌دزاده

بۆکان :

جه‌عفه‌رمه‌عرووف رووحی زاده ـ محه‌ممه‌دسوله‌یمانپوور

پیرانشار :

سه‌لاحه‌دین خه‌لیلی

سه‌قز :

زاهید کازمی ـ عه‌زیز نه‌وید

که‌ره‌ج :

عه‌لی زه‌حمه‌تکێش

شنۆ :

ره‌حیم خالیدی

مه‌هاباد :

جه‌عفه‌ر خۆشڕوویی

نه‌غه‌ده :گه‌رگوولی خواروو :

عه‌لی عومه‌ری

به‌دره‌دین ئیسقێلی ـ محه‌ممه‌د ئه‌حمه‌دی

راو ...

کوشتنی رازاوی

پاش بڵاوبوونەوەی چەند وتار لەسەر راو لە ژمارەکانی سروەدا بەپێویستم زانی راوچی یەکی کارامە پەیدا بکەم وبیناسێنم تا راو و راوچی وێکڕا بناسرێن چون وەختێک زانیمان راوە کەو چۆنە و کەروێشک چۆن راو دەکرێ وا باشە ئەوەش بزانین کە راوچی ئەوانە کێ یە یاخۆ چەند جۆرە راومان هەیەوراوچی بە کێ دەڵێن .

هەر بۆیە منیش بوومە راوچی راوچی ووەدووی پێ و شوێنی کەوتم. زۆرم، پرسیار کردن تا ئەوەی لێی دەگەڕام دیتمەوە.

خەڵکی شاری **شنۆیە** .ناوی **مستەفا** وشۆڕەتی **مەحموود زادەیە**. کۆنە راوچی یە و لە زۆر شتان دەزانێ . وەختێک لەبارەی راوپرسیارم لێکرد گوتی :

بنەماڵەی ئێمە زۆر دڵبەندی راو بوون منیش بوومە هۆگر و عیشقم کەوتە سەری . ئەگەرچی هەموو شیروتیرم قۆچەقانی یەک بوو بەڵام دوایە توانیم تفەنگ لەشان بکەم و بە تەنیایی بحمە راو.

راو هانەیەکی تایبەتی هەیە و ئەنگیزەی راوچی لە راو بەپێی هەل ومەرج و وەزعی ژیان و جێگەی بنەگرتنی ئەو جیاوازی هەیە و نیەتی راوچی فەرق دەکا ویستم بزانم کاک مستەفا بۆ چ مەبەستێک دەچێتە راو.

کوردستان هەرێمێکی شاخاوی وبەرزە ولە چڕ و ڕەوەز ودارستان و لێر پێک هاتووە وراو یەکێکە لە تایبەتی یەکانی ناوچەی کوردستان .راوچی کەدەچێتە راو نەزەری لەگەڵ ئەویدی جیاوازە. یەک تەنیا بە مەبەستی کوشتن دەچێتە راو. یەک بۆ گۆشت راو دەکا . یەک بۆکەڵک وەرگرتن و بەهرەوەربوون لە ئاو و هەوا وتەبیعەت دەچێتە راو. من بۆخۆم هەم بۆ وەرزیش وکەڵک وەرگرتن لە ئاو و هەوای تەبیعەت دەچم و لە پەنای وانەش لە راو کە نیعمەتیکی خوا داوە بەهرەمەند بم. ئەڵبەت بەئوسوولێکی راست و بەجێ نەک بەشێوەیەک بێ کە باری وەرزش و راو لەنێو ببا. راو بەر لە هەموو شت شۆڕوشۆقەکەی خۆشە. راوچی شۆڕوهەیەجانێکی

تایبەتی هەیە کە سەرما و گەرما و ناڕەحەتی و کەم بوون و نەبوونە قەبوول دەکا دەنا ئەگەر بە زەبر وزۆری بێ سەعاتێکیش خۆی پێ ڕاناگیرێ .

وادیار بوو باسی ئینسانی ترین مەبەستی راوی راگەیاندووە بەڵام باسی ئەوەی نەکرد کەخۆی چ لە نێچیرەکانی دەکا . هێندەی پێ نەچوو وەک چاوەڕوانی ئەم پرسیارە بووبێ گوتی:

ئەگەر تائێستا چوومە راو، نێچیرەکەم لەنێوان دۆست وبرادەران بەشیوەتەوە و پێستەکەشم هەر بەدیاری ناردووە یامێوان هاتووە و

لەگەڵ خۆی بردوویەتی . تەنیا وێنەکەیان لەلای من ماوەتەوە .

دەی جا ئەگەر وایە بۆ راو دەکەی ؟

گۆشت نێعمەتێکی خوا داوە وەک نێعمەتەکانی دیکە وەک گەنم! ئەگەر بەجێ کەڵکی لێ وەر نەگری دەفەوتێ. بڕوانە لە گەنم ئەگەر وەختی خۆی نەدروێتەوە ورەعەمەل نەیە دەپەڕێ وبۆ کەڵک وەرگرتن نابێ. ئەڵبەت هەر ئەو نێعمەتە ئەگەر بەشێوەیەکی خراپ کەڵکی لێ وەربگیرێ نابێ .

یانی چی؟ بە شێوەی خراپ کەڵکی لێ وەربگیرێ چ مانایەکی هەیە؟ بۆ من پرسیار ئەوە بوو کە چ دەبێ ئەگەر هەموو کەس گۆشت نێچیر بخوا ؟ یا لەم نێعمەتەی خوا هەموو بەشدار بن ؟ باسەکەم دیسان هێناوە گۆڕ تاپتر شی بێتەوە .

"مەبەست لە کەڵک وەرگرتنی هەڵە ئەوەیە کە راوچی چون لەگەڵ تەبیعەت و نێچیر و راو بەرەو رووە دەبێ سیفاتی جوامێرانەی ببێ یانی وەختی وا نەچێتە راو کە نێچیر بێچووی لەبەر بێ چون ئەو دایکە ساڵێکی دیکە بۆخۆی چەند بێچووی دەبێ و هەریەکە بۆخۆی دەبێتە نێچیرێکی تازە بەڵام ئەگەر وا نەکا نەسل و تۆرەی ئەو گیاندارە لەنێو دەچێ و ئەم نێعمەتە هەر بۆ ئێمە نیە و داهاتووش بەشیان پێوەیە. ئەو دەم بەشی ئەوان نامێنێ .

— نەخشی ئیدارەی موحیتی زیست لەم نێوەدا چیە ؟

لە یەکەم پلەدا ویژدانی ئینسان مەترەحە راو وشکار شتێک نیە دەستی بەسەردا بگیرێ.هیچ کەس ناتوانێ راوچی کونترۆڵ بکا بەڵام وەکی گوتم: " مەبەست ئەوەیە کە راوچی بۆ دەچێتە راو . ئەگەر مەبەستی زۆرکوشتن بێ هەڵەیە و بە قەولی فارسان پیاو بۆ گەشت "گشتن" بچێ نەک بۆ "کشتن" (کوشت) . موحیتی زیست ئینسانی شارەزای لێیە و رێنوێنی راوچین گۆوارەکانیشیان زۆر بە کەڵک بوون و من تا رادەیەکی زۆر کەڵکم لێ وەرگرتووە .

باس لە راو کرا و دەبوو بپرسم راوچی بەتەواو مانا چ تایبەتی یەکی هەیە پرسیم لەوەڵامدا گوتی :

— روانینی راوچی لە هەر شوێن و مەڵبەندێک

بەپێی هەل ومەرجی ژیان جیاوازە.

ئێمە بۆ وەرزش و هەڵمژینی هەوای فێنکی کوێستان و خواردنەوەی ئاوی تەبیعەت دەچینە راو ئەگەر نێچیریشمان نەکوشت زۆر بەلامانەوە گرینگ نیە و نارەحەت نابین.

بەپێی ئەو مەبەستە

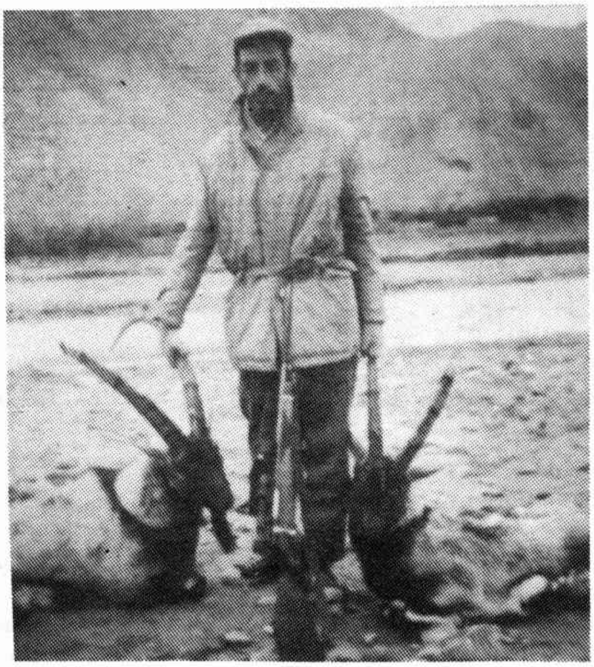

کە کەرەسەی راو لە ساڵان پترە و ئیمکانات زۆرترە و چەک زۆرتر لەبەر دەستی خەڵکە وەزعی راوی کوردستان لەم هەل ومەرجەدا چۆن دەبینی ؟

من وەک راوچی کە دەچمە راو دەبێ ئەوە بزانم کە ئەگەر کەوێکم کوشت کەوی دووەمیش هەر ئەو کەوەیەوهیچ فەرقی نیە. ئەوەی بەو مەبەستە راو دەکا دەتوانم بڵێم راوچی نیە. خۆ نابێ هەر چی وەبەرچاو هات بیکوژی.

چەکی قەدیم زۆری پێ نەدەکوژرا. وەسیلەی هات و چۆ وەک ئێستا نەبوو ئێستا رێگای ماشین و هات و چۆ خۆش بووە و خەڵک بۆ راو کەمتر لە ئەسپ کەڵک وەردەگرن.

لە لایەکی دیکەوە تۆرەی بەعزە نێچیرێک لە وڵات براوە. وەک بەران. مەگەر چلۆنکایی لە قۆرغ (وەک مەرەکانی وەدەست بکەوێ) جێگای ژیان بۆ نێچیر نەماوە. هەموو جێگایەک لێکدراوە، دەبێ لێرەدا ئیدارەی "موحیتی زیست " ئەرکی خۆی بنوێنێ و ئەم کارە گرینگە وەستۆ بگرێ وراوچیش یارمەتی بدەن.

– چۆنە تۆ بە ناوی راوچی یەکی کارامە ناوبانگت دەرکردووە.

– ئەڵبەت ئەوە لوتفی دۆستانە ودەنا من وەکی تۆ دەفەرمووی وانیم. بەڵام بەگشتی یەکەم هۆی مەهارەتی راوچی عەلاقەیە. ئەگەر دڵبەندی و عەلاقە نەبێ کەس ناتوانێ ئەم مەودا دوور ودرێژە ببرێ

••ئەگەر کەوێکەر
کوشت، کەوی دووەمیش
هەر ئەوەیە•••

و سەرما لە قەبرغەی بدا و گەرما دایهێزێنێ. لە لایەکی دیکەشەوە لێهاتوویی راوچی بەستە بە مرخ و ئیستعدادی ئەوە. راوچی دەبێ بەسەر کەندوکۆسپەکانی رێگایدا زاڵ بێ. دەبینی چویە راو. حەوتوویەک دەخولێیەوە هیچت وەگیر نەکەوتووە بەڵام لە پڕ تووشی نێچیر دەبی. یا بە سەریدا دەکەوی. نابێ دەستت بلەرزێ، نابێ بشەمزێی.

هۆیەکی دیکەی لێهاتوویی راوچی ئیمکاناتە ئەگەر راوچی یەکی باش عەلاقەی بە راو بێ و ئیستعدادیشی زۆر بێ بەڵام

ئیمکاناتی نەبێ ناتوانێ راوچی بێ. یا بەپێچەوانە ئیمکاناتی هەبێ وئیستعدادی راویشی هەبێ بەڵام دڵبەندی بە راو نەبێ ناتوانێ ببێ بە راوچی

ئەوجار دەبێ راوچی فەسڵی راو بناسێ ، هەر فەسڵەی وەختی راوێ شتێکە و هەموو ئەوانە جیاوازی - یان هەیە کەخوا یار بێ و مەرگ مەودا بدا وردە، وردە باسیان لێدەکەین

دەبینین بۆ وێنە راوی کەروێشک پایزە و بەران زستانە هۆی چیە ؟

ئەوە دەگەڕێتەوە سەر باسی جانەوەرشناسی. بەران سەرەتای زستان دەپەڕێ . بیست رۆژ پێش ئەو وەختە و بیست رۆژ پاشان وەختی راویەتی (ئەلبەت بە

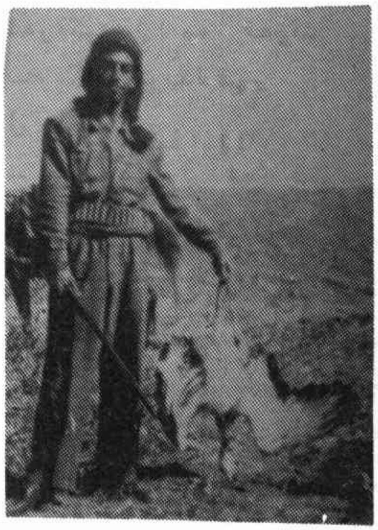

ناوچە دەگۆڕێ).

راوی کەو بەرە بەری خەرمانانە چون ئەو دەم فەرخەی پەرەوازە بووە. مراوی لەگەڵ کەو فەرقی هەیە. رەنگە نێچیرێک مانگی رەزبەر لە (ئازەربایجانی رۆژئاوا) راو بکرێ بەڵام لە خووزستان وەختی راوی نیوەی زستان بێ .

هێندێک کەس راوی گیانداری کێوی دەکەن وەک گورگ و ورچ و...کەهیچ قازانجێکیان نیە. لەوبارەوە دەڵێی چی ؟

• لەنەزەر جانەوەرشناسی - یەوە راوی ورچ مەنع نەکراوە.بەڵام گورگ مەنعە رەنگە ئینسان بڵێ ئاخر مەڕی دەخوا. یا ڕێوی کە حەیوانێکی تووش وبە زەرە و مریشک و... دەخوا بۆ نابێ راو بکرێ ؟

لە وەڵامدا دەڵێین هەر ئەو ڕێوی یە جرجە مشک دەخوا کە گەورەترین ملۆزمی زەوی وکشت و کاڵە.

هەڵبەت لەهەموو حاڵدا ئەگەر زەرندەیەک هێرشی بۆ هێنای دەتوانی بیکوژی.

ئەوەی چەند ساڵ راوی کردووە جێی بەران و نێری پێدەزانێ. یا هیچ نەبێ ئەو جێگایانەی کەوی یان لێ بووەوئێستا بەتاڵاون دەناسێ. وەختێک لەم بارەوە پرسیارم لێکرد گوتی :

- چەند ساڵ لەمەوبەر کێوەکانی دەوران پشتی شنۆ نێچیری زۆر بوو،بەڵام ئێستا هەموو فەوتاون. گەڵی قاسملی بەرلەوە کە ڕێگەی ماشێنی پێدابکێشن پڕ بوو لە بزنە کێوی بەڵام ئێستا نەماوە

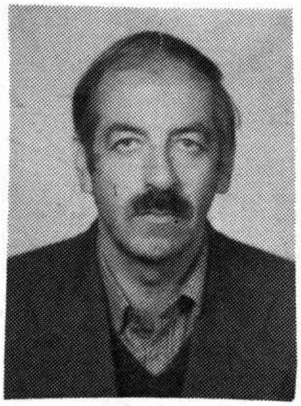

وەختێک دەچووینە ماکۆ بە دە شەو بنەگر دەبووین یانی ساڵەکانی ٢٣ و ٢٤، نزیک شازدە ساڵمان راو لێکرد لەقۆرغی مەڕەکان .

ببوورە مەڕەکان کوێ یە؟

لەنێوان مەرەند و قەرەزیادینی خۆیە بۆ لای ئاراز . راوگەیەکی چاک بوو. ئەودەم کەم کەس بۆ راو خۆی لێدەدا بەڵام دوایە وای لێهات کەچی وای تێدا نەمابوو. پاشان پاوان کرا وئێستا قۆرغ کراوە و نایەڵن کەسی بچێتێ.

دیسان قەدیم لە خۆی و سەقز وبیجار و هەوشار و جولفا راو هەبوو بەڵام ئێستا راوی لێ نەماوە .

ئاگری

فۆلكلۆر

– دەمالا باڤێ دێ
وخووشکا بشەوتە ،
برا بێنە بەرسەرێ
لاوێ عەشیرێ روونێن ،
ژێرا بێژن قایدەکێ
ڤێ حافزییێ،...
– بلا دەسمالا هلدن ،
خوونا سۆر تەمز کن ،
پێش عەنییێ،...
بێ وایێ ل من ،
وایێ ل من،...
گوللان و باررووتێ
ڤی کافری ، سەر
لاوێ عەشیرێدا تێنە
فەنانی کایێ،...
– خودێ ومێردزانە ،
ئیسال چەند سالە
لاوێ عەشیرەتێ ،
پێشیا دەولەتا تورکا
ئاسێ بوونە ، ژێرا
نایێن رایێ،...
– بێ لۆلۆ ، وەی لۆلۆ
بێ لێ دایێ ، رەبەنێ
شەڕەکێ ل مە قەومی
بەرەکا گریداغێ ،
ل همبەرە ،...
– قالەکێ ل مە قەومی
بەرەکا گریداغێ ،
ل همبەرە ،....
– دوهەزار و هەفسد
ئەسکەرێ ڤی جان تورکی
کشیانە ل سەر
لاوێ عەشیرێ
ب تۆپ وب قۆمپەرە ،....
– شێخ زاهر ئەفەندی
ب سێ دەنگا کرە گازی
گۆ :

بێ لۆلۆ ، وەی لۆلۆ.....
بێ دەدایێ رەبەنێ ،
شەڕەکێ ل مە قەومی
بەرەکا گریداغێ ،
ل قۆنتارا چییێ ،...
– قـــالەکێ ل مەقەومی
بەرەکا گریداغێ ،
ل قۆنتاری چییێ،...
– دەنگێ تۆپان و
تەیاران تێێۆ
ل فێزامە و تەپا
ڤێ بەلەکییێ،...
– شێخ زاهر ئەفەندی
ب سێ دەنگا
کرە گازی ،
– گۆ:
–" وەئۆجاخی
خراڤ بە ،
چاوا کەسەکێ تونە ،
جاڤەکێ بدەئێلا ژێرین
برا بێنە کۆمەک و
ڤێ هەوارییێ،....

گومانا مە ژۆرمایەخودێ،
ئێرمایە حەزرەتێ عەلی-
سیارێ دولدلێ،
زاڤانگێ پێغەمبەرە،...
– بێ لۆلۆ، وەی لۆلۆ..
بێ دایێ ،دێرانێ،
شەرەکێ ل مە قەومی
بەرەکا گریداغێ،
ل دەڤی پرێ،....
– قالەکێ ل مە قەومی
بەرەکا گریداغێ،
ل دەڤی پرێ،....
ئەزێ بالا خو ددەمێ
ل ئوستییێ لاوێ
عەشیرێ دا ماکینەنە ،
ددەستادا تاماتێکێ
دۆر بگرێ،....
– خودێ و مێردزانە،
ئیسال چەندساله
لاوێ عەشیرەتێ
بەرێ دەولەتا تورکا
ڤەرگەراندنە سەر قەزا
ڤێ ئیدرێ،....
– بێ وایێ ل من ،
وایێ ل من وایێ.....
شەرەکێ ل مە قەومی
بەرەکا گریداغێ
ڤێ ئادرێسێ،...
دوهەزار و هەفسد
ئەسکەرێ ڤی کافری
برییە پێشیا
خۆرتی عەشیرێ
لێ بوویە ئاسێ،...
– شێخ زاهر ئەفەندی
ب سێ دەنگا کرە گازی،
گۆ:
" بلا بشەوتە مالا باڤێ
دێ و خووشکا ،
بلا بێنە مەیتێ
لاوێ عەشیرێ
بکشینن "پادڤالێ" ،
ڤێ "بالنیسێ"
بێ وایێ،
ل من وایێ،....
گوللان و باڕووتێ
ڤی کافری ،سەر
لاوێ عەشیرێدا تێنە
فەنانی کایێ،...
خودێ و مێر دزانە
ئیسال چەندساله
لاوێ عەشیرەتێ
پێشیا دەولەتا تورکا
ئاسێ بوونە، وێ
ژێرا نایێنە رایێ،...
تۆپ و پۆلیمێتێ
کافرێ کەمال گرانن،
کەکۆ خوەدانە دەڤێ
ها بەلەکییێ،....
– فەرزەندە کرە گازی
گۆ:
عەڤدورەحمانۆ
باڤێ منۆ
چێ بە، چێ بخەبتە،
دەچاوا کەسەک تونە
جاڤەکێ گەلییێ زیلا،
تەختێ پایێ، ژ
قولیخانێ لاوێ حەسۆ
رابە وبێژێ :
چۆروچۆجخێ کورمانجا
ل چیایێ گریداغێ
ل دەستێ رۆما رووتکدا
چاوا کەتنە هازەلوولییێ،.
دەلێخن ، باڤێ منۆ
هاب کێف لێخن ،
پشتێ ژ رۆما رووتک
بستینن، رەڤێ پێخن،....
دەئیرۆ ل مەیدانێ
شەڕ خۆشکرنە:
فەرزەندە و عەڤدورەحمان
ژ خودێڤا عەیانە
هەردوو پەیایێ،
مالا شێخن ،...
– شەڕەکێ ل مە قەومی
گریداغا شەوتی
وێ ل نکە،...
تۆپ و پۆلیمێتێ
کافرێ کەمال گرانن،
ڤێ سوبەنگێ سەر
هێسیرێ مەدا
تکەتکە،...
فەرزەندە کرە گازی
گۆ:
گەلی خۆرتا چێ بن
چێ بخەبتن،
ئیرۆ ل مەیدانێ
هاتییە کوشتن
عەڤدورەحمانێ برا
ژ خودێڤا عەیانە
شێرێ منی چارگورچکە،...
دەلێخن، باڤێ منۆ
ها ب کێف لێخن ،.....
پشتێ ژ رۆما رووتک
بستینن
ها رەڤێ پێخن،...
دەئیرۆ ل مەیدانێ
شەڕ خۆ شکرنە
فەرزەندە وعەڤدورەحمان
ژ خودێڤا عەیانە
هەردوو پەیایێ
مالا شێخن،.....

* * * *

تاریخی

تاقی بستان ١

ئەحمەد شەریفی

شوینەواری میـــژوویــی **تاقی بستان** کە نیشانـدەری پیشکەوت وگەشەی هونـەری ئیرانی زەمانی ساسانی یانە هەر لەبەر ئەوە گرینـگ نیە کە وینەی چەند شا و شازادەیان پیوەیە، بەلکوو ئەم شوینەوارە میژوویی یانە نیشاندەری هونەروپیشکەوتی هونەری ئەو سەردەمەن وداب و رەسم ونەریتی ئاینی ئەو عەسرە وەدیار دەخەن. ئەوە روون دەکەنەوە کـە کووتال تـەنین چـەنـد پیشکەوتوو بووە و موسیقا و کەرەسەی موسیقاژەنین چ بوون وچون بوون. هونەرە جوانەکانی وەک وینەگەری و کەندەکاری تا چ رادەیەک برەویان بووە و شیوە و بیچمی راو و شکاری ئەو سەردەمەیان بەرچاو خستووە. ئەو ئاژەلانەی ئەودەم لە خزمەتی مروف دابوون وئەو چەشنە بالندانەی رایگرتوون وئەو جورە گول وشیناوەردەی لە پارک و پاراداسیەکانی ئەو سەردەمەدا بوون و ئەم چەکەی کەلکیان لی وەرگرتووە یا ئەسپ و زین ونیزە وشمشیر وگەمی و لوتکە وجل وبەرگی ژن و پیاو وسازوبەرگی شەر و......

کاتیک بەوردی سەرنج دەدەینە شوینەوارە میژوویی یەکانی تاقی بستان بەتایبەتی راوگەی خوسرەو پەرویز وەلامی ئەم پرسیارانەمان بودەدوزریەوە و گرینگەتی وبایەخی ئەم چەشنە کەتیبە ووینانەمان بو دەردەکەوی .

لە لایەکی دیکەوە ئەم چەشنە ئاسەوارە بەشیک لە فەرهەنگ و کولتووری رابردووی ئیرانن و بە توژینەوە لەگەل میژووی

کونی ولات وباس وررووداوی قەوماوی نیشتمانەکەمان ئاشنا دەبین .زولم‌و زوری شایانمان بو دەردەکەوی و خەباتی کومەلانی خەلک دژی زورداری وچەوسانەوەمان پیشان دەدا

راستە زوربەی ئەم‌چەشنە شوینەوارە میژوویی یانە پاشماوەی شایەکانن بەلام سەرەرای ئەوەش نوینەری زور بارودوخی کومەلایەتی و ژیانی خەلک ،بارودوخی فەرهەنگی ،شیوەی خەت و پیت وزمان ،چەشنی جل و بەرگی چین وتویژی جوراو، جوری کومەل، نیشان دەدەن و لەزور بار وبابەتەوە دەبنە مەشخەلی دوزینەوەی ریگای راست‌وروون کردنەوەی گوشە جوربەجورەکانی میژوو

ئیمە بەوردی دەروانینە شوینەوارەکانی میژوویی و تیدەکوشین لە بەرگری چراوان لاپەرەی تاریکی میژوو روون بکەینەوە.

تاق بستان ، تاق بوستان ، تاق وەستان، تاق وەستام یا تاق باستان ناوی سەیرانگەیەکی خوش ئاو و هەواو شوینەواریکی میژوو-یی یە، کە لە جەنووبی شاری کرماشان هەلکەوتووە. ئەم هەریمە هەر لەدەوری ساسانی یەوە هەتا ئیستا سەیرانگەی خەلکی ئەم ناوچەیە وشا ساسانی یەکان بووە

تاقی وەستان لەداوینی چیای سەرکەشی **پەراو** (بەشیکە لە زەنجیرە چیای شاهو) هەلکەوتووە. تا حەفتا هەشتا سال لەمەوپیش لە دوز شانی تاقی وەستان لەسەر دوو کانی یەکە، دوو کوشکی چەند نهومی خوسرەو پەرویز مابوو بەلام ئیستا هەر شوینەواری ماوەوبەس. شەش سەرکولەکە و ستوونی بەردینەی هەیە کە سییان بە گول ووینە رازاونەوە ئاناهیتا "خیوی ئاو" یان لەسەر نەخشەکە ئەوا باسیان دەکەین .

سەرستوونی یەکەم

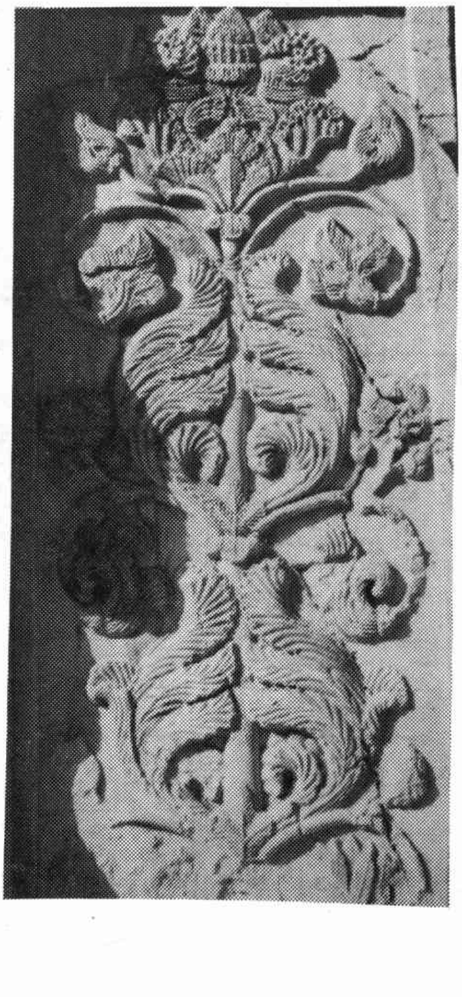

ئەم سەرستوونە ۹۱/۷ ، سانتیمترە. لەسەرەوە چوار گوشەیەکی (۹۰×۹۰)دە و لە ژیرەوە دایرەیەوقوترەکەی ۵۷ سانتیمترە. دەوری بە گول رازاوەتەوە ،لەلایەکی وینەی خوسرەوپەرویز هەلکەندراوە. شا جل و بەرگی شایەتی لەبەردا ، شمشیریکی لە نیو قەد بەستووە. دەستی چەپی لە سەر قەبزەی شیرەکە داناوە و دەستی راستی بووەرگرتنی فەرەهی ئیزەدی کەنیشانەی شایەتی بووە بو لای ئاناهیتا راداشتووە .

خوسرەوپەرویز تاجی کونگرەداری لەسەرە. دوو رشتە مرواری بەدەورە پیدا هاتوتە خوار. لە پیش کونگرەی تاجەکەوە خەرمانەی مانگ دیارە ولە سەرووی تاجەکە خورومانگ کیشراوە. لە هەر دوولای خەرمانەی مانگەوە دوو شابالی هەلو دیارن کە نیشانەی ئالای ساسانی یە.

شیری قەدی خوسرەوپەرویز مرواری نیشانە وتەنانەت چەند ملوانکەی دوروجەواهیر و بەردی بەنرخیش لەملی شا دایە. تەواوی جل و بەرگی بە جەواهیرات رازاوەتەوە .

لە لایەکی دیکەی ئەم سەرستوونە وینەی ئاناهیتا کیشراوەتەوە کە لیباسیکی

رازاوەی چین چینی لەبەر دایە کە لە کراسی ژنە کوردی ئیستای ناوچەی سنە و سولەیمانی دەچی.

کولوانیکی ئەستیرەنیشانی بەشانی داداوە هەتا سەر قولی داپوشیوە.ئەم کولوانە لە کولوانەی ئیستای ژنە کوردی ئیلام وقەسری شیرین دەچی .وەک وان لە پیشەوە لەسەر سینگی گریی داوە

پروفسور هەرتسفیلدی روژهەلاتناس پیی وایە "ئەم شیوە لیباس پوشینەی ئاناهیتا لە شیوەی جل و بەرگی ژنی یونان دەچی بەلام کراسی ئاناهیتا بەراستی کراسی کوردی ئیستای ژنە سنەیی و سلیمانی یە وکولوانەکەشی هەر کولوانەی ژنە قەسری و ئیلامی یە .

ئاناهیتا تاجیکی بچکولانەی لەسەرە کە بە نەخشی خور رازاوەتەوە. لە ژیر تاجەکەوە قژ وپرچی بە کەزیەی دیارە کە هاویشتوویەتە سەر شان و مل وسینگ وەمەکی.جووتیک گوارەی زلی لە گویدایە. فەرەهی ئیزەدی بەدەستی راستەوە دەستی چەپی هاویشتوتە سەر سینگی و وا ویدەچی شتیکی بەدەستەوە بی بەلام لەبان سەری خەرمانەی نوور دەبیندری،

لە لانی چەپەوە گولیک نەخشە کەپیموایە پنجی گول وگیای پیروزی هوومە.

سەرستوونی ژمارە دوو

ئەم سەرستوونە لەشکل و روالەتدا هەر لەستوونی ژمارە یەک دەچی بەلام نەوەد سانت بەرزە. دوولای بە گول و پنجە گول رازاوەتەوە.دوولاکەی دیکەشی وینەی خوسرەوشەرویز و ئاناهیتای لی هەلکەندراوە. گولی دوولای ستوون وینەی ئەم گولانەیە کە لەملا و ئەولای هودەکەی تاقی وەستان هەلکەندراوە. گەلای پان وپورن .لەگەلای کەنگر و دارە بەن دەچن لەوانەیە پنجیکی زلی گیای پیروزی هووم بی. دەورانگدەوری ئەم سەرکولەکە گولە لاو لاوە کە نیوە نیوەی عەلامەتی دلی تیدایە

سەرستوونی ژمارە سی

ئەم ستوونەش وەک ئەوانی دیکەیە بەلام لەودا وینەی ئاناهیتا و خوسرەو پەرویز گەورەترن وباشتریش ماون ودەستە چەپی ئاناهیتا بەجوانی دیارە کە پنجە گولیکی بەدەستەوە

دوولای ستوونەکەش بە گولی پر لک رازاوەتەوە کە لە گولدانیکی بچووک دایە.ئەم گولانە دوولای ستوونەکەیان داپوشیوە ودوو لاکەی دیکەشی خوسرەوپەرویز و ئاناهیتان . پیموایە ئەم شەش کولەکە ، سەر ستوونی کوشکی سەرکانیاوی تاقی وەستانە کە بەرە بەری ٦٣٨- ٥٩٠ ی میلادی ساز کراون .

حەوشە گەورەی تاقی وەستان سی بەردە قەبری سەردەمی ئیسلامی لییە، کە

ئایەتی قورئانی پیروزیان بە خەتی کووفی لەسەر هەلکەندراوە.لەسەر یەکیان بە خەتیکی خوش نووسراوە: **لاالەالاالله** کە دیارە لە قەبرستانەکانی دەوروبەرەوە بو ئەم هەریمە راگویزراوە

لەسەر لیوی حەوزە گەورەکەی تاقی وەستان نیوەکوتەلیکی لییە کە دیارە لەجیگەیەکی دیکەوە هاتووە. هەموو سەروچاوی شکاوە. هەر ئەوەندە دیارە کە ئینسانە. دەستە چەپی لەسەر سینگی داناوە ، و دەستە راستی بە گویی شمشیریکی گەورە گرتووە کە لەنیوقەدی بەستووە ، بە شیوەیەک کە شیرەکە لەسەر نیوکی راوەستاوە.

لەپال کیوەکەدا، لە نزیک کانی یەکە. بە لای راستەوە وینەی ئەردەشیری دووەم شای ساسانی لە نیوان ئەهورامەزدا ومیترا دا هەلکەندراوە. ئەهوورا مەزدا لەلای راست راوەستاوە دەستی راستی لە کەلەکەی ناوە وبە دەستی چەپی فەرەی ئیزەدی نیشانەی شایەتی دەدا بەئەردەشیر.

میترا لەشانی چەپەوە

میترا لەشانی چەپەیەوە ویستاوە. شتیکی شمشیر ئاسایی بە دوو دەست لە پشت سەری ئەردەشیر راگرتووە. خەرمانەیەکی نووری پرشنگداری خور پشت سەری داگرتووە، لە ژیر پییەوە گولیکی وەک گولە بەروژە نەخشاوە. لەژیر

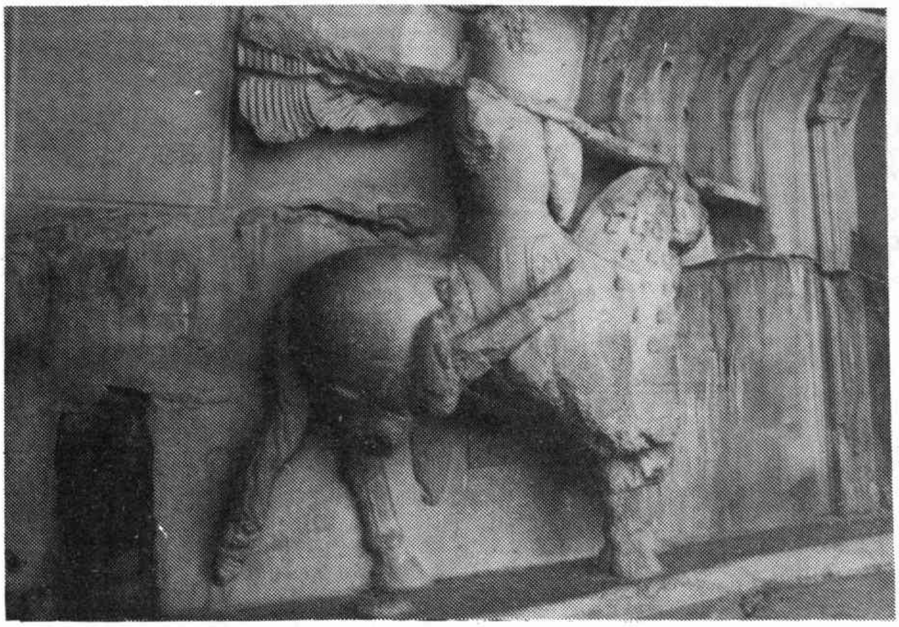

پیی ئەهورا وئەردەشیریش پیاویک دەستی وەژیر سەری ناوە وراکشاوە. ئەهوورا مەزدا لەبان سەری و ئەردەشیر لەپیسەری ئەم پیاوە راوەستاون .

روون نیە کە ئەوە کییە کەوا پی شیلی ئەهوورا و میترا و ئەردەشیر بووە بەلام وا ویدەچی کەسیکی گەورە لەولاتی روم یا یونان بی. چون ردینی زور لە رومیان دەچی وتاجەکەش بە خشل و گەواهیرا رازاوەتەوە وملوانکەیەکی بەردینەی بەنرخی لەملدایە.

ئەردەشیر بە دەستە چەپی تاجی شاهی لەئەهوورا مەزدا وەردەگری . دەستی راستیشی لەسەر گویی شمشیرەکە راگرتووە وتاجی شایەتی لەسەرە. بەشیکی سەروچاوی شکاوە.ئەم کەندە کاری یە دەبی لە سالەکانی ٣٨٣- ٣٧٩ ی میلادی لە

دەورەی حوکماتی ئەردەشیردا هەلکەندرابی .

هونەر و هونەرمەندانی کوردستان

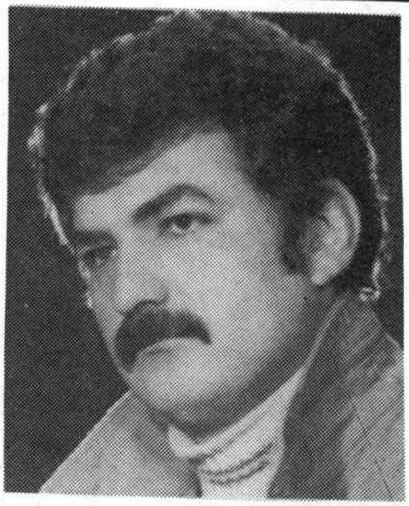

کەماڵ تاتایی

– تکایە خۆت بناسێنە .

– من کەماڵ تاتایی خەڵکی سەقز ،ساڵی ١٣٣٣ لە بنەماڵەیەکی فەقیر لەشاری سەقز لەدایک بووم . پێش ئەوەی بچمە مەدرەسە عەلاقەم بە نەققاشی بوو . وەختی دەرس خوێندنم رەنگ رەوغەن لەسەقز نەبوو هەر بە میداد خەریکی نەققاشی بووم ، ئەگەر چی ئیمکانات نەبوو بەلاّم ئەم غەریزە لەوجوودمدا ، هەبوو . منیش هەر بە میداد خەریک بووم وئەو شتەی لە مەغزم دابوو دەمکێشاوە هەر بەم چەشنە رۆژگارم رادەبوارد تا چوومە دەبیرستان . لە دەبیرستان لەگەڵ نەققاشی جۆراوجۆر ئاشنا بووم ،تابلۆی رەنگ رەوغەن و... بەلاّم ئەگەر ئیمکانم بوایە دەمتوانی هەستی خۆم رەزا بکەم بەلاّم داخەکەم نەگونجا وهەر بە میداد درێژەمدا .

ساڵی ٥٤ دیپلۆمم وەرگرت لەئیدارەی ئاموزش وپروەرش ، دامەزرام . ئەووەختە حقووقم وەرگرت وتوانیم کەرەسەی وێنەگەری بکرِم .لەووەختەوە من خەریکی نەققاشی رەنگ رەوغەنم و هەروا درێژەمداوە تا ئێستا

س – لە چ سەبکێک دا کار دەکەی ؟

ج – وەڵڵاهی بەوسوورِەتە بەقەولی فەیزوڵڵاخانی‌ناهید کە لە سروەی ژمارە ٢ دا وتووێژی لەگەڵ کرابوو سەبک بەم جۆرە ناناسم بەلاّم ئەوانەی کە خاوەن ران تابلۆ – کانی من بەسەبکی واریسە دەناسن . ئەڵبەتەتابلۆکانی من تا ئێستا زۆرترلە رووی مودێلەوە بووە چون من بە هۆی فەقری ماڵی نەمتوانیوە کەرەسە بۆخۆم دابین بکەم وزوو دەست بەکاری رەنگ رەوغەن بکەم ،نەققاشی لانی کەم دەبێ ١٥ ساڵ کاری لەسەر بکەی تا دێتە دەستت وەکوو تێکەڵ کردنی رەنگ و گەلاّڵە و زۆرشتی دیکە ئەوە بوو من درەنگ دەستم پێکرد ، بەلاّم تابلۆکانم زۆرتر مودێلیان هەیە .

س – ئەوتابلۆیانە هەڵتان بژاردوون زۆرتر مایەکانیان چین ؟

ج – زیاتر مەنزەرەن ئەڵبەتە نەمەنزەرەی رەق و رووت مەنزەرەیەکی کەگوویا یە وئینسانی بەشیوەی جۆراوجۆر تێدایە .

س – ئایا لە هەموو حاڵەتێک دا ئیحساسی نەقاشیت هەیە یالەحاڵەتێکی

تایبەتی دا ؟

ج - **لە هەموو وەختێک دا هەمە بەڵام لە هێندێک جێگا فشاری زۆرترم بۆ دێ. مەسەلەن وەختێک خەریکی کارم ئەوەندە سەرگەرمم چایان بۆدانا وم سێ جار. چوار جار چایەکە سارد بۆتەوەوگۆڕدراوە هۆشم نەبووە بیخۆمەوە.**

س - سووژەی نەقاشی یەکانت چۆن هەڵدەبژێری ؟

ج - **کەسێک عەلاقەی بە هونەر بێ چ موسیقادان بێ چ نەقاش بێ ، چ مجەسەمەساز بێ سووژەیەکی دەست کەوێ وپێی باش بێ کاری لەسەر دەکا . بۆ وێنە شاعیرێکی لەنەزەر بگری مانگەشەوێ دەبینێ پێ خۆشە بەشیعر بینووسێ یا نەقاشێک مەنزەرەیەک دەبینێ پێی جالبە ،پێی خۆشە کەرەسەی پێویستی هەبێ ولە شەقام مەنزەرەکە لەسەر تابلۆ بکێشێتەوە.**

س - وەختێک نەقاشی دەکەی چ جێگایەکت پێ خۆشە کە کاری لێ بکەی ؟

ج - **جێگایەکی کپ وکپ و بێ دەنگ .**

س - تائێستا ئەوجێگایەت بۆدابین بووە؟

ج - **تا رادەیەک .**

س - هەرکەس تاریفێکی بۆ هونەر هەیە لەروانگەی تۆ هونەر چینە و بڕوات سەبارەت بەهونەر چیە؟

ج - **ئینسان نازانێ هونەر چۆن تاریف بکا ، من ناتوانم بێژم نەقاشێک هونەرمەندێکی تەواوە، یا موسیقادانێک هونەرمەندێکی تەواوە ،زۆرکەس هەن لەبازار کارگەلێک دەکەن کە خۆی هونەرە، هونەر ئیحساسی ئینسانە کە لەهەموو کەس**

دانیە ،لە هێندێک کەس دا هەیە کە دەتوانێ بیداتە دەرێ، جا نەقاشێک منالێکی فەقیر دەبینێ یا شتێکی لە بازار دەبینێ دێ بەتابلۆ پێشکەشی خەڵکی دەکا ،ئەوە خۆی هونەرە دەتوانین بڵێین هونەر ئەوەیە شوێن لەسەر رووحی خەڵک دابنێ. جا شادی بکا یاپەرۆش !

س - تائێستا لەموسابەقاتی هونەری دا بەشداریت کردووە ؟

ج - **پێش ئەوەی دا مەزرێم لەدانیشسەرای بیجار بووم. لەکاری سیاقەڵەم کارم دەکرد جارێک بردمیان بۆ هەمەدان لەوێ لە موسابقەی ئاموزشگاکانی سەرانسەری ئێراندا بووم بە دووهەم.**

س - جایزەشت وەرگرت ؟

ج - **بەڵێ ٥٠٠ تمەن پووڵ وچەند کتێب و دوایی بردمیان بۆ رامسەر بەناوی ئۆردووی هونەری.**

س - تائێستا کارەکانت وەکوو نومایشگا پێشانی خەڵک داوە ؟

ج - **بەڵێ ، لەشاری سەقز**

ـە لایەن ئیرشادی ئیسلامی یەوە نومایشگامان دانا کە وەها دەنگی داوە لە بۆکان و مەهاباد وسنەوە هاتبوونە تەماشاکردنی ئەو نومایشگایە

س – وابووە کارەکانت رەخنەیان لێ بگیرێ ؟

ج – بەڵێ، هەر چەند رەخنەگرەکان لە هونەردا سەررشتەیان نەبووە بەڵام رەخنەی باش وبەجێ یان لێ گرتووم کە زۆرم پێ باش بووە .

س – رەخنە چ نەخشێکی لەژیانی هونەرمەندێک دا هەیە ؟

ج – ئەگەر رەخنە بەجێ بێ دەبێ بەهۆی پێشکەوتنی هونەرمەند کە هونەرمەندی راستەقینە لەرەخنە ناترسێ.

س – تایبەت مەندی هونەر – مەندێکی راستەقینەچیە وئەرکی لە بەرامبەر خەلک دا چیە ؟

ج – هونەرمەندی راستە – قینە کەسێکە کەهونەرەکەی لەخزمەت خەلک دابێ ونەی فرۆشێ یان هونەر نەبێتە حیرفەی ئەو ،زۆر هونەرمەند هەن کە بەهۆی نەبوونی ژیانێکی تێرو تەسەل تابلۆکانیان دەفرۆشن کە ئەو شتە بۆخۆشم هاتۆتە پێش وابووە منداڵەکەم لیباسی مەدرەسەی نەبووە، بەپوولی تابلۆ بۆم کریوە هونەرمەند دەبێ دەردی خەلک پێشان بدا ، خەلک فێربکا ، من خۆم هیچ کەس فێری نەکردووم ، دەورەم، نەدیوە .بەڵام بۆنموونەچوومە مالێ مامۆستا فەیزوڵڵا ناهید کەبە مامۆستای خۆمی دەزانم ئەو منی رینمونی کردووە کە بێمە سەر ئەو سەبکە رئالیزمە بەڵام چون خۆشی کلاسی نەدیبوو نەیدەتوانی منیش باش فێر بکا ،قودرەتی تەدریسی نەبوو ، ئەوە کە منیش قودرەتی تەدریسی باشم نیە .بەڵام لە لایەن ئیرشادی ئیسلامی یەوە کلاسم دانا وزۆر شاگردیشم هەیە و زۆرم پێ خۆشە بێن فێر بن ،ئەوەی کەدەیزانم فێریان بکەم .

س – وەکوو هونەرمەندێک چ ئارەزویەکت هەیە؟

ج – ئارەزووم ئەوەیە بچمە دێهات وشاخ وکێو بەهۆی ئەو کەرەسەوە ئەوەی دەی بینم بیکێشمەوەوپێشا – نی خەلکی بدەم وموزەیەک لەکوردستان هەبێ کە ئەو تابلۆیانەی تێدا رابگیرێ و وەکوو فۆلکلۆرێک بۆ خەلکی کورد بمێنێتەوە تا ئەوانەی لەداهاتوودا دێن تەکمیلی بکەن چون رەنگە کاری ئێمە ناتەواو بێ.

تەواو

ئێوارە هاوینێکی گەرم بوو. تینی خۆر بەزۆر خۆی لە پەناو پەسیوی شار خزاندبوو. تەنیا لە باغەکانی قەراغ شار برە فێنکایی یەک هەست دەکرا. ناچار رووم لەوێ کرد کووچە باخەکانم هەڵبوارد چەند باڵندە لەسەر چاووکی داران خەریکی کایە بوون وخەڵک تاک تاکە وەدیار دەکەوتن .

بنەم ژێرسێبەری دارە گوێزێک بوو کە هەموو جارێ لەگەڵ دەستە براکەم وەڕەزیمان لێ دەشکاند

ئەو رۆژە کە زەینمدا رەحیم پێش من هاتبوو پشتی بە دارەکەوە دابووو دەستی لەئەژنۆ وەراندبوو و سەری وەسەر کردبوو دیار بوو پەرۆشە و بیر دەکاتەوە .

لێی نزیک بوومەوە سڵاوم لێکرد. بەدەنگی من تێکرابوو. وەڵامی دامەوە بەڵام هیچی دی نەگوت .لە لای دانیشتم. دەستێکم لە سەر شانی داناوکوتم:

- برا چیە؟ ئەوە بۆوا پەرۆشی ؟

- چوزانم ! نازانم بڵێم چی

- ئاخر چ بووە ؟ خۆ تۆ هیچ لەمن وەناشێری

- لێمگەڕێ!... لێم گەڕێ برینم مەکولێنەوە من زۆر چارەڕەشم .

- ئەو قسانە چن ؟ چارەڕەشی چی ؟

- ئەوەی بەسەر من هاتووە بۆ گێڕانەوە نابێ.

- مەگەر هەموو جارێ بۆخوت ناڵێی کە هەرکەس دەردی دڵی لای یەکێک بدرکێنێ باری خەمانی سووک دەبێ ؟

دەستی کردو ئەنگوستەکانی لەبەریەک رەواند وکوتی :

- دەزانم ! ئێمەبراین خۆشی وناخۆشیمان پێکەوە بووە بەڵام بەسەرهاتی ژیانی من زۆر ئاڵۆز و تاڵە ودەترسم تۆش زوێر بکا .

- نا هەرچی بێ پێم خۆشە بۆم بگێڕیەوە.

گولاب ئاغایی

بەسەرهات

تاوێک مات بوو.چاوێکی لە خۆرەتاو کرد کە بە لارەملی ئاوا دەبوو.

دەتگوت کیژۆڵەیەکی جوان و نەشمیلانەیە و هاتووە لەبەر دەلاقەی دوو نهۆمڕا سەیری کۆڵان بکا ودایکی بەرەو خوار رەکێشێ دەکا... سێبەرەکان لەرادەبەدەر درێژ ببوونەوە. شوێنەواری هەتاو تەنیا لەسەر چڵووکی دارەکان مابوو. دەتگوت دەیەوێ دەستیان لەدەست بنێ وماڵ ئاوایی یان لێ بکا .

ئەوجار چاوێکی لەمن کردو سەیرێکی قامکە گەورەی

- کاکی خۆم! بیست و شەش ساڵ لەمەوبەر لە ئاوایی یەکی دووری شار لە بنەماڵەیەکی بە ئێرودا لەدایک بووم. بابم هاتە شار و ژیانێکی خۆشمان دەست پێکرد. خەمم نەبوو. یانی نەمدەزانی خەم چیە! تا رۆژێک دایکم مرد.....

چاوێکی دیکەی لە من کرد. گۆمیلکەی رۆندک لە چاوانیدا پەنگی خواردبۆوە پیلووی لەسەر یەک دانان و ئەسرینەکانی پاڵاوت . کوتم: خوا لێی خۆش بێ.

- لەگەڵ مردووی تۆ. بەڵێ نەخۆش کەوت ودەرزی

و دەرمان چارەی نەکرد و بەرەبەیانی یەکی مژاوی کۆچی دوایی کرد.....

منیان بۆماوەیەک بردە لای نەنکم ولەوێ مامەوە. ئێستا دەزانم نەنکم تا چ رادەیەک منی خۆش ویستووە هێندەی تێوەرنەسوورا وە باوکم ژنی هێنا و منی بردەوە لای خۆی. باوەژنم

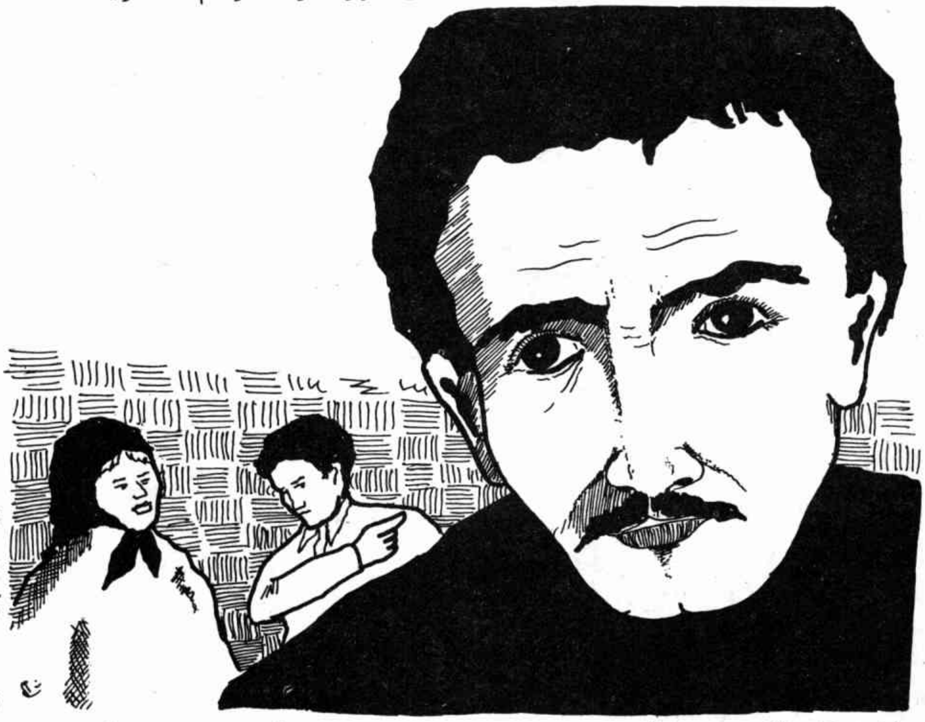

تا کاتێک مندالی نەبوو خۆشی دەویستم. نارەحەتی نەدەکردم، لێی نەدەدام و لێم توورە نەدەبوو. بەڵام هەرکە ئەحمەدی بوو گۆڕا. بۆنی خۆشەویستی لێ نەدەهات من وئەحمەد وێگرا گەورە دەبووین ووەک دوو ئاواڵ راماندەبوارد. ئەحمەد بە پێچەوانەی باوەژن زۆر بە رەحم و رەزا سووک و لەسەر دڵان بوو. یەکدیمان زۆر خۆش دەویست. خۆشی و ناخۆشیمان پێکەوە بوو. هیچمان لێک نەدەشاردەوە.

ئەگەرچی لەو گەورەتر بووم بەڵام ئاواڵ بووین و وێکرا دەچووینەوە، مەدرەسە. من دیپلۆمم وەرگرت ولەماڵ دانیشتم.

من دڵم کیژۆڵەیەکی گرتبوو و خۆشم دەویست ناوی کەژاڵ بوو. دراوسێ خۆمان بوو. ئەحمەد بەم باسەی دەزانی. ئەویش کەیفی بەخاڵۆزاکەی من دەهات. قەرار بوو هاوین بنێرینە سەریان وزەماوەند بکەین.

رۆژێک باوەژن گازی کردین. رووی لە ئەحمەد کرد و کوتی:

– وەرە یەکی باشم بۆ دیتوویەوە بزانە پێت چۆنە بۆت بخوازم ؟

– من دوو ساڵم ماوە دەرس تەواو بکەم. بەڵام جارێ بزانم کێیە ؟

– کەژاڵ

بە بیستنی ئەم قسە مووی لەشم بوونە نەشتەر و لەهەیبەتان لێوم کرۆشت ئەحمەد چاوێکی لەمن کرد یانی من ئاگادار نیم. منیش لەدڵی خۆمدا کوتم قەیدی نیە.

– دەی دەڵێی چی ؟

– دایەگیان من ژن نایەنم. ئەگەریش بێنم کەژاڵ نایەنم.

– ئەدی کێ دێنی ؟ کێت دەوێ ؟

– من بێریم خۆش دەوی..

– ئەیەرۆ بابانم خرا بوو قورم وەسەری ئەتۆ بێرێت بۆچیە؟ نەکەی ئەم کچە رەق ولاوازە بێنی.

– دایەگیان ئەگەر قەرارە ژن بێنم بێری دێنم و کەژاڵم ناوێ.تازە وەختی ژن هێنانیشم نیە!

– ئاخر بۆ ناتەوێ چیەتی ؟ جوان نیە ؟ دەوڵەمەند نیە ؟ خانم و خاتوون نیە؟ چی ؟

– نا دایەگیان ئەو گراوی رەحیمە!

هەرکە ئەوەی بیست دەرهەڵبوو.

– ئای ئای! کوڕە من نەمگوت خۆ لەم مارە

سیسە نەدەی کڵاوت لەسەر
دەنێ! ئەوەتا ئەم
خاڵۆزا مردەڵەیەی بۆ تۆ
داناوە و ئەم کەژاڵە
خڕوخۆڵەشی بۆخۆی هەڵبژاردووە
نابێ شتی وا نابێ .....
پاش ئەم رووداوە من
لە ماڵ وەدەرکەوتم. خۆم
تەحویلی سەربازی داو دوو
ساڵ دوور کەوتمەوە. جار
جار ئەحمەد سەری دەدام
و نامەی بۆ دەنووسیم .
بەڵام من بۆ سەردانیش
نەچوومەوە تا دوو مانگ
لەمەوبەر کە هاتمەوە بە
پەلە سەرێکی ماڵێم دا و
گەڕامەوە و بۆ هەمێشە
ئەو شارەم بەجێ هێشت و
پێم تێ نەناوە.
وردە وردە دەهات لەبیرم
بچێتەوە کە بابم هەیە.
کەژاڵ هەیە! خۆشەویستی
هەیە! تەنیا تۆم بە کەس
و خەمخۆری خۆم هەڵبژارد
- ووە و بەس . بەڵام
دوێنێ ئەحمەد نامەی بۆ
نووسیبووم.
نووسیویەتی :
"من سەربازیم تەواو
کردووە، بڕیرم هێناوە بە
قسەی دایکم نەکرد. بەڵام
کەژاڵ کە دەیزانی مەیلی
ئەوت ناوە مێردی کردووە.
کوتم:
- ئەوجار دەزانم بۆ
پەرۆشی ؟
- بەڵێ بەڵام بۆ شوو
کردنی کەژاڵ بەپەرۆش نیم
بۆ ئەوە بە پەرۆشم کە
باوەژن چووەتە لای کەژاڵ
و گوتوویەتی :
- رەحیم دەزگیرانی
هەیە و لەسەر پشتی لانک
لێی مارە کراوە! دایکم!
تۆی ناوێ برۆ بۆخۆت
مێرد بکە چاوەڕێی ئەو
مەبە !
رۆژی نەمابوو. بەرە و
ماڵ بووینەوە رووم تێکرد
و کوتم دیوتە...ئەم پەلکە
زەردانە لەژێر پێی ئێمەدان
ڕۆژێک سەوز بوونە وبنکەی
مەل وباڵندەی دەنگ خۆش
بوونە وسێبەریان لە میوە
کردووە. ئێمەش ئاواین
چارەنووسی ئێمە وانیە کە
ئێمە دەمانەوێ هەرچی بووە
رابردووە بیری لێ مەکەوە .
سەر لەنوێ
دەست پێ دەکەینەوە !....
دەستمان لەدەستی یەک
ناو بەرەوماڵ بووینەوە
تا خۆمان ساز بکەین و
سەرلەنوێ دەست پێ بکەینەوە.

فۆرمی ئابوونمان

شمارە

ناو........شۆرەت ....دانیشتووی ....

.... تمەنم بەحیسابی ژمارە ۵۴۰۰ ی شوعبەی ناوەندی بانکی سپەی ورمێ گرت و

فیشەکەم وتیرای ئەم بەرگە بۆ نادرن . لەژمارە.......ڕا هەتا ......گۆواری سروەم.

بۆ بەرێ بکەن .

ناونیشان ....

....

ڕێنوێنی ئەدەبی

ماکۆ : بایزید وەتمانکەل

ئەم شیعرەی بۆت ناردووین وەزنی نیە و لە هەستی شاعیرانە بێ بەری یە .شیعری نوێ ڕێز کردنی وشە لە پەنا یەک نیە . ئەویش وەزنی دەوێ یانی شیعرێکی وەزنی نەبێ چ کۆن و چ نوێ شیعر نیە ! بۆ وێنە :

لە من وابوو دارو دەوەن
هەمووکەس بە من پێدەکەنێ
بەڵی ڕقم لە هەمووکەس بوو
پێم خۆش بوو کەس نەبینم

بۆکان: محەممەد عەزیزی

لە شیعرەکانتدا وا دەر دەکەوێ کە هەستی شاعیرانەت هەیە . بەڵام ئەم شیعرەت لاسا کردنەوەیە ، حەول بدە بۆ خۆت سووژە هەڵبژێری بەرجی ئەوەش شیعرەکەت لە باری وەزنەوە ناتەواوە و نەمانتوانی چاپی بکەین .

کەرەج : تەحسین سەلیم شیروانی

زۆر وشە هەن کە لە شیعردا جوان نین و ئەگەر شاعیر بۆی بلوێ خۆی لێ نەدا باشە . وەک " کوان " و " بیهناگەنی " و " پیس"و ...

چاوەڕوانی بەرهەمی جوانتری تۆین .

خانێ : عەلی شەعبانزادە

شیعرەکەت لە باری قافیەوە لەنگە . وشەی "ملک" و "عومر" نابنە قافیە . لە باری وەزنیشەوە کەموکووڕی هەیە . بۆ وێنە :

ئەگەر شەشدانگی دونیا
موڵکی تۆ بێ
هەزار ساڵی تەواویش
عومری تۆ بێ
ئاقیبەت قەبرە جێگە و
مەکانت
لە هەق خافڵ مەبە
ئاگا لە خۆت بێ

کاشان : عیسا تاهیر محەممەد

شیعرەکەت جوانە بەڵام لە وادەی رابردووە . چاوەڕوانی بەرهەمی تازەین .

سەقز : ئەسعەد محەممەدی

براگیان شیعری " شینگێری سەقز " زۆر لاوازە وهێزو پێزی شاعیرانەی نیە . لە باری وەزنیشەوە لەنگە وەکی ئەم شیعرە :

چین ئارون خەڵکی چولە
ئاوت شار
شار چۆل و وێرانە نەما
بلوار

چون خۆشەویستان ولایەنگرانی سروە لە دەروژووری وڵات بە نامەی جوان ورازاوە داوای"فۆڕمی ئابوونمان"یان کردووە ، ئەوە حۆنەتی ئابوونمان لە دەروژووری وڵات بەو شێوە رادەگەیەنین

نرخی	**۱۲**	**ژمارە بۆنێو خۆی وڵات**	**۲۰۰**	**تمەن**	**۳٥**
نرخی	**۱۲**	**ژمارە بۆ وڵاتە دراوسێکان**	**۳۸۰**	**تمەن**	
نرخی	**۱۲**	**ژمارە بۆ هیند وئوروپا**	**۴۲۰**	**تمەن**	
نرخی	**۱۲**	**ژمارە بۆئامریکا وخاوەری دوور**	**۵۰۰**	**تمەن**	

ناونیشان : اورمیه ـ صندوق پستی ۷۱۷ ـ انتشارات صلاح الدین ایوبی ـ تلفن ۰۳۵۸۰۰

بۆ ئەم خوێندکارانە کە لە زانستگاکانی دەرەوە دەخوێنن (ئەگەر بەڵگەی خوێندکاری خۆیان بنێرن) هەل و مەرجێک پێک دێنن کە گۆواری سروەیان بەنیوە قیمەت پێ بگا .

میسرەعی هەوەڵمان وەک خۆی نووسیوە ئەگەر چی بۆمان ساخ نەبۆوە یانی چی ؟!

سەردەشت : بەختیار حەسەنی

بۆمبارانی کیمیاوی سەردەشت لە لایەن بەعسی فاشیستەوە رووداوێکی دڵتەزێنە ودڵی هەر ئینساندۆستێک دەخاتە دەریای ماتەم و پەژارە . شیعرەکانت لە مەڕ ئەو رووداوە دڵتەزێنە بە داخە کز بوون و لە زۆرجێگا لە باری وەزن و قافیەوەکەم و کووڕیان تێدایە .هیوادارین بەرهەمی باشتر و جوانترمان بۆ بنێری .

خانێ : کەماڵ سوڵتانی

ئەو شیعرانەی بابا تاهیری عوریانن کە بەداخەوە بە ناتەواوی بۆت ناردبووین و هەڵەیان تیدا بوو ئێمە دروستی شیعرەکان و ماناکەیانت بۆ دەنووسینەوە :

بابا تاهیر :

سرم سودای گیسوی تودارە
دلم مهر مه روی تو دارە
اگر چشمم به ماه نوکره میل
نظر برطاق ابروی تو دارە

ماناکەی بە کوردی:

سەرم شێت و شەیدای پرچی تۆیە
دڵم ئەویندارى مانگی رووی تۆیە

* * *

ئەگەر چاو لە مانگی نوێ دەگێڕم
بۆ ئەوەیە کە وەتاقی بڕۆی تۆ دەچێ

بابا تاهیر :

دلی دێرم چو مرغ پاشکسته
چو کشتی برلب دریا نشسته

* * *

همه گویند کەطاهرتاربنواز
صدا چون میدهد تارشکسته ؟

ماناکەی بە کوردی :

دڵم وەک باڵندەی باڵ شکاوە
وەک کەشتی لە لێواری دەریا راوەستاوە

* * *

خەڵک لە منیان دەوێ کە تاریان بۆ لێدەم
بەڵام تاری شکاو چۆن دەنگی لێ دێ ؟

لاوێن : عوسمان دلێرە

مانای دو شیعری فارسیت لێ پرسیوین . ئەمەش دەقی شیعرەکان لە گەڵ مانا کوردی یەکەی :

فارسی :

گلش درزیر سنبل سایه پرور
نهال قامتش نخلی است نوبر

* * *

ز عشق آن گل رخسار سوری
چو بلبل ناله وافغان برآور

کوردی :

. گوڵی روخساری یارم لە ژێر سایەی سومبولی پرچی دا پەروەردە بووە
نەمامی باڵای دەڵێی داری خورمایە و تازەی بەر گرتووە
لە عیشقی ئەو روخسارە سورو جوانە
وەک بولبول دەنگی هاوار و فیغانم بەرزە

سەقز : خوشکە شەهلا حەسەن زادە :

نامە جوانەکەت هاندەدا بۆ تێکۆشانی زۆرتر لە پێنا و خزمەت بە فەرهەنگی کورد . شیعرەکەت پڕە لە هەستی شاعیرانە و زەوقی شیعر گوتن . بەڵام هێشتا شارەزایی رێبازی شیعر گوتنت پەیدا نەکردووە . بە تێکۆشان و خوێندنەوە و پرسیار دەتوانی ئەم شارەزایی یە وەدەست بخەی. قسەیەکی خۆشت بۆ ناردووین زۆر جوانە و کەلکی لێ وەردەگرین .

* * *

شاعیرانی لاو

کەیفی برادۆستی

ئەی ئەو کەسەی خۆشەویستیم
بەرزە بەقەت بەرزی بالآت
ئەی ئەو کەسەی
تەمەن تارای بووکێنیتە وگوڵی ئاوات
لە کەژاوەی یەکەم چرکەی بڕواتەوە
وەکوو گوڵی بەربەڕۆژە
چاوی ماندووی ڕێگای دووری
بۆ عەشقی تۆ دەکاتەوە
ئاور لەخۆر دەداتەوە
ئەی ئەو کەسەی
تۆ هەمیشە لەپێش چاومای
لەنێو دەنگی پیتەکانی گڕی ناومای
لەگەڵ گوڵ وداهاتنی بای بەهارای
لەگەڵ بەفر وکزەی ساردی بەفرانبارای
ئەی ئەو کەسەی
تۆ هەمێشە لەپێش چاوی
سۆزی سەختی ناو هەناوی
هەتا مابم هەتا ماوی
لەبەر دڵ ولەناو خوێن ولەپێش چاوی
لەبیری مندا نەک مۆمی
هەزاران مۆم ، تۆ هەتاوی
ئەی ئەو کەسەی
وەکوو فرمێسک زیخی چاوم دەشۆیتەوە
خەمەکانم هەڵدەمژی
زامەکانم دەخۆیتەوە
وەکوو هەناسەی گەرم وسارد
دێی و دەڕۆی
بەناو بۆریی سیـەکانما
لەپێش چرای بەربلآوی دیدەکانما
دێی و دەڕۆی
کانی یەکانی خەمی خەستی هەموو جێتن
لە باوەشتا ئارام دەگرن
کەچی دەریای بەومەنی دڵی
روو دەکاتە چیای کەش وسەختی بالآت
بەسەر پەڕەی گڕی بیردا
هەڵ ئەزنێ
واز ناهێنی تا دێتەلات
بڕیارێکە و لەگەڵ خۆی دا
بۆ داوێنت دا بچەی
گشت دلۆپێک لە میهر ی پاک
لەپێناوی چاوەکانتا بێ بچـەمێ
تۆ ئەی لە هەتاو گەرمتر
تۆ ئەی سیلەی هەنگی بیرم
تۆ ئەی چڕتر
لە مەودای توانا و تەقدیرم
بەینێکی کەوا ئەڕۆیت و
چارەنووست لەرێتایە
منیش نوقمی گۆمێک دەبم
بێ سەرەتا وبێ ناوەندی وبێ کۆتایە
دەمێنمەوە هەر وەکوو ناو
وەک قەراغی رووخانەیەک
لێی تۆرابێت شەپۆلی ئاو
وەکوو هەڵۆیەکی نامۆ
کەوتبێتە ناو کەمینی تەل رێژراوی
هەتا ئەژنۆ
لەگەڵ هەموو ئەمانەشا
ئەمزامانەی وان لەناخ ولەسەر لەشا
خۆشم دەوێ بەسۆزێکی شێتانەوە
دەتخەمە ناو دەروونم وگلێنەی ئەمچاوانەوە

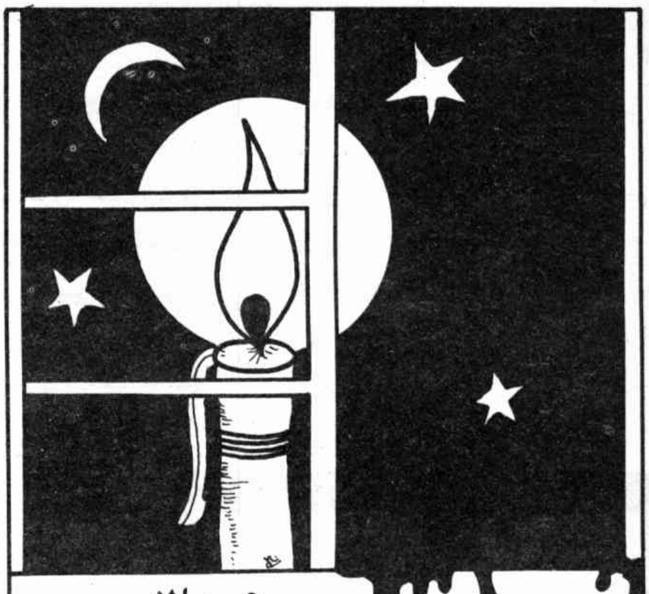

م. سالار

له شه‌وه‌زه‌نگێکی تاری
شه‌وگارێکی
ئه‌م زستانه
له چواردیوارێکی ژووری
له‌به‌ر چرا
خامه‌ی ده‌ستم چاوه‌ڕوانی
هه‌واڵێک بوو
گه‌رچی ئه‌و له ئه‌ندیشه‌مدا
له خه‌یاڵی ئه‌و شه‌وه‌مدا
نه‌ک خونچه‌یه‌ک
نه‌ک منداڵێک
به‌هارێ بوو
ئا ئه‌و شه‌وه
تا نیوه‌ی شه‌و
تا شل بوونی خامه‌ی ده‌ستم
یادی ئه‌و بوو
فلیمێکی گیانبازی بوو
له‌پێش چاوم
داستانێکی پڕله هیواوپیاوه‌تی بوو
له هه‌ناوم
یادی ئه‌و بوو
ئه‌و شاسواری ئه‌و شه‌وه بوو
وه‌فاداری شه‌هیدانی
رێی خه‌باتی ئه‌م گه‌له بوو
تۆڵه‌ی دایکانی ره‌ش پۆش و
منداڵه بێ نازباوکه‌کان
سوته‌مه‌دۆی به‌جێ ماوی گوێسه‌بانه‌ی
دێهاته‌کان
بووه رقێکی ئه‌ستوورتر
له سینه‌ی دا
له جه‌سته‌ی دا ، کردیه ئاگر
کردیه هه‌وری ره‌ش و تووڕه
به‌سه‌ر سه‌ری سیخوڕانو
نۆکه‌رانی به‌عسیانا
کردیه باران رێژنه‌ی گولله
به‌ڵام سه‌د داخ
سه‌د مخابن
هه‌ر ئه‌و شه‌وه له‌بۆ ساتێ
له تاریکایی خامۆشی ئه‌نگوسته‌چاو
خه‌نده‌ی سه‌ر لێو له ده‌روونا
بوو به زووخاو
ئاگام لێبوو رۆڵه رۆ بوو
رۆڵه‌ی به‌بازووی ئه‌م گه‌له
هه‌ڵۆ رۆ بوو
هه‌ر ئه‌و شه‌وه
خوێنی خۆی کرده
شاگرێ
ئه‌و مه‌شخه‌ڵه
وه‌ک فریشته به‌ره‌و به‌رزی کشا...کشا
گه‌یشته ئاسمان
بووه ئه‌ستێره‌ی پڕشنگداری
کوردستان
ئه‌و نه‌وه‌ستا
گه‌ڕا....گه‌ڕا
تا گه‌یشته کاروانه‌پڕ سه‌روه‌ریه‌که‌ی
شه‌هیدان
هه‌ر ئه‌و شه‌وه
به‌سه‌رسه‌ری رێبوارانی
ته‌واوکه‌ری رێی خه‌باتیان
هه‌موو تێکڕا ئه‌یانجریواندوئه‌یانووت
یا ئازادی
یاخود نه‌مان

بووقەلەموون

تەنزی کومەڵایەتی

«قازی ئەحمەد»

کاکەباسی هاوکارم بە پەلە وەژوور کەوت و رووی تێکردم :

ــ هەمەوەند پوولم دەیە گۆشت بووقەلەموونت بۆبکرم زووکە زوو! تا تەواو نەبووە !

من کە دارونەدارم سەت وپەنجا تمەن بوو وئێستاش دە رۆژی مابوو مانگ تەواو بێ پێکەنیمو گوتم :

ــ وەرە دانیشەکارەکانت بکە ! من بوولی گۆشت قەلم لەکوێ بوو ؟

ــ زۆر هەرزانە . کیلۆی سی تمەنە ! سی تمەن !

ــ چی ؟ سی تمەن ! راست دەکەی ؟ سی تمەن !

ــ بەراستمە ، سی تمەن و قرانێک مەدە !

ــ چاکە وەرە دوودەقیقە دانیشە دەڕۆین ! جارێ پێمبلێ ئەو قەلە لەکوێ دەفرۆشن ؟ گۆشتەکەی چۆنە؟ تۆ خۆت کریوتە؟ خۆ هەروا نابێ !

ــ بۆخۆم دوێنێ سێ کیلۆم کڕی بە نەوەد تمەن! پێنج قەلی تەواوی کێشا !

ــ مردووت مرێ . چۆن پێنج بووقەلەموون دەبێتە ٣ کیلۆ ؟ بوو ـ قە ـ لە ـ موون! هەر ناوەکەی سێ کیلۆ دەبێ!

ــ ئاخر بووقەلەمووونی تەواویش نین !

ــ ناکا تازە لەهێلکەی هاتبنە دەر ! ؟

ــ ناوەڵڵا،ئی وایان تێدا حەفتاساڵیش دەبن !

سەرم سوڕ مابوو . نەمدەزانی دەڵێ چی.بڵێی گرانی شێتی نەکردبێ ! بڵێی دەسەفوشتی وادا عەقلی نەگۆڕابێ، تێی ڕاخوڕیم :

ــ هەتیو خودام بەگژدا کردی ! ئەوە تۆ دەڵێی چی؟ قەل و حەفتا ساڵ !

ــ عەرزم کردی ئەوانە قەلێکی تایبەتین .

ــ تایبەتی چی ؟ چۆن قەلی تایبەتیش هەیە ؟

ــ "بوو" یان کەمە .

ــ یانی چی ؟

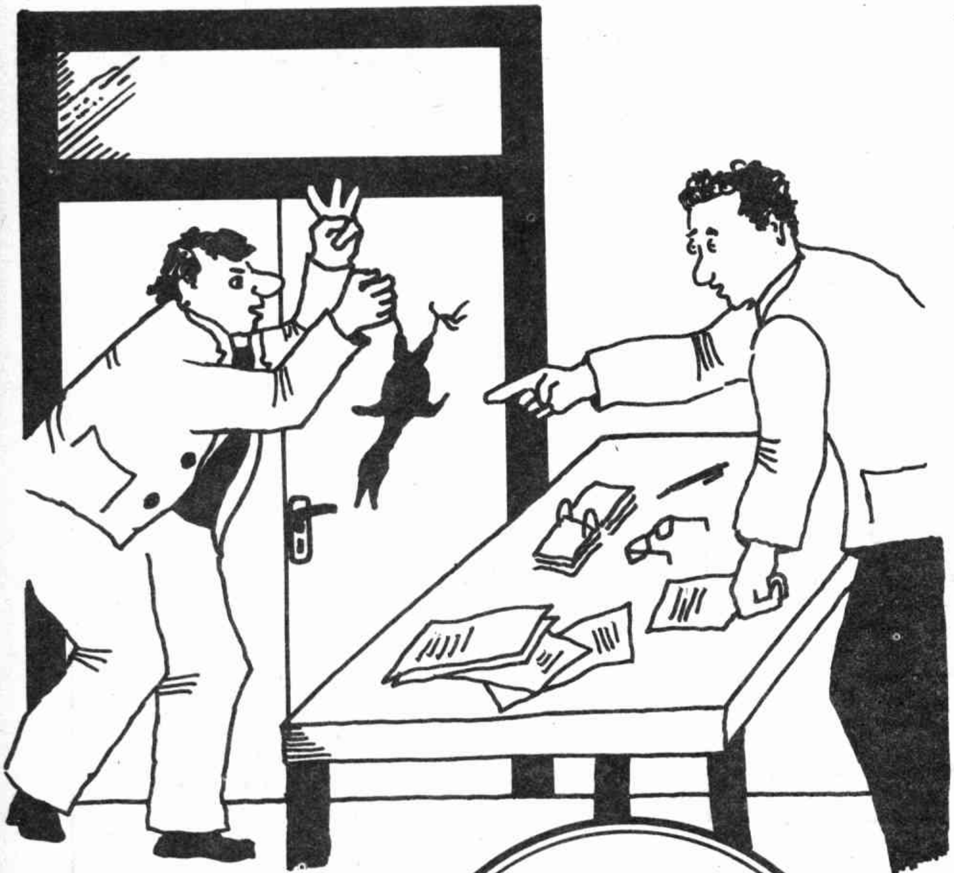

ـ یانی"بووقەلەموون" نین هەر قەلە....

ئەوجار تەواوێک ترسم رێ نیشت. هاتمە سەر ئەو باوەڕە کە ئەم هاوکارە ئیداری یە خۆشەویستم شێت بووە! بەروخۆشی و لەسەرە خۆ لێم پرسی:

ـ چاکە،چاکە، هەباس گیان.چی دیکەشیان کەمە؟

ـ "موون"ەکەشیان کەمە. هەر "قەلی" رووتن! کەمێکیش رەنگیان رەشە! گۆشتەکەشیان هەر کەمێک رەنگی رەشە!

لە حاڵێکدا دڵم بۆی دەسووتا وبەزەم پێی دەهاتگوتم:

ـ نەکا قەلەرەشە بێ؟

هەڵبەزیەوە وزیقاندی.

ـ ئافەرین، بژی بۆ هۆشت! راستخۆیەتی!

ـ دەیجا دەتەوێ گۆشتی "قەلەرەشە" بخۆین و هەموومان بمرین!

ـ بۆ دەمرن؟ ئێوە چیتان لە ئێمەزیاترە. تا ئێستا نەهار و شامێکمان بەو گۆشتە خواردووە وزەق و زیندووشین.

ـ ئەوجار کەزانیم شێت نەبووە وبەراستی دەڵێ.بە توورەیی یەوە گوتم:

ـ نا،کاکە،نا، ئەمن گۆشتقەلم ناوێ. نۆشی گیانتان بێ.ئێمەناخۆین!

ئەوجار نۆرەی ئەو بوو ئەمن بەشێت بزانێ و بیر کاتەوە مێشکم لەئیدارەدا، شڵەقاوە وشعوری ژیانم نەماوە. بە قەلسی چاوی تێ بڕیم وگوتی:

ـ ئەتۆ هەروا کەودەنی! دە هیچ ناگەی!عەزیزەکەم قەل وقەلەموون وبووقەلەموون وبۆقلە هەمووی هەر یەکن! تۆ ئەو گۆشتە دەبەیەوە ماڵ وبەمنداڵان دەڵێی گۆشتقەلم کڕیوە ئەوانیش وادەزانن بووـ قەلەـ موونەـ کەی خۆتە. دەیخۆن وزۆریش رازی دەبن. ئەتۆش رازی بوونی ئەوانت دەوێ؟ وایە؟

نەمدەزانی وا فێڵباز و سەهەندەیە.لێمپرسی:

ـ ئەو کەڵەکانە لەکێ فێر بووی؟

دەستی لەسەر کەمەری دانا وبەئیفادەوە گوتی:

ـ لەچڵەوکەبابی سەر جادە ونێو شارەکان!

ـ چۆن؟ ئەوانیش گۆشتی قەلەرەشە بەناوی گۆشت **بووقەلەموونە** دەرخوارد ی موشتەری دەدەن؟

ـ نا،خراپتر!زۆرخراپتر ئەوانگۆشتی گوێ درێژ بە ناوی گۆشتی مەڕ دەدەن بە موشتەری وکەسیش دەنگی لەبەر دەرنایە!

ـ شتی واچۆن دەبێ؟ موشتەری مەگەر تێ ناگا؟

وەک فیلەسوفێک کە بیر دەکاتەوە کەمێک بێ دەنگ بوو.پاشان سەری هەڵبڕی وگوتی:

ـ مەسەلە ئەوەیە. کە خەڵکی دەوروزەمانی ئێمە سەرسەری وبێ فکرن! لە شتی ورد نابنەوە.خەتاشیان نیە. ژیان بۆتە پەلە پەل و هەلەهەل وتالۆوکەوتێک هاویشتن! بەپەلە برو.زوو وەرەوە! زوو بگەیە! زوو هەستە، زوو بنوو! عەسری ماشێنە! لە بارودۆخی

وادا کێ وەختی ئـــەوەی
هەیە بزانێ چ دەخوا! چۆن
دەچێ وچۆن دێتەوە! موسافیر
ماندوو وبرسی و تینوو لـە
بیابانێک لە قەراغ جـادە
هەڵی دەرێژن و دەڵێــن
فەرموون شام بخۆن!موسا ـ
فیری خەواڵووی گێژوکاس لە
ترسی ئەوەی شامی وەبـەر
نەکەوێ بە پەلە پـەل خۆی
دەگەیەنێتە مـودیـــری
رەستوران ودەڵێ : قوربـان
چڵەوکەباب! چڵەوکەبابـی
لەپێشدادەنێن و ئـەوجـار
لەترسی بـەجـێ مـان
چڵەوکەباب بەچوار پاروو،
قووت دەدا وسیغارێک بەبـا
دەکا و هێشتا دەست ودەمی
نەشتـۆتـەوە بـووقـی
ئۆتوبـووس دەگـوێـــی
دەسریوێنێ . "لطفا" جـا
نمانیدا" بەڵێ لە هـەل و
مەرجی وادا ،لەژیانی ئاوا
بـە هـەرەمـە وپەلەوخـۆ
کوتان دا هیـچ شتێـک
ناناسرێتەوە . گۆشت مـەڕ و
گۆشت کەر دەبنە یــەک !
چاک وخراپ لێک دەدرێــن !
تەنیا "ناو" دەمێنێتەوە !
قەتم وا دەکاکـەبـاس
ڕانەدەدیت . نـەمـدەزانـی
ئەو پیاوە بێدەنگە ئـاوا
ورد ووشیارە . بـە سـەر
سوڕمانەوە لێم پرسی :
ـ راستـە ژیـان وای
لێهاتووە کە مەجالـی ورد
بوونەوە نادا . بەڵام لەو

هەموو موسافیرە کەس نازانێ
چی دەرخوارد دراوە ؟
ـ زۆرکەم! موسافیرقەت،
فکری بۆئەوە ناچێ گۆشت
کەری درابێتێ . تـەنیـا
دەزانێ کە ئەوجارکەبابەکە
چیرە وناجوورێ. بـانگـی
گارسۆن دەکا و دەڵـێ
کەبابەکەت نەبرژاوە یـان
گۆشتەکە کۆنە وبەس!
ئەویش سەت سوێندی بۆدەخوا

کە ئەو کەبابە لەگۆشتـی
ران ساز کراوە ! موشتەری
بە دوو سێ قسـە وسوێنـد
ئەرخەیان دەبێ و دەست بە
خواردنی چڵەوکەباب دەکا.
تەنیا ئەوەندەیەهێندێـک
زیاتر ددانەکانی دەکاردێنێ
و شەویلکەی هەڵدەسووڕێنێ.
ئەوەش خۆی وەرزشێکە !
بۆ ئەوەی کۆتایی بـە
قسەکانی بێنم وباسی قـەل
لەبیر نەچێتەوە لێم پرسی :
ـ گۆشت قەلەکەی تـۆش
ئاوا چیرەوجوونی (جاوینی)

زۆرتری دەوێ ؟
جوابی دامەوە :
ـ بەڵێ ،ئەلبەتە! دوێ
شەو خێزانم کوتێکی نا
دەمی وزیاتر لەدە دەقیقە
هێنای وبردی و پاشان بـە
ساغی رۆی هێشت (قووتی دا)
لەئاخری دا دەزانی چـی
گوت :

ـ رەنگە گوتبێتی .ماڵە
بابت وێران بێ . ئـەوە
پلاستیکە یا گۆشت قەل!
ـ نەخێر! نەخێر !ناڵێم
دەهیچ ناگەی ؟ گوتی :
ـ بەزیادبێ هەرچی بـێ
گۆشت قەلـە .
بەڵێ هەموولەناودەگەڕێین
کارت بەنێوەرۆک نەبێ!
بەهەرەمەهەستامەسەر پێ
وگـوتـم :
ـ لەسەری مـەڕۆ بابڕۆین
بیکڕین . پەلەی بکە! نەوەک
ئەویشمان وەبەرنەکەوێ .

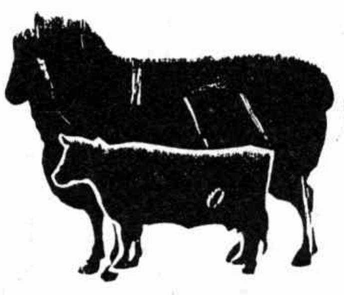

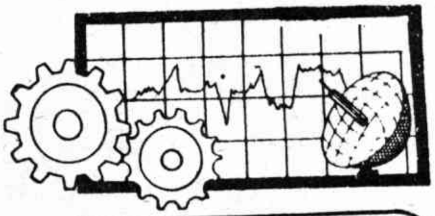

زانستی-تێکنیکی

ئاژەڵ

٣

رەسووڵ وەیسی

ڕێگای لێگرتنەوە

ئەو نەخۆشی یە زۆرتر لەو ڕێگەیەوە :

١- میز و پیسایی .

٢- خوێن و ئارەقی ئاژەڵی نەخۆش .

٣- گۆشتی نەخۆش کە لە ناوچەیەک بۆناوچەیەکی دیکە رادەگوێزترێ .

٤- بەهۆی پێوەندی لە نێوان ئاژەڵەکاندا بڵاو دەبێتەوە .

٥- ڕێگای سەرەکی چوونە ژووری ویرووسی تاعوون بونێو دەزگای گەواریشە .

ئاژەڵی حەساس :

ئاژەڵی حەساس

١- گا ٢- گامێش ٣- پالاغ وگوێلک ٤- مەڕوبزن بەو نەخۆشی یە حەساسن .

نیشانەکانی نەخۆشی :

نیشانەکانی

الف : خولی نوستووی (کمون) لە هەل ومەرجی ئاسایی دا بەتایبەت ئەگەر نەخۆشی بۆ یەکەم جار هێرش بکاتە رەوەی ئاژەڵ دەگاتەچوار تا پێنج ڕۆژ .

ب :لەناوچەیەک دا کە نەخۆشی لەپلەی دووهەم و... بێتە ناوچە ،خولی نوستوویی دەگاتە ١٥ رۆژیش .

ج: نیشانەکانی دیکە بریتین لە :

١- نوبەتێی توند .

٢- قەبزبوون پاش ئیسهالی توند .

٣- هەڵمسانی گۆلۆبۆلەکانی سپی .

٤- ئەستوور بوونی پێستەکان (مخاطات) هاورێ لەگەڵ کێم و زووخاو .

٥- لەناوچوونی ئیشتیا

٦- لەکاوێژ کەوتن .

٧- لەوکاتەدا ئاژەڵ لەسووچێک دەوێستێ وگوێیەکانی شۆڕ دەبنەوەو سەری دادەخا . بەڵکوو لە هێندێ گاوگۆل دا حاڵەتێکی رەوانی پێک دێ کە ئاژەڵ هێرش دەکاتە ئینسان و گەل وپەل و ئەگەر لە جێگایەک بەسترابێتەوەهەوڵ دەدا خۆ رزگار بکا .سمکۆڵ دەکا کە ئەو حاڵەتە زوو تێپەڕ دەبێ و لە پاشان نۆبەتێ دایدەگرێ.

هـ : ئاو لە چاوانی دێتەخوارو پێستەی چاوی سوور دەبن وبەرە، بەرە چڵک دەکاو ولە دەموچاوی دەڵەمە دەبەستێ و لە لمبۆزی ئاژەڵ توێخی وشک بوو دەبیندرێ وئاوی دەمی ئاژەڵ لە رادەبەدەر چڵکن ودەوروبەری لووتی سوور هەڵدەگەڕێ .

بەرگری:

بەرگری

الف : لە وڵاتەکانی پێشکەوتوودا کە بەدوور لە تاعوونی (گایە بەدامەزراندنی ئیزگای قەرەنتینە لە هاتنەژووری ئاژەڵی نەخۆش لەوناوچانەراکە نەخۆشی یان تێدایە لە پەیدابوونی

نەخۆشی بەرگری دەکەن.

ب :واکسینەکردنی هەموو ئاژەڵەکان (گاوگامێش و...)

ج: کوشتن وسووتاندنی ئاژەڵی نەخۆش .

نەخۆشی پیرۆپلاسمۆز (زەردوویی)

زەردوویی

ئەو نەخۆشی یە لە زوربەی ناوچەکانی ولاتەکە - ماندا بەتایبەت لە ئازەربایجانی رۆژئاوا لە گاوگۆل ومەڕدا دەبیندرێ و لە لایەن ئاژەڵدارەکانەوە بەنەخۆشی زەردوویی(یرقان) و بەزمانی تورکی (سارلیق) ناسراوە ولەهێندی ناوچەدا بەنێوی تایبەتی ناوچەیی نێو نراوە کەبریتین لە (نەخۆشی خوێنەمیزوگەنەتۆش نێو دەبەن وبەرە بەرە، نیشانەکانی چۆنیەتی نەخۆشی یەکە پێشان دەدا کە بریتین لەئاوی توند (٤١و ٤٢ پلە، کەم ئیشتیایی وکەم خوێنی ودیتنی خوێن لەناو میزدا . زەردایی دەپیلووی چاوان وکەلاکەدا دەبیندرێ. لەو نەخۆشی یەدا تۆرەمەی کرم(انگل بابزیا) دەچێتە ناو گولۆبۆلەکانی سووری خوێن ودەبێتە هۆی لەناو چوونی گلۆبۆلەکان و لە ئاکامدا هاورێ لەگەڵ خوێنە میز دەبیندرێ. هەروەها

سپڵ (طحال)یش لەرادەبەدەر گەورە دەبێ وبەهۆی زیاد بوونی کار لەو نەخۆشی یەدا سکەشۆرە وقەبزبوون بەین بەین دەبیندرێ. رەنگی پیسایی بەهۆی ئەملاحی سەفراوی زەرد دەبێ و کاتێک کە تفاق زۆر دەخوا سەفرا ئازاد دەبێ و لە ئاکامدا لەو ناوچانەی کە نەخۆشی زەردوویی هەیە سکەشۆرە(اسهال) رەنگی زەرد بەخۆیەوە دەگرێ.گوێلکەکانلە بەرامبەر ئەو نەخۆشیانەدا تا ماوەیەک لەئەمان دان . (دیارە ئاسەواری ئەو نەخۆشیانە لەو گوێلکانەدا دەبیندرێ کە لە دایکی ئالوودە بەو نەخۆشی یە دەبێ)

تەنەوەی نەخۆشی:

تەنەوەی نەخۆشی

ئەو نەخۆشی یە لە رێگای گەنەی دەجۆراوجۆر لەرەگەزی (بابزیا) بە گۆاندااران مونتەقیل دەبێ و زۆرتر لەرێگەی لیکاوەوە دەچێتە ناو خوێنەوە و دەبێتە هۆی لەناوچوونی گلۆبۆلەکانی سووری خوێن

نیشانەکانی

نیشانەکانی....

لە گاوومەڕدا نوبەتێ- یەکی توند بە رادەی (٤٢ ٤١ پلە)زەعف ،بێ ئیشتیایی سوستی، کاوێژنەکردن، کەم بوونی شیر لە نیشانەکانی سەرەتایین. لە رەدەی ، دواییدا هەناسە توند ودڵەکوتە توندتر دەبێوبێ رەنگی دەپیلوی چاو،زێ و (گەڵ وگوان)ی مالاتی مێ ینە ولە رەدەی دواییدا خوێنەمیز یا گۆڕانی رەنگی

میز لە ماڵاتی ئاوسدا دەبێتە هۆی لەبەرچوونی بێچووی ناوسک و لەنێو چوونی ئاژەڵەکە.بەڵامکاتێک ئاژەڵەکە ساغیەتی خۆی وەدەست هێناوە دەبێ چاوەدێری پێویستی لێ بکرێ. وەکوو چۆنیەتی دانی تفاق.

دەرمان :

دەرمان

دەرمانی کارێگەر بە نێوی ئاکاپیرین (پیرۆپلازی) کە لە موئەسیسەی رازی کەرەج بەدەرسەدی جۆراوجۆر (٢% و٥%) وەشوشەکانی ٥سی سی یا ١٠سی سی دروست دەکرێ و بۆ هەر ٥کیلۆ قورسایی ئاژەڵی نەخۆش بە رادەی $\frac{1}{4}$ ی سانتی میتر بەشێوەی ژێرپێستی لێی دەدرێ

چەند خاڵی گرینگ :

چەند خاڵی گرینگ

١- لە ئاژەڵەکانی زەعیف ئەگەر نەخۆشی بە شێوەی توندوتیژ ببیندرێ یانی ئاژەڵ خوێنەمیزی هەبێ وتای بگاتە (٤١) پلە رادەی تەزریق کەمدەکرێتەوە وبە وەخت تەزریق دەکرێ.

٢- پاش تەزریق کردن سورەنگ وسەر سورەنگ دەبێ ئیستریل بکرێ واتە لەناو ئاودا بکوڵێندرێ تا میکرۆبەکانی لەناو بچن.

٣- لە کاتی گۆڕانی رەنگی دەرمان،نابێ کەلکی لێ وەربگیرێ.

٤- هەمیشە لە جێگای فێنک ودوور لە نوور و گەرما رابگیرێ.

بەرگری :

بەرگری

بەربەرەکانی لەگەڵ گەنە

الف :سەمپاشی کردنی جێگای ئاژەڵ: پاش وەدەر کەوتنی‌ئاژەڵ لە تەویلە و هۆڵ دا دەبێ سەمپاشی بکرێ وماوەی ٢٤ سەعاتی تەواو دەرک و پەنجەرە و هەواکێش قایم بکرێن.

ب : سەمپاشی ئاژەڵ (حەمام پێکردن) گایەکانی نەخۆش . باشتر وایە لەرێگەی سەمپاشی کردن بەرگری بکرێن. بەڵام چاکترین رێگە بۆ مەڕان حەمامپێکردن لەحەمامەکانی دژی گەنە (سیار۔ سابت).

سەمەکانی کە بۆ کەڵک وەرگرتن دەبن و رادەی، پێویستی ئەوان :

رادەی پێویستی سەم

١- سەمی نگون بەڕادەی ١/٥ در هەزار.

٢- سەمی ئازونتول بە رادەی یەک دەرهەزار.

٣- سەمی برکۆتۆکس بە رادەی ١/٦٠٠ و....

سەرنج :

سەرنج

لەکاتی دیتنی مەسموو — مییەت پاش سەمپاشی کردنی ئاژەڵ بۆ سارێژبوونەوەی ئاژەڵ لەدەرمانی سۆلفات (ئاترۆپین) بە رادەی قەڵافەتی ئاژەڵەکە کەڵک وەرگرین

چیرۆک بۆ مندالان

کەریم قەیوومی

هەبوو نەبوو ، زەمانی قەدیم پیاوێکی دەوڵەمەند و بە دڵ و دەروون تاقە کوڕێکی هەبوو . زۆری خۆش دەویست . هەر چی ویستبای بۆی جێ بە جێ دەکرد .

وای لێهات کوڕە گەورە بوو . دۆست و ڕەفیق دەورەیان دا . تووتنەکەی* خۆش بوو . شەو و ڕۆژ خەڵکی بەدواوە بوو . ئەویش بە تاشای* دڵی بۆی خەرج دەکردن و دەرخواردی دەدان . ئەوانیش ڕێچکەیان دەبەست و کاکە کاکەیان لێ دادەناوە . ئەگەر سەعاتێک دیار نەبا لە پشت دەرکەی ماڵەکەیان ڕێچکەیان دەبەست هەتا لە خەو هەڵدەستا .

بابی بەو حەیس و* بەیسەی دەزانی و دەیویست کارێکی وا بکا کوڕەکەی پەشیمان بێتەوە و دەست لەو ڕەفیقە خراپانە هەڵگرێ .

ڕۆژێکیان هەروا دانیشتبوون و قسەیان دەکرد . بابە کوتی :

ــ ڕۆڵە ئەو هەموو ڕەفیقە چن لە دەورەت وەکۆ بوونەوە ؟ بۆچی دەبن ؟

ــ ئەی ! بابە ! چۆن شتی وا دەڵێی ! بەسەری تۆ دڵم دێشێ ها ! ئەوانە هەموو سوێند بەسەری من دەخۆن . بەخودا پێیان بڵێم بمرن دەمرن . بێ من قامک لە ئاو ڕاناکەن .

باب کە دەیزانی کوڕەکەی ناحاڵی یە پێکەنی و گوتی :

ــ کوڕم بەسەری بابت ئەوانەی وەک شڵغە مێشی دەورەیان داوی ڕەفیقی خواردنن . جەمێک لێیان ببڕێ دەتۆرێن . دەڵێی نا با بەتاقییان بکەینەوە .

ــ چۆن تاقی دەکرێنەوە .

ــ زۆر هاسانە کوڕم . خۆ ئەمن سەرم لە ئاشی سپی نەکردووە ، دنیام دیتووە ئەوشۆ پێت دەڵێم .

کوڕە هەتا شەوێ خۆی لە ژووری حەبس کرد و وەدەر نەکەوت . شەوێ بابی کاوڕە مێیەکی هێنا . سەری بڕی . لەت و کوتی کرد و دەتەلیسی ڕاکرد . بە شانی کوڕەکەی دادا و گوتی :

ــ هەستە وەپێشم کەوە با بڕۆین

کوڕە کەلاکی بە شانی دادا و وەدەر ، کەوتن . لە پێشەوە چوونە ماڵێ ڕەفیقە

خۆشەویستەکەی . لە دەرکەیان دا . کابرا دەرکەی کردەوە و کوتی :
– چیە بەو نیوەشەوە. رۆژ قاتی بوو ؟
کوڕە وەجواب هات و گوتی :
– وەڵلاهی چت لێ بشارمەوە پەنام بۆ هێناوی . ئەوە یەکم لە دەست* زایە بووە .
– لە کوێ ؟... چۆن پیاوت کوشتووە ؟
– بەڵێ . وەرە مەردی خودابە رێیەکم پێشان بدە با زوو بیشارمەوە دەنا رۆژ هەڵێ لێم ئاشکرا دەبێ .
– برۆ ! برۆ ! پیاوکوژ . خۆ من قەتم تۆ نەناسیوە. هەر ئێستا لەبەر

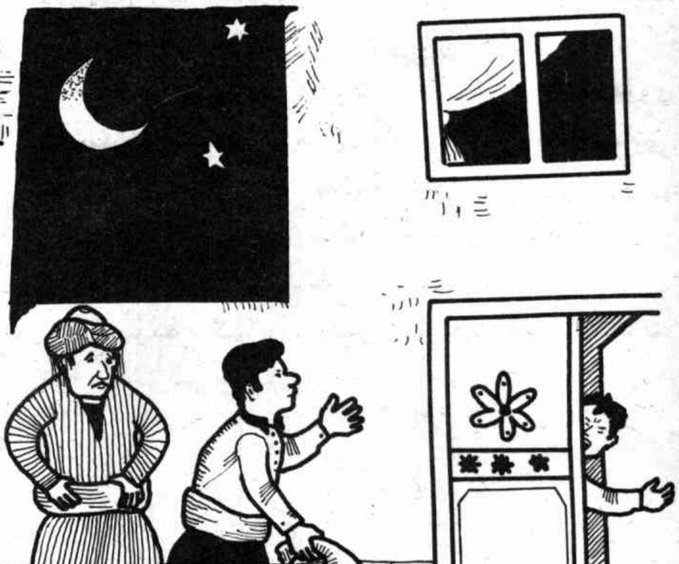

چاوم ون بە دەنا هاوار دەکەم دەر و جیرانت وەسەر گەڕێ ... یاڵلا .
ئەوەندەی گوت و دەرکەی پێوە دا و چۆوە ژوور .
کوڕە چاوێکی لە بابی کرد . زۆر بە خوێدا شکاوە . گوتی :
– قەیدی ناکا بابە گیان . وەرە دەچینە لای دۆستەکانی دیکەم .

– باشە کوڕم . با برۆین .
سەرت نەیەشێنم . ئەوێ شەوێ تا بەیانی لە دەرکەی ماڵێ هەموو دۆستەکانیدا بەلام کەس وەخۆی نەکرد. ناعیلاج و ناچار رووی لە بابی کرد و گوتی :
– بابە بەخودای ئەو رەفیقانەی من هیچ نایەنن .
باب کە زانی کوڕەکەی ئاقڵ بووە گوتی:

– هەڵگرە با برۆین ئەمنیش کۆنە دۆستێکم هەیە با ئەویش تاقی بکەینەوە
– بابە دۆستی تۆ کێیە !؟ ئەدی بۆ تا ئێستا نەمدیوە .
کوڕم دۆست دەبێ دۆستی تێشکان و لێقەومان بێ وەک تۆ دایم و سەعات بەر دەرکە بە یەک ناگرین . جارێ وەرە با بچین .
دیسان کوڕە کەلاکی بە شانیدادا و وەدووی بابی کەوت . کەم رۆیشتن زۆر رۆیشتن گەیشتنە ماڵێ دۆستی کابرا . لە دەرکەیان دا . کابرا وەدەر کەوت سلاویان کرد. سلاوی ئەستاندنەوە و لێی نەپرسین بۆ هاتوون . وەپێش خۆی دان و

بردنی بۆ ژووریٚ . خێزانی هەستاند نان و چایەکی بۆ ساز کردن . دوای حەسانەوە جا ئەوجار گوتی :

ـ دەی کاکە خێرە شکور بە سەرتان کردووەمەوە .

ـ ئەوە یەکمان بەدەست زایە بووە . دەمانەویٚ بیشارینەوە .

ـ جا ئەدی بۆ بۆخۆت هێناوتە . لە دووت ناردبام بۆخۆم دەهاتم دەمبرد . دەی تازە کار لە کار ترازاوە . کوا ؟

ـ ئەوەتا لەت و پەتمان کردووە و لەو توورەکەمان ناوە

ـ جا دانیشن کارتان بەسەریەوە نەبیٚ ئەمن ئێستا دێمەوە .

کابرا میوانی بەجیٚ هێشت . تەلیسی بە شانیدادا و مەلا بانگدانان وەدەر کەوت . هەستا چوو کەلاکەکەی جیٚ بەجیٚ کرد و گەڕاوە .

کوڕە هەر پێی سەیر بوو چۆن ڕەفیقی واش هەیە ؟

نە نانی دەخوارد نە چا . ئاراو و قاراوی لیٚ هەڵگیرابوو . بابی رووی تێکرد و گوتی :

ـ ها ا کوڕم ، چۆنی ؟ ئەمن دەمکوت ئەوانە ڕەفیقی نانین ئەمنت پیٚ شێت بوو .

ـ بابە وەڵڵاهی نەمزانی . شەرت بیٚ لەوە بەولا دۆستی وا بگرم وەک دۆستەکەی تۆ بیٚ .

ـ کوڕم ئەوەت لە بابی خۆت وەسێت بیٚ دۆستێکی بەراستی لە هەزاری بە قەستی چاترە .

لەو قسانەدا بوون کابرا گەڕاوە گوتی :

ـ خاترجەم بن . بە ئاوم دادا . گوتم نەوەک ژێر عەرزی بکەم دوایە بە بۆگەنی را خەڵک پیٚ بزانن .

هەستان وەدەر کەوتن . کوڕە بە دووی بابیدا بەرەو ماڵ بووە . بۆ بەیانی باب شکایەتی لە دۆستەکەی کرد و چون پێی قەرزدار بوو لە بەندی کرد .

کوڕە زۆری پیٚ سەیر بوو گوتی :

ـ بابە گیان ئەو دۆستە خۆشەویستەت بۆ بەگرتن دا ؟

ـ راوەستە کوڕم جارێ زۆرت ماوە !
دوو ڕۆژ پێ چوو . بابە بە کوڕەی گوت :
ـ هەستە با بچین سەرێک لەو دۆستەم بدەین .
ـ با بڕۆین
هەستان چوونە مەحکەمە و سەری دۆستەکەیان دا . دوای چاک و خۆشی کابرا گوتی :

بکەن و کابرا رزگاری بێ . هەر کە وەژوور کەوتن . کوڕە دیتی دۆستەکانی پێشووی سێ چوارێک ئەوە لە مەحکەمەن تێکرا کوتیان :
ـ ئەوەتا ! ئەوەیە ! شەوێ پیاوێکی کوشت . ئێمە بۆ خۆمان دیتمان لەت و کوتی کردبوو و بە شانیدادا دابوو .
کابرا لەسەرەخۆ وەقسە هات و نەقڵە
ـ کەی گیراوە .

ـ کاکە هیچ قەیدی ناکا . حیساب حیسابە ! بە گرتنت داوم هەقی خۆتە ئەمما هیچ نیگەران مەبە قسەی خۆمان لەبیر خۆمان . باسی رووداوەکە ناکەم .
کوڕە زۆری پێ سەیر بوو . هەر لەبەرە خۆیەوە دەیگوت :
ـ کوڕە چۆن دۆستی واش هەیە ؟
هەستان باب و کوڕ ، کابرایان بەجێ هێشت و چوونە مەحکەمە تا قازی حاڵی

دۆستەکەی رزگاری هات و ئەویشیان حاڵی کرد . کوڕە دۆستەکانی وەلا نا و بە حەیا و بە ئەدەب خەریکی کار و کاسبی خۆی بوو .

ئەمنیش هاتمەوە لەو لا را
کالەم درا و چم پێ نەبرا

بەرەو:

زمانی یەکگرتوو

زۆر لەمێژە کورد هەستی بەمە کردووە کە پێویستی بە زمانێکی یەکگرتووی ئەدەبی هەیە و دەبێ ئەم زمانە بۆ سەرانسەری کوردستانی دابین بکا. ئەم هەستە لە یەکەمین کۆنگرەی فەرهەنگ وئەدەبی کوردیدا کە لە لایەن ئەم ناوەندەوە پێک هات دەنگی دایەوە و بەشی زۆری وەختی هاوبەشانی کۆنگرەی گرت. لە کۆنگرەدا پاش وت وویژ وراوێژی زۆر بریار درا هەتا زمانی یەکگرتوو پێک دێ نووسەران و زمانەوانان حەول بدەن لە لەهجەکانی کوردی کەلک وەربگرن وئەم زمانەی پێ دەولەمەندتر بکەن. هەروەها گۆواری سروە وەک نموونەی زمانی یەکگرتوو پەسندکرا و قەرار درا ڕێبازی ئەم گۆوارە لەباری ڕێنووس و شێوە زمانەوە لە هەموو ناوچەیەکی وڵات ڕەچاو بکرێ.

بەختەوەرانە تا ئیمڕۆ گۆواری سروە جێگەی تایبەتی خۆی لەنێو دڵی ئەدیب و ڕووناکبیر وهەموو چین و توێژەکانی خەڵکدا کردۆتەوە. سروە لە هەموو ناوچەکانی کوردستان داخوازی هەیە ولە دەرەوەش جێی خۆی کردۆتەوە.

ئێستا دەزانین "سروە" وەک هەڵگری فەرهەنگ وئەدەبی کورد و بووژێنەرەوەی زمان وفەرهەنگ و ئەدەب دەورێکی بەرچاوی بەستۆیە بۆیە بە پێویستمان زانی لەمەودوا هەشت لاپەرە بۆ لەهجەکانی دیکەی زمانی کوردی بکەینەوە مەبەستمان لەم کارە ئەوەیە:

– کوردی خوێندەواری ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان بە لەهجەی ناوچەکانی دیکە شارەزا بن وتکامان لە هەموو خوێنەرانی بەڕێزی سروە ئەوەیە کە زۆر بە سەرنجەوە ئەم بەشە بخوێننەوە و هەڵی نەبوێرن. دڵنیاین بەم کارە تێدەگەن کە زمانی کوردی لەپنج و ریشەدا یەکە و شێوە ئاخاوتنە کە جیاوازی پێک دێنێ.

جا مەبەستمان ئەوەیە خەڵک بە هەموو لەهجەکان شارەزا بن و وشە وزاراوەی هەموان هەڵسەنگێنن وئەوی هەرەباش وبەجێ ولەزاران خۆش بۆ زمانی ئەدەبی کوردی هەڵبژێرن.

ئەم کارە دەبێتە هۆی لەبەریەک رانانی وشە وزاراوەی لەهجەکانی دیکە و دیتنەوەی کەوشەنی جیاوازیان و لە ئاکامدا بەرەویەکدی بردنیان.

کەوابوو داوا لە هەموو زانا و ئەدەبدۆست وقەڵەم بەدەستی کورد دەکەین لەم بارەوە سروە یارمەتی بدەن وبابەت و نووسراوە بە هەموو لەهجەکانی کوردی بۆ ئەم ناوەندە بەرێ بکەن تا لەم پێیەدا کەلکیان لێ وەربگرین و بە هەموان هەنگاوێکی بەکەلک بۆ زمانی یەکگرتووی ئەدەبی کوردی هەڵێننەوە.

لە رەخنە وپێشنیاری هەموو ئازیزانی خاوەنرا بۆ باشتر بەڕێوە بردنی ئەم ئەرکە و گەیشتن بەم ئامانجە پێشوازی دەکەین.

دەستەی نووسەرانی "سروە"

کورمانج کینە؟

پەرویز جهانی

ل پشکا زۆرە کتێب وپەرتووکێد کول بارا کوردوکوردستانێ دا هاتنە نڤیسین، کێم وزێدە ئەم راستی گۆتەیا " **کورمانج**" ژێ تێن ودبینن کو ئەڤ گۆتەیا هەمیشە دگەل گۆتەیا "**کورد**" بوویە ومەعنیا وان هەر دوو گۆتەیا ژ هەیێک بوویە . لێ برەک ژمێژوونڤیسا ل بارا رەهـ وریشا گۆتەیا "کورمانج"ێ کەتنە شک وگومانێ وهەر یەکێ ژ گۆرەکی بیرورا و هندی زانین وئاگاداری یا خوە ل باراڤێ گۆتەیێ دا ئاخفتنە .

ژان دومورگان مێژوونناسێ فەرانسەوی ل باراگۆتەیا " کورمانج"دا نڤیسە:" ئەز نزانم بنێشەیاڤی گۆتەیێ ل کیدەرێ راهاتییە . گەلۆ ئەڤ گۆتەیا تێکەل بوویی یا گۆتەیا " کورد"ە ، یان ناڤی هۆزەک مادی ل کوردستانێ دابوویە ."

پرۆفسور مینورسکی رۆژهەلاتناسێ ئوورسێتێ دنڤیسە : " کورمانج ژدوگۆتەیا پێک هاتییە . پیتا چ"یا دوایێ ژێ پاشگرە ، کودەبێ ژێ جودا بە، دمینەدوپشکێ دی یەڤیگۆتەیێ پشکا یەکی "کور" کوکورت بوویی یا گۆتەیا کورد ە پشکا دوویێ ژێ "مان" کو ئەوژی کورت بوویی یا گۆتەیا " مانایی"یە . بڤی جوری گۆتەیا " کورمانج" دبە کوردێ مانایی"، تەوفیق وەهبی ل پرتووکا " بنەچەکەی کوردان وبنچینەی زمانی کوردی "دا دنڤیسە : "ئەز بروناهی نزانم کەنگێ ناڤێ"کورمانج " پەیدا بوویە ،لێ پشکەک ل، کوردان کو کوچەرو رەوەند نەبوونە ول گوندا دامانەو وەرزگاری کرنە ،ژ خوە را کورمانج گۆتنە ."

رەحمەتیێ **ئێحسان نووری پاشا** ل پرتووکا (تاریخ ریشۀ نژادی کرد) کوب فارسی نڤیسییە ، دبێژە : " کوردێد لایێ شاپوورورزایێ(سەلماس و ئورمییێ) ئەوانێ کو عەشیرەتن ول رێکا تەرشداریێ دژین دبێژنە خو" کورد"لێ ئەوانێ کو گوندینە ول رێکا وەرزگارییێ دژین دبێژنە خو" کورمانج" هەلبەت هەردو دەستەژی خوکورد دزانن و کوردی ژی قسەدکن ودەب ورەسم وری وشوونێ ژیناوانژی هەومکی هەڤە ."

رەشیدیاسەمی ژێل کتێبا (کوردوپیوستگی نژادی و تاریخی او)دنڤیسە : "ریچ" ل بارا کوردان دا دبێژە کو کورد دودەستەبوونە :دەستەیەک کوچەر بوونە کوکارێ وان تەرشداری بوویە وگۆتنە وان " ئاسیرتا " دەستادی ژی ، گوندی و وەرزگار بوونە کوژوان را " گورا ن"گۆتنە .

تیبینی: گوتەیا "ئاسیرتا" دقەومەهەمەن گۆتەیا"ئازینتا " یان "ئازینتە" بە ، کول زمانێ کورمانجی دایانێ وێلگەرو گەرۆک . کەسێ کو بێچنە دگەرە .

لێ ئەحمەدێ خانی شاعرێ بلندپایە ودلسۆژە کورد ، ل دەست پێکا پرتووکا مەم وزین دەماکو لبارا کوردان و ، مێرخاسی یاواندا دبێژە و دبلینە ، چ جودایی وجیاوازی یێ دانانە نیڤەکادو گۆتەیێ "کورد"و" کورمانج". ڤان هەر دووگۆتەیا ژی دگەل هەڤ ب مەعنییەکی بکاردبەودبێژە :

داخەلق نەبێژتن کوئەکراد
بێ مەعریفەتن بێئەسل وبونیاد
ئەنواعێ مللەل خودان کتێبن
کورمانج تەنێ دبێ حسێبن
کورمانج نەپڕ دبێ کەمالن
ئەمما دیەتیم وبێ مەجالن
بفکرژعەرەب حەتاڤەگورجان

کورمانج چ بوویەشوبهی بورجان

*تاڤێره مەبزمانێ پێشی یا ئاخفت . ئیجا یا باش ئەوەکو ئەمخوژی سەرەکی ل کوردستا -- نێ بدن وبزانن کانێ کورمانج کینە ؟

ل ناڤچا موکریان ب گشتی ناڤ کوردێد سۆرانیدا دبێژنە گوندی ووەرزگارا " کورمانج" هە*یلۆهندەک ئەڤی گۆتەیێ د*قۆرتسینن و" کرماج "ژی دبێژن .

پشکا زۆرە کوردێد کوردستانا تورکیایێ هە ژخوەرا " کورمانج " دبێژن و چ جودایی و جیاوازی یێ ل نیڤەکا دووگۆتەیێد کوردو کورمانج دانزانن . کوردێد خوراسانێ چ گوندی وبا ژێری چ کۆچەرورەوەند هەموو هەخوکورمانج دزانن . ئەڤانە ب زاراڤێ کورمانجیا ژۆرین قسەدکن.

کوردێد لایێ ماکووخۆیێ ژی خوەرا کورمانج دبێژن ئەوانا ژی بینانی کوردێد تورکیایێ چ فەرق وجودایێ ناکەنە نیڤەکا گۆتەیێ کوردو کورمانج .

ئەمما لناڤ کوردێدسەلماس وئورمییێ (شاپوورورزاینێ) ب تایبەت لناڤ هوزێد شکاک دری -- بەگزادە -- هەرکی گۆتەیا کورمانج رەنگ وروویێ خویەبنێشەیی-ومێژوویی ، ب باشی نیشان ددە .ڤێدەرێ ژ کەسانێ کوعەشیرەت نینن وسەرچ هۆزوتایفێد کۆچەرو تەرشدار نایێنەهەژمارێ و شۆل وکارێ وانە بنێشەیی وەرزگاریە وهەمێشە ل گوندادا دژین " کورمانج"دبێژن. هەرچەند کو کورمانجێد کوردستانا تورکیایێ وکورما -- نجێد لایێ خۆو ماکوویێ عەشیرەتن وخودانێ هۆزو ، تایفانە وشۆلا پشکا زۆرە وان ژی تەرشداریە، لێ"کورمانجێ" ئورمییەوسەلماسێ گوندینەو وەرزگار ، ل سەرچ هۆزوتایفێ ژی نایێنە ژمارێ . ڤێدەرێ کورمانج گۆتەیەک زۆرسڤکە . چون کورمانجێ ئۆرمییە وسەلماسێ عەشیرەتوتایفە بازی یێ ناکن،ژلایێ هۆزو عەشیرەتێد دی دادکەڤن ژێرزۆروزولمێ . ئەزمانێ کورمانجێ ئۆرمییە وسەلماسێ پاقشترین وبەرفرەترین زاراڤێ کوردی یەوتێکەلی یا دیترزمانا تێدا زۆرزۆرکێمە .

بهە جورەیی نهەپشکا زۆرە کوردێددونیایێ را چ عەشیرەت وکوچەر بن،چ گوندی ووەرزگاربن، کورمانج دبێژن ئەمدشێن بێژن کو کورمانج بینانی دارەکیەکوهۆزو تایفێد جوربەجورەکورد وەکی پەلک و*چقێ وی دارێپەڕڤەدانە وژەڤ زێدەبوونە .

بڤی جورەیی رۆنو ئەشکە-- رەدبە کو کورد وکورمانجهە مللەتەکە . هەرتنێ چاوانییا کاروبارێ ژینێ ناڤێ وان لێک جوداکرییە . ئەوانێ کو ل گوندا دامانەو وەرزگاریکرنە "کورمانج"لی ئەوانێکو تەرشداری کرنەوکۆچەرورەوەند بوونە" کورد" یان ژیبگۆتنا "ریچ" ،"ئاسیرتا " یان "ئازینتا" بوونە ،فەرهەنگا موعین ژێرناڤێ کورد دا ، دنڤیسە : شڤان ،پەزدار ،کۆچەر. ئەولێ زێدەدکە ودنڤیسەکو ئیرانی یێد بەرێ فارسێ دیلەمێ را کوردێتەبەرستانێ، عەرەبا را ژی کوردێ ، سوورستانێ دگۆتن.

ئەمما ئەمبزانن کانی گوتەیا " کورمانج" چاوا پەیدا بوویە وچییە ویانێ چ ؟ گۆتەیا " کورمانج"ب گشتی ژسێ پشکا سەراستبوویە :

(کور + مان + ج) "کور" کورتبوویی یا " کورد" ە ، " مان" یانێ مایین وروونشتن "ج " ژی یانێ "جی ،جێ، جیهـ ج" کوبەمەعنییا جی ومەکانە سەرڤێ ڤە*ژاندنێ " کورمانج" یانێ " کوردێ مانجی" کوردێ کو ل جییەکی دامایەوکۆچەرو رەوەند نینە . *شرۆڤەکرنێد ژورینژی نیشان ددن کو ، "کورمانج" وەرزگاربوونەول گوندا دا شۆلا جۆتکاریو وەرزگاری یێ کرنەخازی کورد هەمووژی کورمانج بمانا و ل سەر دەستە وهۆزوقەبیلا چقـ -- چقی نەبانا وهەرچاوا مللەتە -- کی تەکووزە ویەکدەستن، یەکدست وتەکووز ژی بمانا.

کافی ڕێبوار ێبنایە سەر ڕێنڤیسا کوردی ...

مرنا خەزالێ

ئاخین کەتبوو مێشە. سەقەما بایێ پاییزێ و نێچیرڤانێد بێ رەحم ۆرتژی ببوون. بایێ پاییزێ یێ سار مێنا خەزەڤی دفیتاند. ژ هێۆرزا بێ، بەلگێد دارا ئێدی بەد رەنگ دلەرزین. تەیێ بگۆتا ب دلشەوات، دلوڤاندن، بێتاقەت دبوون و دوەشیانە عەردێ. جی جی یا گورینیا تڤنگێد نێچیرڤانا بوو و دکەتە مێشە و دبوو گوژین ودەنگێ هەر گوللەکی راقەی بێ مێشە دنەعلیا.

راستی ژی نەعلینا وێ بوو.

رۆژێد وی یە گەش ئوندا دبوون، خەملا وێ یە خشیم دخەیری، خەزالێد وێ یە بەدەو دهاتنە زێراندنێ وقڕ کرنێ وئەوێ دکرە ئاخین. نە ئاخر ئەوژی تێدەردخە، نە ئاخر ڤراژی روح، کۆل ودەرد هەنە. ئاها قورف کەتییە دلێ خانما مێشە. ئەو ژ گوللا نێچیرڤان بریندار کەتییە و رەڤییە و نەوالەکێدا کەتییە. ژ برینا گوللێ خوون دکشە. ب چەعڤێ خوە دبینە، وان گوهاستنێد نەبینایی تەغمین دکە کو ناڤا وێ دا پێشدا تێن. دۆربەرێ وێ ژی تێنە گوهاستنێ، ئەو خوەخوە ژی نە ئەوە. چکو ڤێ سفی بوو.. لێ ئەڤ چ عەجێبە چما ئەو دیسا بینا بەرێ نینە، چما ئێدی نکارە سەر پییا بسەکنە، برەڤە....

حێزی یا ددەخوە، دچرچرە، دچرچرە، دخازە پێ بحەسە لێ ئاخر چاوا قەومی، چ بوو؟... و هەمانکێ تێ بیرێ وەکی تەڤی کارا خوە دچێرییا... نشکێڤا تشتەک تەقییا.. گەرمایکێ گرتێ و کەت .... پێرا پێراژی رابوو....

کارکا وێ یە بەدەو... لێ ئێدی نایێ بیرێ، هەر تشت لەڤ کەت تاقەت نەکر....

ئەوێ تێ دەرخست، وەکی ژ تێبوونا دلێ وی دشەوتە... دەست خوەدا جەوا ئاڤا بنتارا گێلی کەتە بیری، دەنگێ خولە خولا ئاڤا زەلال هاتێ، ئەو رۆژێد هێنکە خوەش کو ناڤا مێشەدا دەرباز کرییە، ئەو لەیلانا نوورا بەربانگێ هاتنە بیرێ. وەختا ئەو سەرخوە بوو، سفک سفک دادکەتە وی گەلی یێ ژێرێ وتێر تێر ئاڤا سار ڤەدخار... نهاژی دخوەزە، لێ یازخ، دکنەدکر نکار بوو

رابینیا .... هەر جارنا کو حێز ددا خوە وەکی رابە دبوو شەلپینا وێ دکەت ناڤا خوونا مەوجی وژ برینا گوللێ دیسا خوون دهات . پاشێ خوون کێم بوو. برینا گوللێ ژ ی ئێدی ئەو مینا بەرێ نەدئێشاند:
هینژی ،تەخمین کر خەواوێ تێ : هەر چار ئالی یێ وێ تەعری کەتە عەردێ و بەرە بەرە هەر تشت بەر چەعڤێ وێ رەش دبوو.
رۆ دچوو ئاڤا ، پەنجێد تەعڤێ پش چی یێ دا ئوندا دبوون ،دەنگ و حس ژ مێشە هاتنە برینی .
سورا ئێڤارێ دەست پێ بوو . خەزال سەر هشێ خوە داهات، ب حەژ بینا تەمز کشاند. چەعڤێد خویە ترسیایی ڤەکرن ،ژۆرێ ستەیرل عەسمان دچوورسین ،تێدەرخست وەکی شەڤە. قەواتا خوەیە کو تاسی یێ بەرەڤ کر، تاقەت دا خوە جی لەقیبا ، چۆک ژی راست کرن و دیسا کەت ،کوورکرە زارین ، ئەوێ زارینا خوە بهیست و ئەو دەنگێ کوتاسی یێ بوو کو ئەوێ ڤێ دنێ دا بهیست .

ئەحمەدا چاڤێ تە مازاغەلبەسەر
یەک ئشارەتا تە ئینشەققەلقەمەر

حوکمێ تە جاری ژ عەرشێ تا بفەرش
ئەی ژ نوورا تە موننەوەر تا بعەرش

ئاتەشێ مووسا چ بوو روخسارێ تە
وەززوحا نوورا دلێ هوشیارێ تە

دورر نوورا تە زیبایێ مێهر وماه
لی مەعەللاهیلجەلیلێ بارگاه

نی ژ نەعلەیناتە ئەی دوررایەتیم
فەخرو تەشریفە ژ بۆ عەرشێ عەزیم

هەر دوو عالەم چ سیها ئێقبالێ تە
سووندا وەللەیلێ بزولف وخالێ تە

هەمتورووح و هەم رەوانی جان ودل
پێش بەژنا تە سیهاکولل بوون خەجل

جانفدایێ بەژن وبالایێ تەمە
مەست وسەرگەردانێ سیمایێ تەمە

شەهسەوارێ دولدولێ کەون ومەکان
واسلێ وەحدەت سەرایێ لامەکان

من هەبن سێ سەدهەزار ئەزمان ودەڤ
یەک دەمێ غافل نەمینم رۆژو شەڤ

وەسفێ حوسنا تە ببێژم سوبح وشام
سەد قیامەت دێ بچن هێژ ناتەمام

یارەسوولەللاه رەسوولێ ئێنس وجن
یا شەفیعێ سەدرێ ئەیوانا مەزن
تو شەفاعەتکە ژ یۆمە عاسییان
وەرنە نەفسا شوومناکەت قەنجییان

فەقیهێ باتەیی

ئەنجوومەنی ئەدبی ؟!

ف. شیخەلیسلامی

نەمزانی کێ ئەم **تۆمە لەقیە لە دەممانا شکاند.** کام لەخوا نەترس ئەوەل دەفعە وتی :

"جەمەو بینۆ، دانیشین ئەنجومەن دروس کەین ."

خاس نایتەو بیرم. ئاخر خۆمانین من چەو ئەنجومەن چە؟! وەک تارمایی تێتەو بیرم. چونکە ئەو شەوەو شەوگەل تر تامەلا بانگ‌دان دانیشتین و قسەمان کرد.

" ئەگەر بێژم قسەیان کرد دروس‌ترە" ئەوێژیا :

" ئێمە ئەوەینە وا سەلاحەدین‌مان بوو. ئێمە رۆلەی کاوەین .ئێمە زوان و چاوو فکرمان هەس...."

وەلێ ئێوەش بیگانە نین .فرەتر زوانمان بوو. ئاقیبەت دوای **کتێب خوێنی** و وت وێژو راورێوی گەین بەیرە وا ئێستە هاین تیا. **رمڵ خراو مەپێکن.** گشتی سالێکە. بەلێ ئەگەر تەحتیلی وچت‌حەساو نەکەین سالەوەختێکە خەریک دامەزرانی ئەنجومەن فەرهەنگین بۆ شارەکەمان ئیشالڵا بوێتە ئەسپاو خەیر. بەگیان ئێوە ئیسەیچە قورگم هەر بۆئەوە ئەیشێ.

دوێ شەو تازەترین کۆبوونەوەمان لەماڵ کاکە ئێرجا بوو. ماڵی نەشێوگێ بەراسێ هەم ئەدیبە، هەم شاعیرە. (جاچوزانم ئەدیب و شاعیر فەرقیان چەس!) هەمەیمان نەوازە، ئاغە یەک کەلام پیاگە. ئاگرە، شەوقە، بەسەزوان حەڵەبی سازە. دووکانەکەیچی ها لەژێر ماڵەکان خوەیانا لەسەر تەپۆلاَ. خوەی تاریف ئەکا :

" شیعر و شاعیری کالاَیکە بە بالاَی ئەوانوو بنەماڵەیان برِیاگە. ئەتانم بێژم بە **شیعرگۆچ کریاگە** خوا بیوەخشێ دایکی **بەرتەو تانەی** خاسی ئەزانی. ئەوسا مالیان لە قەتارچیانا بوو. دەوری شاریوەر ساڵ گرانیەکە هەرکەیان‌ببردایەتە ئیجباری ژنیان بۆ کەس بهاوردایێ، کەنیشکیان بدایتە شوو، دوور لە رووتان کەسێ بمردایەت خولاسە بۆ هەچی چتە شیعرێکی ئەوت . جاوا بە سۆزەو ئەی خوەندەو پیاگ حەزی ئەکرد دانیشێ وتێرو پڕ با لە پڕمەی گریان .

ئاغەی کەتۆ بی کاکە ئێرج کوڕ وەها ژنی بوو. ئەیان وت تا پەنج، شەش ساڵ لەمەوبەر لە بان ئاوپاش ومەنگەڵ ومەجمعەی حەلەبی وهەرچێکەو درووسی ئەکرد. بەیتێ دوان لە کارەکانی هەڵ ئەکەند و ئەیانیدا بە خەڵک بەمفتە پوولیچی نائەسەندو ئەیوت : " هونەر ئەشێ بچێتە ناو مەردوم! "

هەرکە لە قەور خۆیا ئەنرگێ . بەعزێ ئەیانکردە جواو؛ حەتا لەبان لوولە ئافتاوەو غەزەلی دەرئە- هاورد !

کارەکانی مەنشوور خاس و عام بوو. وەک توحفە و تەوەڕوک ئەیان برد بۆ ئەم‌لاو ئەولا. چڵک کەس ناشۆرم وەلی بەم گوێچکە گەل خوەم ژنەفتم **جار وا هەس حەق "تایی" لە "دۆلاَوی" ئەسێنێتەوا!** بۆ نموونە فلان تەشت وتاوەوکەرِەنای حەلەبی ئەوەخشێ بۆ گەشە پێدان فەرهەنگ و هونەر

(ئەڵبەتە سەنعەتیچ)وەلێ لەباتی تاوڵەمەیک ئاتە کۆلێ پوولّ بەفلان " تازە پیاکەفتگ " نیمە فەرەنگی نیمە فەرهەنگی !

ئەی هاوار قوڕگم . خاسیەکەی ها لە وا ئەم قوڕگ ئێشە ئەمخاتەو فکر ئەوە. گەرەکم بوو بێژم چە. ئەرێ لەدوێ شەوا بووین خانەی ئاوا تەک ئیوەئا . کا ئێرج بامیە وزلووبیای فرەیکی سەند وئاغە چایە خاسەکەو روتەب تازە و مەیمانەکانیچ بە درۆ یا بە راس بەربانگیان لەینا کردەوەو هەر وەک باقی شەوگەل میرزا ئەحمە و مژێ قورسی دا لەسگارەکەی و دوای قوڕقێنەی زل دوو شاخە دووکەڵی لەدوو کونای لووتیەوە وەک لوولەسۆمپا دا دەرەوەو وتی :

" شاعیر و نووسەرە عەزیزەکان ! ئەدیب و لێزانە بەرێزەکان ....

قوڕقێنەی تر قسەکەی بڕی .

"... بەلێ براگەل ئیمشەو لەیرا دانیشتگین تا بێ تەغیر ئیلاهی ئاخرین راوێژگەل خوەمان بکەین و ئیشالّلا لە رۆژ جەژن رەمەزانا ئەنجومەن فەرهە ـ نگیەکەمان ئفتتاح کەین . جا لەودوا ...."

ناخافڵانە ئاغەی "چەن کارە" کە هەم کارمەند بوو، هەم بووتیکدار وهەم قاعیدەتەن شاعیرو ئەدیب دەست راستی بەرزەو کرد بامیەکی هەڵخست و وەک کەڵەشاخ بگرێ ،مژی وای دا لە سیگارەکەی گەیاندیە فیلّتەر وبێ ئەوەی پرسێ بە کەس بکا وتی :

" من موخالّفم.خوایشوو لێ ئەکەم ئامیرزا ئەحمەو **بە هەر رەنگێکی ئەکەی بە گوڵ خاری مەکە**، خۆخومخانە نیە بێژەنی پیاو دەری بێرێ. بیلاتەژبی کار ئەشی بەدەس کارزانەو بێ. من خوەتان ئەزانن ئاونە منالّ بووگم (دەسی کردەوە و بنگووسێکی نیشان دا) ناو کتێب وفەرهەنگ و کاغەز و پووشا گەورە بووگم. ئەم **مووگەلیچم لە ئاسیاوا چەرموگ نەکردگە**. (ئێوە مووی چەرموگتان لە سەریا دی من نەمدی ! بژی پالّێت حەفت گیا " موعجزە ئەکا!) ئەوەسە بە نەزەر من ئەوەلّ ئەشی رەیسی سنی بۆ ئەنجومەنەکەدانێین لەودوا ئەعزا جیاکەینەوە ئەڵبەت **نان بە کەس نامە قەرز**.خوەیچم ئیسرارم لێ مەکەن کە بە گیان کوڕم حەز ناکەم رووتان بەمە زەوینا وەلێ بەو بۆئەوە ئەنجومەنەکەمان لە نەزەر مادی ومەعنوی ویەوە بکەفێتە بەرەو. زوانە شیرینەکەمان بەقەولّ شاعیر وتەنی وەک قەن پارسی بیوەنە بەنگالەوبێرینیەو !! داواتان لێ ئەکەم جەناب "نووربازار" بە عنوان رەیس ونازز و هەمەکارە ئینتخاب کەین و خەیالّ خوەمان رەحەت کەین .... لەبیرمان نەچێتەو ناوێ وەک منالّ باوەژندار بکەفینە ژێر چەپوک "سروە" و ئام چت گەلە. ئەڵبەت ...."

میرزا حەسەن وەها بیسمیلایەکی کرد. گشتمان داچڵەکیاین. وەمان زانی جنۆکەیێ چتێ هاتگە! وتی: :

ئافەرم سەدئافەرم"چەند کارە"

ئیمە زین وشیعر ئەسپ وچەندکارە" شاسوارە"

ناتانم بێژم شاعیرم! وەلێ منیچ بە قەولّ " چەندکارە"ی عزیز منیچ ناو مقەوا وکاغەز وقەڵەم و جەوهەرا گەورە بووگم. فەرمایشەکان چەند کارەیچ گشتی قسەس و بە جێگە، وەلی وەک منالێ زۆری بۆبێ ونەتوانێ بەرنەفس خوەی بگرێ مەجبوورم لە تەئکید فەرمایشەکانیانا عەرز کەم ئێمە **بنکڕخۆر نین**.ئێمە ئەشێ لەژێر چەپۆک "سروە" سەهنە نەوسین تەسلیم شەمالّ و زەلانیچ نەوین ! وەلێ بە شەرتەها وشرووتەها ! ئەو

ئاغە گەلە هاتنە ئەم شارە ووتیان ئەنجومەن دامەزرنن وەیان ئەزانی ئێمە هەتیم و سەخیرو.... خەیاڵ خاوا ئەوەسە ئەشێ لە ئەوڵین شومارەی مەجەلەی ئۆرگان ئەنجومەنەکەمانا ئەم مەسەلە رۆشنەو کەینەو مەگەر خومان چەمانە باوکم **قسەیکیچ بکەن بۆ دزا** هەر ئێستە لەم جەمعا تا چاو کار ئەکات شاعیرو رەوشەن فیکر وئەدیب و عالم ، نووسەرمان هەسن . ماشەڵلا! جا تۆخوا حەیف نیە ئاغە لە رێکەو نەگەیکە بەرەو رێگە بنێتە بەرپای ئێمە " بشکێ ئەوپا وا ناچێتە کەوش خوەیا! " فشارخوێن میرزا حەسەن بەراستی چووە بان . بەرمان نەگرتایێ کارێکی ئەدا دەسمانەو.وتم قوربان تاوێ ئیجازە بەن چتێ عەرزکەم !

جواوی نەداوە، دەوری، گرتوو، وای ئەزانی خەریک نوتق ئینتیخاباتیە ! بە دەنگی بەرزتر لە ئەوەل وتی :

" جواوم بەنەوا برا گەل کلاو نەچێتە سەرتان! سەور ئەکەین تا کارەکە بیگرێ ."

دەنگی نزم کردەوە بە پچە وتی :

" هەر گرتی باوک من باوک "سروە"ی نەدیگە. **مەسەسی بۆچەس مسەفای رووتی** ! وەک یارۆ وتەنی " **شەر لە شێفا وئاشتی لە خەرمانا** "سۆزی نەکەنە کاری بوینە تانەی دۆس و دژمەن.ئاغەگەلیچ **شاکامیمان پێ بێژن** ! جاشتێ گەرەکمە بێژم من حەتا ئەگەر بمکەنە عزوی سادەی ئەسلی یا عەلەلبەدەڵ فەرقم بۆ ناکا . بە قەوڵ حافز:

" مشک آن است کەخود بگوید، نە آنکە خودنگویدا" من ئیتر قسەیکم نیە .

هێشتا قسەکە لە دەمی نەوریا و زلووبیای گەورەی تەپاندە دەمی وپاڵی داوە! چاو چاوی نادی! دووکەڵ سگار و بۆی پا وقورقێنەی پیاز وئاوگوشت "حەتمەن هێن پارشێو" تەنگەنەفەسمی کرد و هیلاک بووم !

تفم بەزۆر قووت ئەدا بیلاتەژبی هاتووە وەیەک. دوارە دەمم هەڵمژی . وەک ئێوەش برامن کەسی **بێزگ کات** لچکەگەلم جەمەو بوونەو، قوتەو بوونەو. چوونەویەک وەڵێ قووت نەدریا ! ئاخ برا رۆ ناچێتە خوارەو. شایەت هێن ئەو دوو پەلە شنگە بووێت وا لەماڵە کاکەما خواردم.ئای ئای ئەوانیچ خۆ عەمەر درێژ بن هەر وتیان بەهارە لەشنگ ورێواس و بەنا و گێلاخە وپاڵمە و هەمەگیا، سەری تێ ئەکەن براژنم وا ئەیان هاڕێ ئەیژیتە **لەبەڕیەوە هاتگە.** ئەیوت ئابرا !

-(بەمن ئیژی ئابرا)، تۆ هەزار ساڵە بی.دایکم وەسیەتی پێم کرد شنگ یا بەخوا و یا بەسرکەو بخوەن ئەویچ کەمێ بۆدیان خراوە ناو سک پاک ئەکاتەوە.

وەلێ لەجیای رێواس بۆ دیان خاسە وبۆ ناو سک خراو. خۆلاسە هەروا کەقسە ئەکا **ئەی ماڵێ وئەیهاڕێ.**

ئەی هاوار ناچێتە خوارەوا ئەیژیتە تۆڵاشەس! خوناق بگرن لەداخا وامە پێهات . شنگ چە و چت چە! ئەمەسە ئەیژن **"بەکەر ناوێرێ بەکۆپان شێرە !"**

ماسیم. دیقەمکرد نازانم چ سرێکە لەم شارە بوزورگ و عەزیما کە بەقەو جەیحوونێک ئەوێ ، عەتار بە دوو بەیتی جواوت ئاتەو. خەیات وەختی ناو شان و ئەنازە ئەگرێ غەزەلت بۆ ئەخوێنێ. پارچە فرۆش‌دوو گەز پارچەت‌بۆ دائەدڕێ لەجیای کاغەز کادۆ میراتیەکەتی تیا بپێچیتەوە ئەی‌نیتە ناو کوتێ کاغەز کایەشڕە! بۆچە؟ ئاخرغەزەلی تازەی خۆی تیا نووسیگە. وایچ چاو ئەوڕێتە ناو چاوت تا زات ئەکەی بێژی بوەخشە گەزی چەنێکت‌حەساو

کرد؟
داماگین بەخوا ،بەوبە ـ
ختین .دایک منالەکان بێ
عەیوی یە. لەو جەژنـــەو
ڕکی کردە وکوڵەم گەرەکـە.
وتم ئاخر دایک خاس باوک
خاس .خۆ کوڕ**حاجی نەعمان**
نیم ،ساڵێ **کەوا و کوڵەیکت**
بۆ بکەم! کردیە جواو:
" خوا لایق دیگ بەختیان
بەو بووە و منیچ بەختم
بوو بەمەو.خواو حەزرەت
عەباس بوونە بایس ئـەو
کەسە وامنیان نیاوا بـۆ
تۆ! غەوس بیکا ئـەویچـە
منی دایە تۆ **هەر شەوێ**
قەورێ بناسێ! ،ئەی چۆن تا
شووم پێت نەکردوو **هەشت**
هەشتو ئەگوت؟ وەلـــێ
ئیسە داوای کراس ئەکـەم
نیە! کەوا نیە! کوڵە نیە؟
واتە ئەزانی**چاوت چەرمـگ**
بوایێ ژنت نەهاوردایێ!"
چەی پێ بێژم ئێـــوە
بواین چەتان ئەکرد؟ئاسمان
بەرز و زەوین سەخت .لـە
حێوەتا دوو سێ شیعری بۆ
ئەخوێنمەوە لە قەناعەتا.
وا مـۆڕم لێ ئەداتـەو
ئەیژیتە داوای ئیرسم لێ
ئەکا! لەحورسان دیانگەلی
ئەگیرنێتەیەکا. ئەکاتـە
جواو."بیوڕەوەو نە تاقـەت
نەسیحەت وشیعرە شڕەکانتم
هەس نە کەواو کـوڵـەی
میراتیم گەرەکە!."
وەک چراتۆڕ دائەگرسم و
ئەیژم :
" ئیسە ئیتر شیعرەکانم
شڕن ؟ ئەی چۆن ئەووەختە
وەک دوعا **ئەوژنتە** ئاواو
ڕۆژی سێ دەفعە ئـەونیـا
سەرەوەو هەڵت ئەقوڕانـد؟
ئەو وەختە خاس بـوون ؟
ئەووت : شیعر عیشـق و
دڵداریەکانۆ ئەمخاتە بیر
باس " عشق وجوانی" شێخ
سەعدی" وەلێ ئیستە مـن
لە قەناعەتەو قسەو بـۆ
ئەکەم تۆ ئەیژی نەداری و
دەروێشی .گیانۆ دەرچوایێ
ژنۆ نەهاوردایێ! نازانم
هەرگ کوێ بکەمە ســەردا
بەدەس تووەو......"
کاشکای دەور هەرعەتار
و پارچەفرۆش وبەنا بوایـێ
خوب .بەناحەقیە سحف تـا
ئێوارە هاوار ئەکا:
بابێ نیمە
بابێ پارە
دادەی چارەک
ئایەی ..... بابێ
ئاجور.
عەسڵەن خۆی وەزنـــی
هەس .فۆرمی هەس.ئاهەنگی
هەس . شیعر نەوە! وەلـێ
داخ داخانم **وشتر چەیـە**
بە عەلاقەبەنیەو. بێــژە
" ئاموحیب " تۆ ئیتـر
بۆچە برا؟ ئاخر ماڵ کاول
تۆ چت تیا دوزیگـەسەو
وا خوەتی بۆ ئەکوژی ؟
مەوچ و جانمازیش هەسیان
بەسەر شیعرەو بە گیان

عەزیزت بەمەرگ منالم لەم
شارا بۆ دوکتۆر ئەڕۆی ناو
نوسخەکەتا تەخمین ئەکەن
لەسەر غەزەل بووعەلی سینا
و عەتار! وەختێکیـــچ
ئەیژی مامە! بەسە!عەیبە!
ئۆف ئەکەن وئەیژن "حاشـا
لەم ولایەتە گەوهەرشناسی
تیا نیە! حەیف! ســەد
حەیف دائەنیشم شەو وەخت
خوەم ئەگرم. تێمە نـاو
باڵکۆن . چش ئەکەم لـە
خەوومال وشۆفاژ و قورسی
خەو ئەنمە جێگەی ،ئێوەی
بەوبەخت شیعرتان بۆئەنووسم
ڕۆشنتان ئەکەمەوە وەلێ
ئێوە قەدرم نـازانـن
شیعرەکانم حەرامتان بێ!

دریژەی هەیە

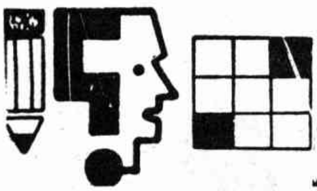

تێبینی: لەپڕ کردنەوەی ئەم جەدوەلەدا هەموو ئوسوولی ڕێنووسی کوردی بەپێی ڕێنووسی هەڵبژێردراوی ئەم گۆوارە ڕەچاو کراوە جگە لەوەی نیشانەی (٧) دانەنراوە واتا ئەگەر بۆ وێنە وشەی (شڕ، کوڵ، زۆر، شەڕ و.) ی تێدا بێ بە شکڵی (شر، کول، زور ، شهر و.) دەنووسرێ

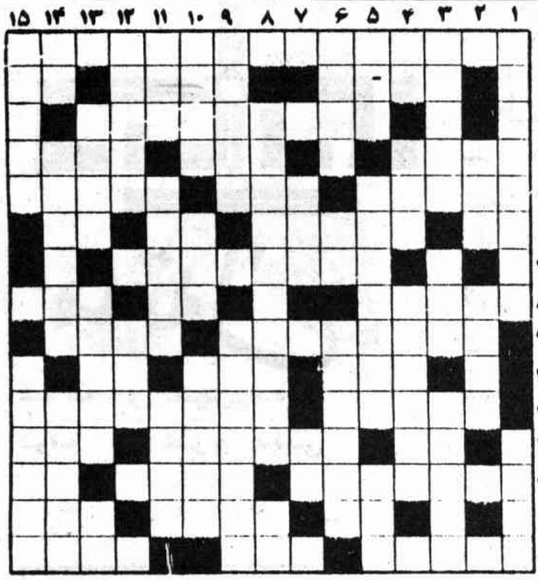

١- شاعیرێکی بەناوبانگی کورد کە پێش "گۆران" شیعری پەنجەی گوتووە و "شەو" یەکێک لەشیعرەکانی ئەوە ٢- دەنگی فرۆکە- خوشکی گەورە- حەرفی ئیزافەی کوردی ٣- بشێوێ وتەفرەقە ٤- حەسانەوە- بۆ بانگ کردن دەبێ بەلام کەمکەس دەیلێ - وردە وردە ڕاوەکەی وەختی هاتووە ٥ - درۆی ترکانە- پشیلەی شاری سنە- ناسۆڕوگریمانە ٦- تووڕەیی - . . .بەستوی تاوانبار- ڕەشەکەی ماڵ وێرانکەرە وسوورەکەی پیاوکوژ- ئی دودانە بەتامترە ٧- چەرچی بۆ دێهاتی دەبرد ٨- گوڵی شاعیرانە و بە قەولی شاعیر لەسەر " یەک قەدەمو دێدە چەقیوە"- خۆراکی چەوری ئاژەڵ لەزستاندا یاری چاو ٩- یاری یەکی کوردەواری یە و بە دوو دار دەکرێ - کردنی سوننەت وجوابی فەرزە ١٠- وەتاغی مەڕ- لەو لاوەداوە وریابە تێی نەکەوی - هەگەر و بنۆس ١١- زانای پایەبەرزی کورد کە لەقەبی مەلێک ولکەلامی وەرگرتبوو هونەرمەندێکی بەناوبانگی کورد وبەیت بێژێکی دەنگ خۆشە وخوێنەرانی سروە باشی دەناسن ١٢- تاوتێ - ناوێک بۆکوڕ- فێنک وماندووحەسێنەوەیە ١٣- حاکم- فلانی - وەخت ودەم ١٤- بەرز و نادیار- جوملە- نەرێت ١٥- لە هەموو گۆنگەلێک خۆ دەپارێزێ - دەستەی وەرزشی - بناخەی زمانی فارسی یە.

١- ناوچەیەکی پڕپیت وبەرهەمە لە مەهاباد ویەک لە پێنج ناوچەی سەربەم شارستانەیە نووستوی بێ گرێ ٢- شەخس وپیر- ڕۆژی عەرەب ٣- گراوی لاسی ئەحمەدخان - زۆری جەنووب و هەوای شیماڵ- لەسەرەخۆ ا ٤- وەلامی ڕوو لە حەوا- هەموو شت هەیەتی - کانگەی گڵەسوور ٥- درشت نیە- شارێکی هەورامان - نازناوی شاعیری ڕووناکدڵی کورد ٦- بووکی جەنووب پێخوری کەم ئی برس پێ ناشکێ - چەمی گەورەی شاری سەقز ٧- گەڵالەیەکی ئامووزش وپەروەرشە بۆ قوتابی وبریتیە لە کارووزانست- گێژوکاس ٨- پسپۆر یکی یونانی قەدیم ٩- دۆشەگی لێک دراو- بیروباوەڕێکی نیشتمانخواری جیهانی عەرەبە و ماوەیەکی زۆر لایەنگری بوو کە بەناوی خاوەنی ئەم بیروباوەڕە کراوە ١٠- کایە- چەشنە داهاتێکی دەوڵەت - بە چەند دێ دەگوترێ ١١- خوو- بەرازی مێ - لە ئاش زۆر پێویستە ١٢- مردنی لەنەکاو- بەدەن ١٣- لە هەندەران بۆ پێوان بەکار دێ و ٩٢ سانتە- ئامێز- ژمارەیەکە ١٤- لق و پۆ ناوچەیەکی هەورامانی تەخت - چیایەکی بەرز لەکوردستانی تورکیا کە دەڵێن گەمیحەزرەتی نووح (د.خ) لەپاش تۆفان لەوێ گیرساوەتەوە ١٥- نازناوی شاعیرێکی بەناوبانگی کوردە بە ناوی مەلا ساڵح کە لە خانەقای بورهان بووە ویەکێک لەشیعرە بەرزەکانی ئاوا دەست پێدەکا :"لە خەرمانی ئەمەل مێرووی عەمەل جەزبی نەکرد دانێ" - نازناوی جەمیل سیدقی زانای پایەبەرزی کورد

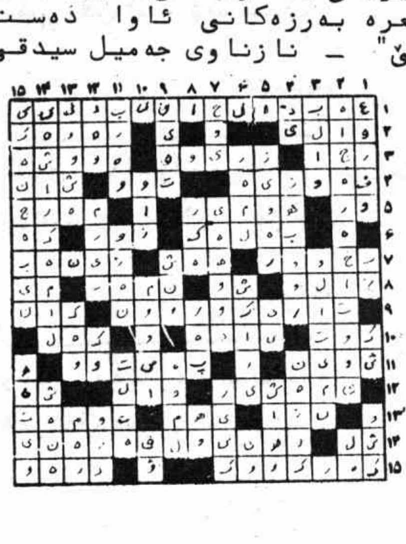

لەنێو ئەو کەسانەیدا کە پڕکراوەی ئەم ژمارەی سروەمان بۆبنێرن، یەک کەس بەپێی پشک بەبەرەندە دەناسرێ. بەمەرجێک ئەم خاڵانەی خوارەوە لەبەرچاو بگرێ:

١- جەدوەلەکە بەخەتێکی خۆش بنووسری وا بێ پیتەکان بێنەخوێندنەوە.

٢- ئەسڵی جەدوەلەکەمان بۆبنێرێ لەگەڵ عەزی دیکەدا بەشداری نادرێ.

٣- لانی زۆر پازدە ڕۆژ پاش دەرچوونی گۆڤار پڕکراوەی جەدوەلەکەی ناردبێ.

٤- پڕکراوەی جەدوەلەگە هەڵەی تێدا نەبێ

جایزەی پڕکردنەوەی جەدوەل ساڵێک ئابوونمانی گۆڤاری سروەیە.

مەتەڵ

شیرنە و ترش دەبێ
ترشە و شیرن دەبێ

" ترێ "

چنارێکم هەر لە چنارێکـــی
سەربانێکم هەیەلەسەربانێکـــی
قوڵەگۆچانێکم هەیەبەبزمارێکی

" تەشی "

گای سوور
گای رەش دەردەکا

" ئاورو دووکەڵ "

سەری سوورە عەلامەت
بنی قووڵە قیامـەت

" تەندوور "

کڵاوی پاڵەوانـی
بەهەموو ماڵان دەزانی

" دووکەڵ "

وشتر بەبارە نەفتەوە
هەرهەڵدەستاودەکەوتەوە

" دووکەڵ "

پەندی پێشینیـــان

ئوسا بدە بەردا ساخو
بلا ملێ تە نەئێشە.
حەتا دەڤێ تە دقەرمە
بلا لنگێ تە بقەرمە.
گور چ زانە هێستر بهایە.
ئانگۆری تاسکێ چۆچکی لێدە.
هێک دز دبە هێشتر دز.
حەتا مرۆڤ بچووکاتییـــێ
نەکە، مرۆڤ مەزناتییێ نابینە.
مرۆڤ ب پی یان بشمتـــــە
دکارە
خو بگرە ئەمما ب ئەزمـان
بشمتە نکارە خو بگرە.
ئەگەر تو بەرانێ بسکۆ بای
تویێ لناڤ پەزێ باڤوبـــای.
ئەو مری هێژایی وێ شینـــێ
نینە .
ئەز هادکم دێ دمرە
ئەز هۆدکم باڤ دمرە.
ئەڤراز دنێرم سمبێلە
بەرژێر دنێرم ردینە.
بن مرا گلی وئاڤە، سەر
مرا رازا بی باڤە.
مرن مێڤانەکە کو دەرییـێ
حەموویێ دکوتە .
سەری کو حاکم ببرە
خوون ڤێ نایێ .
ئەگەر ئوم پێنجن وەیـــان
شەشن، ئەم خولامێ دیزکارە-
شن .
بلا خودێ یار بە
بلا شوورێ مرۆڤ دار بە.

دەعبای گۆشت خۆر دندووکـــی
خوارە.
ئەگەر زمان لێ بگـــەڕێ
سەر بە رەحەتە.
گوریس بۆ مارانگاز مارە
ئاور تەڕوویشکی ناناسێ.
یا خودا دەبێ یا خورما
مەڕ بەپێی خۆی بزن بە
پێی خۆی .
مردوو بەگرین ناژێتەوە.
ماڵ بەهاوار نابینیەوە
سۆ وەسۆ دەچێ .
گلۆڵە وە پۆ دەچێ
تەمبەڵی بەغدایە
قایل بە کایە
کاشیان نەدایە
سوار سوارە وپیادە پیادە
ئاش بە نۆرەیە
قەل وقەل، کۆتروکۆتر.
ماڵی خۆت توند بگرە
کەس بە دز مەگرە
خواردن ئاگای لە بـــڕان
نیە .
چۆمیش ئەگەر بەری نەگری
وشک دەبێ .
مەڕ بەرخی خۆی ناشێلێ.
گیا ئەوەیە بە دمی بزن
خۆش بێ .

رۆژێک قوتابی لە مامۆستای دەپرسی قوربان بە فارسی بەگێوژ دەڵێن چی ؟

مامۆستا کە بۆ وەرام دادەمێنێ دەڵێ دانیشە رۆڵە ئێستا کواوەرزی گێوژە ئێستا وەرزی تەماتەیە و بەتەماتەش دەڵێن «گوجە فرنگی»!

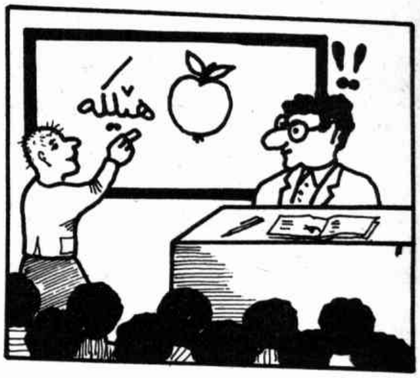

رۆژێک مامۆستا قوتابی بانگ دەکا ودەڵی بنووسە " تەیر"(طیر)

قوتابی نازانی بینووسێ . مامۆستا لێی دەدا و دەری دەکا . قوتابی بەگریانەوە دەچێتەوە ماڵ . دایکی لێی دەپرسێ بۆ دەگری ؟

دەڵێ «مامۆستا کوتی بنووسە "تەیر" نەمزانی و لێی دام.»

دایک کوتی :

" لەمنت نەکەوێ ئەگەر تەیرت نەدەزانی نووسیبات " تەیرەن ئەبابیل ! "

کابرایەک سواری وشتر دەبێ وقاوت دەخواو بایەکی توندیشی دێ. رێبوارێک بەتەنیشتی دا تێدەپەڕێ و لێی دەپرسێ :

" قوربان ئەوە چ دەخۆی ؟"

وشترسوار جواب دەداتەوە:

" هەتا ئەو بایە لەو کونەوەبێ هیچ ! "

«بڕوس لی» پاڵەوانی کاراتەی دنیایە و زۆر بەناوبانگە.رۆژێک فەرهادم چاوپێکەوت شەڵواری " لی" دەبەر کردووە وبڕوسێکی لەبەر کەمەری چەقاندووە ! لێم پرسی:" فەرهاد ئەو بڕۆسە چیە لەبەر کەمەرت چەقاندووە؟"

کوتی :

" دەمەوێ ببمە بڕوس لی !! "

پیرێژنێک لە گوندێک دەژیا وچەند هەتیوی بەخێو دەکرد. تەنیا مانگایەکیان بوو کە شیرەکەیان دەخوارد

رۆژێک مانگا مندار بۆوە. پیرێژن کەوڵی کردو کەوڵەکەی دابە سۆفی یەکی لەخودا ترس لە بازار، بۆی بفرۆشی .

سۆفی کەوڵی دابە چل قڕان پووڵی سپی و بەرەو گوند گەڕایەوە. لە رێگا پووڵەکەی لێ هەڵڕژا! ناو خۆڵەپۆتینەیەک . پووڵی کۆکردەوە وبژاردی ٣٩ قڕان بوو دووبارە گەڕا هیچی نەدیتەوە وپووڵەکەی دیسان بژاردەوە ٣٨ قڕان بوو . بەتووڕەیی پووڵی دەکیسە کردەوەو کوتی :

" هەرسێک تەڵاقم کەوێ ماڵی هەتیو نەبای ئەوەندەم دەبژاردی قڕانێکت نەمابا ! "

فەرهەنگۆک

تی بوون :
تیهنی بوون ،تینووبوون .
پشک :
بەش . پار
گۆته :
وشه . پەیڤ .
برەک :
برێک ، دەستەیەک .
گەلۆ :
ئایا
ئوورسێت :
ئوورسات .یەکێتی سوڤێت .
وەرزگاری :
وەرزێری . جۆتیاری .
تەرشداری :
دامداری . خودان کرنا مەر و مالاتان .
ڤێرە :
ئێرە . ڤێ دەرێ .
هەیلۆ :
حەتا . تا .
قورتساندن :
قوتکرن . قرتاندن .
چق :
لک . شاخه .
ڤەژاندن :
پشکنین .
شرۆڤەکرن :
شێ کردنەوە .
ئاخین :
نالین
هێنژین :
خەونووچکه بردنەوە .

لەیلان :
سەراب . تراویلکه .
بەدەو :
جوان .جندی . خۆشـــک خۆشکۆک .
سەقەم :
سرِسا یەقه .
ور :
وێدەرێ . ل وێ . لەوێ .
حەیس و بەیس :
کەین و بەین .
بە تاشای دڵ :
بە ئارەزووی دڵ .
کەسێکم لەدەست زایە بووە :
کەسیکم کوشتووه .
بەروانکه :
بەرپێسیر ، کوتەپارچەیەک کە لەبن چەندی منـــداڵ را تاکۆشی دادەپوشی .
وارِش :
دیوارە بەردی دەوری چاک و باغ و کانی .
ئامێته :
تێکەڵاو .ئاوێته (آمیخته) .
خێو :
ساحێب .خودان . خاوەن .
سواڵەت :
لەتکه گۆزه .گڵێنه (سفال) .
هەمانگێ :
بەزەحمەت .هەر ئەوەنــدە بەزۆری .
مینا : بینا . وەک .
هێورزه : هەرا و بگر .
بحەسه : ئاگادار بە.
ئوندا : ون . بزر. وندا
قەرەبووکردنەوە :
تێ هەڵێنانەوە .تۆڵەکردنەوه

جوربزه :
غیرەت ،شەهامەت ،کارامەیی
ملۆزم :
دژکار . (مزاحم)
مەیسەربوون :
جێ بە جێ بوون .مەیسەرکردن جێ بەجێ کردن .
کولەدار :
ئیستعمارگەر .
تۆره :
تۆرەمه . رەگەز.
هەڵس وکەوت :
هەوراز و نشێو.
دڵمەند :
دڵگیر .ناراضی .بەگلەیـــی.
دڵبەند :
عەلاقەمەند ، لایەنگر .
هەڵپە :
پەله .توندی . (شدت)
خۆ مەڵاس کردن :
خۆ ماتکردن .کەمین کردن.
تاوێر :
جاڵە. بەردی زل ،گاشه
خلار (خلۆر)کردنەوە :
بەردانەوە لە هەورازی بــۆ نشیو.
پێگان :
ئەنکاوتن . لێـدان بـــە گولله و تیر .
هاژان ، هەژان :
بەتوندی نەفەس کێشــــان جووڵانەوە .
گەردەلوول :
بای توند کە تۆزوخـــۆڵ بەرەو ئاسمان لوول دەکا .
تووتنەکەی خۆش بوو : ســادە بوو. بە ئاسانی فێڵی لـــێ دەکرا .

تەنگی سەر :دیاری ئیقبال ئیبراهیمی ـ سنە

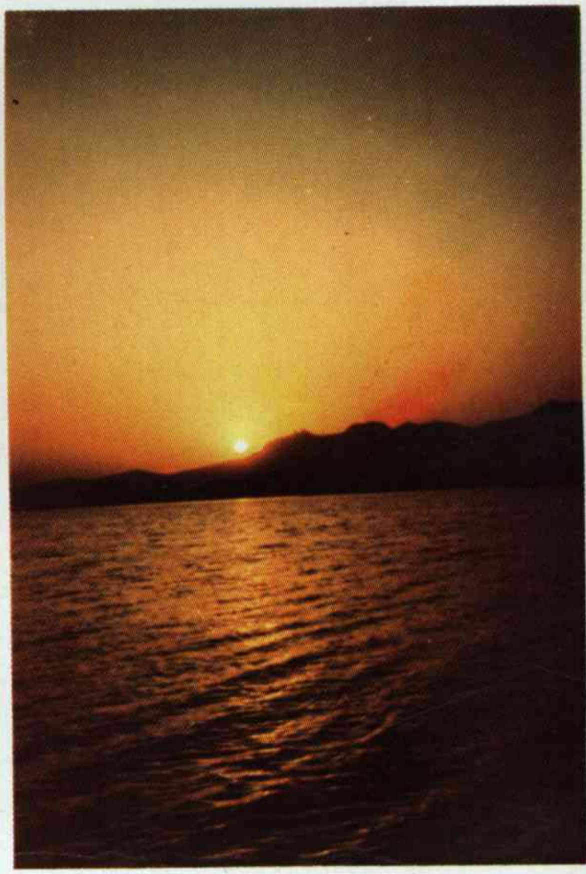

ئەنگوور :دیاری خالیدئیسماعیلی ـ مەهاباد

گوڵ : جەلال واهیم ـ شنۆ

تاڤگە: دیاری خالیدقەلعەکووهی ـ بۆکان

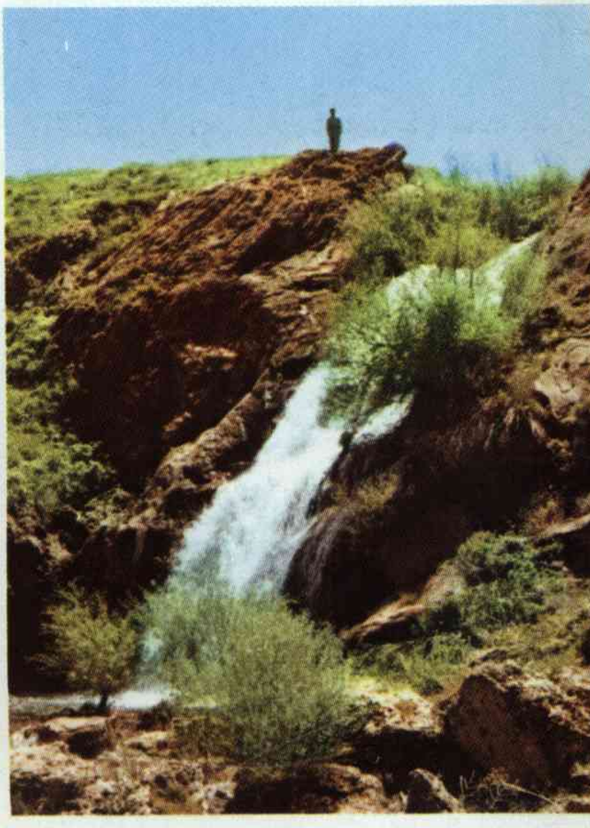

خورینج: عوسمان رەسووڵی ـ خانێ